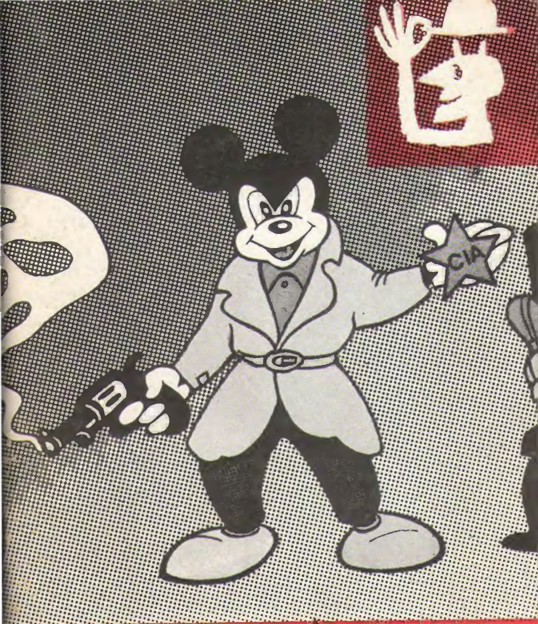

γκουντμαν ντανvισον

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΖΟΥΡΛΟΜΑΝΔΥΑΣ
ή
ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

αυτονομες εκδοσεις

"ΑΥΤΟΝΟΜΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ"

Υπεύθυνος εκδόσεων:
Γιώργος Χάμπας
Ξανθίππου 63,Χολαργος,ΑΘΗΝΑ

Μεταφράσεις:
Κατερίνα Παπαθανασίου
Κυριακη Ψαρδγιαννη
Γιάννα Βράκα

Επιμέλεια έκδοσης,μονταζ,εξώφυλλο:
Λεωνίδας Χρηστάκης
Δ.Σγουρου 5-ΑΘΗΝΑ 706

Δεκέμβρης 1982

γκουντμαν
νταννισον

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΖΟΥΡΛΟΜΑΝΔΥΑΣ
ή
ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

αυτονομες εκδοσεις

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΙΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Η εκπαίδευση έπαιζε πάντα σημαντικο ρόλο σε κάθε κοι - νωνία. Τόσο στις αρχέγονες όσο και στις προηγμένες κοινωνίες, η εκπαίδευση ήταν - κι αυτο όχι πριν απο πολυ καιρο -ά- μεσα συνδεδεμένη με την καθημερινη ζωη, και γίνονταν σχεδον εμπειρικα. Οι μεγάλοι συνήθιζαν να κάνουν τις δουλιες τους και να εκτελουν τις κοινωνικες τους υποχρεώσεις. Τα παιδια ωστόσο δεν ήταν αποκλεισμένα απ'όλα αυτα. Η συμμετοχη τους ήταν σεβαστη, και μάθαιναν να βλέπουν τους εαυτους τους σαν μέλη της κοινωνίας. Τίποτα, όμως, απ'όλα αυτα δεν το διδάσκο- νταν.

Για τις περισσότερες κοινωνίες και για τους θεσμους τους, η " εμπειρικη εκπαίδευση " ήταν ένα απόλυτα φυσιολο - γικο γεγονος, που γίνονταν σε ομαδικες δουλειες: στη συνεργα σία τεχνίτη και μαθητευόμενου, στα παιχνίδια και στους αγώ- νες, στη μύηση σεξουαλικων τελετουργιων και κατα τη διάρ - κεια της τέλεσης των θρησκευτικων εθίμων.

Αν το δούμε συνολικα, η εμπειρικη αυτη μέθοδος ταιριά - ζει περισσότερο στην ουσία της μάθησης, παρα η μέθοδος της συστηματικης διδασκαλίας. Για τα νέα αυτα παιδια, μεγαλύτερη σημασία έχει η άμεση εμπειρία της αιτίας και της επίδρασης παρα μια παιδαγωγικη διαδικασία. Η πραγματικότητα είναι συ- χνα σύνθετη. Παρόλα αυτα το παιδι μπορει να συλλάβει την

πραγματικότητα αυτη,μέσα απο τη δικια του πρωτοβουλία , με τον δικο του τρόπο,όποτε αυτο το θελήσει και σύμφωνα με τα δικα του ενδιαφέροντα.Και κάτι πιο σημαντικο:μπορει να μιμηθει το παράδειγμα που του δίνουν και να ταυτιστει με πρόσωπα.Μαθαίνει την αναγνώριση και την απόρριψη,ζει με την συνεργασία και τον συναγωνισμο,δίχως να υπόκειται στην ψυχικη πίεση της κατάστασης στην οποία οδηγείται όταν αποτελει το κέντρο της προσοχης των άλλων.

Την αρχικη μορφη της εμπειρικης διαπαιδαγώγισης, που μας δείχνει κι ακριβως τι μπορει να πετύχει,την συναντάμε στην ηλικία που το παιδι μαθαίνει να μιλάει.Πρόκειται για μια τρομερη πνευματικη δημιουργία,που πραγματοποιείται απο κάθε παιδι.Δεν ξέρουμε πως γίνεται αυτο μεμονωμένα,αλλα οι βασικες αρχες πρέπει νά 'ναι αυτες που ήδη αναφέραμε: με την ανάπτυξη της δραστηριότητας η μάθηση της γλώσσας γίνεται απο μόνη της.Το παιδι συμμετέχει στις συζητήσεις,οι άλλοι μιλάνε μαζι του και του δίνουν προσοχη,παίζει αβίαστα με τους ήχους της γλώσσας και μαθαίνει τι ωραίο που είναι να γίνεται κανεις κατανοητος.

Εκτος απο την εμπειρικη διαπαιδαγώγιση υπάρχουν στους περισσότερους σύγχρονους πολιτισμους κι άλλοι ιδιαίτεροι θεσμοι,που αποσκοπουν στη διαπαιδαγώγιση των νέων και των παιδιων,όπως για παράδειγμα οι μυητικες λειτουργίες,ο κατηχισμος,οι νηπιαγωγοι,οι παιδαγωγοι,τα κέντρα νεότητας και το κανονικο σχολείο.Ο,τι γνωρίζει κανεις σε σχέση μ'αυτα,πρέπει να ιδωθει κάτω απο ένα ιδιαίτερο πρίσμα: Μόνο το τελευταίο αιώνα,και πρέπει να τονιστει αυτο,η πλειοψηφία των παιδιων στα βιομηχανικα κράτη παρακολουθει κανονικα το σχολείο,και σε μεγάλο ποσοστο.

Το σχολείο εξαπλώθηκε σ'όλες τις νεανικες ηλικίες και σ'ακόμα μικρότερες,μόνο κατα τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιων.Στις ΗΠΑ το 1900 για παράδειγμα,μόνο ένα 6% τέλειωσε το γυμνάσιο,και μόνο ένα 0,25% συνέχισε τις σπουδες του σε κάποιο κολλέγιο.Εντωμεταξυ όμως,το τακτικο σχολείο άρχισε σιγα-σιγα να υποκαθιστα πολλους τομεις στους οποίους παρέχονταν η γνώση με την εμπειρικη διαπαιδαγώγιση

και με τους άλλους θεσμους.

Αν πρόκειται για κάτι σωστο ή όχι,δεν μας απασχολει τη στιγμη αυτη.Γεγονος πάντως ειναι,πως η αλλαγη αυτη είχε πολλες επιπτώσεις.Οι θεσμοι αυτοι καθως και οι ενήλικες που τους υποστηρίζουν και τους διευθύνουν έχασαν την άμεση επαφη με τη νεολαία,κι αντίστροφα: οι νέοι αποχόπηκαν πια τελείως απο τους μεγάλους,απ'όλους αυτους που επιμένουν να ασχολούνται με τις υποθέσεις των άλλων.

Το σχολείο απομονώνει την κοινωνία απο τα προβλήματα της - όπως ακριβως συμβαίνει με τις φυλακες και τα ψυχια - τρείαι η παρεμπόδιση του εγκλήματος,οι θεραπεία απο ψυχι - κες ασθένειες,και ο τρόπος διαπαιδαγώγισης της νεολαίας α- ποκλείονται απ'το οπτικο πεδίο του ατόμου.Οι βασικες δια - δικασίες που εξελίσουν το νέο και τον οδηγουν στην ενηλικί ωση,ερμηνεύονται τώρα διαφορετικα,σύμφωνα δηλαδη με τις ι- διαίτερες παιδαγωγικες ανάγκες: παλιότερα σκοπο θεωρούσαν την υπηρεσία στην κοινότητα - σήμερα τα μαθήματα του σχο - λείου και μόνο• παλιότερα η μαθητεία γινόταν στο εργαστήρι του τεχνίτη - σήμερα μέσα απο τις εξετάσεις με προοπτικη τη μελλοντικη επαγγελματικη αποκατάσταση• παλιότερα υπήρ - χαν οι σεξουαλικες μυητικες τελετουργίες - σήμερα τα ραντε βουδάκια του γυμνασίου• παλιότερα οι τελετουργίες για την είσοδο του νέου στην κοινότητα - σήμερα η προσπάθεια για την απόκτηση κάποιου διπλώματος.Το σπάσιμο των τζαμιων του σχολείου θεωρείται σήμερα έγκλημα• δεν είναι όμως παρα μια μορφη εξέγερσης.Πέρα απ'τον κόσμο των " γέρων " πλάθεται σήμερα η υποκουλτούρα των νέων.

Συνήθως καθορίζαμε με ακρίβεια τα όρια ανάμεσα στα πε- ριεχόμενα της εμπειρικης διαπαιδαγώγισης και της σχολικης εκπαίδευσης.Η διδασκαλία των ιερωμένων,των ηλικιωμένων και των διανοουμένων ασχολήθηκε μ'ό,τι στην καθημερινη ζωη δεν είναι άμεσα ορατο.Η παιδαγωγικη αυτη διδάσκει το Αόριστο , το ασύληπτο και το μυστηριώδες.Ο μαθητης όντας στο κέντρο της προσοχης,δεν μπορει παρα να αισθάνεται καταπιεσμένος.

Κάθε είδος διαπαιδαγώγισης έχει απο μόνο του κοινωνι - κοποιητικο χαρακτήρα.Η παιδαγωγικη όμως κάνει την κοινωνι-

κοποίηση συνειδητο σκοπο και διδάσκει προγραμματισμένα τους κοινωνικα ενωποιους ηθικους νόμους.

Υπάρχουν δύο αντίθετες απαντήσεις στο ερώτημα,γιατι η παιδαγωγικη αποσκοπει στη συστηματικη καθοδήγηση.Κατα την γνώμη μου,κι οι δύο είναι σωστες,Απο τη μια έχουμε την παλια γενια,που διδάσκει στη νέα μια ιδεολογία που πραστα - τεύει το υπάρχον σύστημα της εκμετάλευσης και της κυριαρχί ας αυτης πάνω στους νέους,λειτουργώντας με συνείδηση παραπλανητικα και συγκαλύπτοντας κάθε δυσάρεστη πτυχη του—αφου γνωρίζει καλα πως το σύστημα της δεν μπορει να θεωρηθει σωστο απο ένα υγειεςανθρώπινο μυαλο.Απ'την άλλη μερια,υπάρχει μια σειρα απο σημαντικες αλήθειες και διαπιστώσεις,που δύσκολα καθορίζονται και που πρέπει να μεταδοθουν,αλλα που δεν είναι ευκολοδιάκριτες μέσ' στη καθημερινη πραγματικό - τητα.Για το λόγο αυτο,χρειάζεται μια ιδιαίτερη επεξήγησή τους.

Οσοι υποστηρίζουν τα κολλέγια με τις επιστημονικο—πνευματικες κατευθύνσεις,είναι της γνώμης, πως τα παιδια ιδιοποιούνται πάντα με κάποιο τρόπο τα ισχύοντα πρότυπα συμ - περιφορας και την επίκαιρη πρακτικη γνώση.Υποστηρίζουν ό - μως ακόμα,πως οι μεγάλες κατακτήσεις της ανθρωπότητας —απο τον Ιπποκράτη και τον Μπετόβεν μέχρι τον διαφωτισμο και τα δικαιώματα των ανθρώπων — θα είχαν εξαφανιστει δίχως ν'α - φήσουν ίχνη πίσω τους,αν οι διανοούμενοι δεν είχαν εγγυη - θει με τη δουλεια τους για τη συνέχιση τους.Ωστόσο παρα την κατανόηση που θα μποροούσα να δείξω για τη θέση αυτη,δε γνωρίζω προσωπικα καμμια μέθοδο,σχολικη ή μη,με την οποία θα διδάσκονταν η ουμανιστικη γνώση,δίχως να σκοτώσει μαζι και το πνεύμα της.Και το λέω αυτο,γιατι όταν ήμουν δωδεκάχρονο παιδι,τριγυρίζοντας στη βιβλιοθήκη,έτυχε να διαβάσω τον " Μάκβεθ ",κι αυτο με μεγάλη συγκίνηση,ενω αντίθετα τον Ιούλιο Καίσαρα που κάναμε στο σχολείο τον μισούσα και δεν τον καταλάβαινε.Βέβαια δεν πρόκειται εδω για κάποια ιδιαίτερη περίπτωση,που αποδεικνύει πως η ουμανιστικη δια - παιδαγώγιση δεν πεθαίνει,αλλα για κάποιο θαύμα που συμβαίνει όλο και πιο σπάνια.

Σ'αντίθεση με την εμπειρικη διαπαιδαγώγιση που είναι κάτι το φυσικο και τ'αυτονόητο,το καθ'αυτο σχολικο μάθημα αποτελει μια τεχνιτη διαδικασία,που έχει ανάγκη απο δικαίωση.Δεν πρέπει να ρωτήσουμε μόνο άν το μάθημα γίνεται σωστα,αλλα αν αξίζει κι όλας.Εκπληρώνει μήπως κάποιο σκοπο; Δ Ι Δ Α Σ Κ Ω : υπάρχει άραγε κάτι τέτοιο;

Απ'τον Σωκράτη και τον Λάο Τσε μέχρι και τον Κάρλ Ρό - τζερς υπάρχει μια ολόκληρη σειρα απο κριτικα πνεύματα που διαβεβαιώνουν,πως ούτε η πραγματικη γνώση ούτε οι εθιμικες αξίες μπορουν να μεταδοθουν με το απλο μάθημα.Υπάρχουν α - κόμα χτυπητες αποδείξεις για το πόσο λίγη επίδραση ασκει το σχολικο μάθημα στην μετέπειτα επαγγελματικη ζωη, καθως και στη ζωη του ατόμου σαν πολίτης.

Ο Ντόναλτ Χόϊτ δεν κατόρθωσε,σύμφωνα με το " AMERICAN COLLEGE TESTING REPORTS ",να βρει για κανένα επάγγελμα τη πιθανη σχέση ανάμεσα στην πρότερη σχολικη επίδοση και στην επιτυχία στη ζωη.Αντίθετα,ο Δόκτωρ Σκίννερ καθως κι άλλοι υπέρμαχοι της INSTRUMENTELLE εργασίας υποστηρίζουν πως με την μέθοδο τους μπορουν να " διδάξουν " τα πάντα και να ε- πηρεάσουν την ανθρώπινη συμπεριφορα,ακόμα και να την στρέ- ψουν σε ορισμένα μόνο πρότυπα,όπως ακριβως και την συμπε - ριφορα των ζώων που τα 'χουν πάρει απο το φυσικο τους πε - ριβάλλον.Ο κάθένας βέβαια θα μπορούσε να διαφωνήσει,για το αν τα παιδια είναι τα σωστα αντικείμενα για μια τέτοια κα- θοδήγηση,σ' ό π ο ι α κοινωνία κι αν είναι αυτη.

Οι σημαντικότεροι παιδαγωγοι της ανθρωπότητας,απο τον Κονφούκιο και τον Αριστοτέλη μέχρι τον Τζων Ντιούι,είναι της γνώμης,πως υπάρχει δυνατότητα να μεταδοθει με την Πρά- ξη στα παιδια ό,τι έχει σχέση με μουσικη,συμπεριφορα και πνευματικη εκπαίδευση.Η τέχνη αυτη σύγκειται στο να υποδει χτει η κατάληλη κίνηση την κατάληλη στιγμη.

Ο Φρέμπελ,ο Χέρμπερτ,ο Στάϊνερ,ο Πιαζε καθως κι άλλοι πολλοι έχουν ο καθένας τους τη δικια του θεωρία για το θέ- μα αυτο.Αντίθετα κοινωνιολόγοι όπως ο Μάρξ και ο Κόμτ πισ- τεύουν πως ό,τι μαθαίνεται,καθορίζεται σε τέτοιο βαθμο απο τους κοινωνικους θεσμους,που θά 'ταν άσκοπο να ασχολείται

κανεις με τα παιδαγωγικα.Προσωπικα,πάντως,στρέφομαι προς την άποψη που θεωρει πλάνη την πίστη πως θα μπορούσε να υπάρξει κάτι σαν " διδασκαλία ".

Σ'όλες τις προηγμένες χώρες,το ισχύον σχολικο σύστημα ανέλαβε ένα μεγάλο μέρος των λειτουργιων εκείνων,που πρώτα τις εκτελούσε η κοινωνία.Παιδαγωγοι φτιάχνουν παιχνίδια για δίχρονα παιδια,προετοιμάζουν για κάθε επάγγελμα,πλάθουν τους πολίτες του κράτους,διδάσκουν σεξουαλικη αγωγη,καλλιεργουν και ερμηνεύουν το ουμανιστικο εκπαιδευτικο πρότυπο.

Η σημερινη μορφη – που αποτελει και την ουσία – του σχολείου – πρόγραμμα μαθημάτων,σχολικα βιβλία,ώρες διδασκαλίας δάσκαλοι,εξετάσεις και βαθμιαία προώθηση απ'τη μια βαθμίδα στην άλλη – ήταν επινόηση μερικων ιρλανδών μοναχων του έβδομου αιώνα,που θέλησαν να διδάξουν στους άγριους βοσκους τον ρωμαϊκο πολιτισμο.Η προσπάθεια αυτη είχε πλήρη επιτυχία κι ήταν και πιο σημαντικη απ'αυτην ακόμα την βιομηχανικη επανάσταση.

Χωρις αμφιβολία,για τους άγριους βοσκους ήταν στην αρχη κάτι ευχάριστο,να κάθονται μερικες ώρες ήσυχοι και να προσπαθουν να μάθουν την τέχνη της ανάγνωσης και της γραφης. Το μάθημα αυτο ήταν γιαυτους κάτι το εντελως ξένο,και γιαυτο μόνο η συνεχης εξάσκηση θα μπορούσε να πετύχει κάτι. Βέβαια αυτοι που απολάμβαναν το μάθημα,ήταν εκείνοι που ήθελαν να γίνουν ιερωμένοι.

Με μια ιστορικη σύμπτωση,η ίδια μέθοδος του προγραμματισμένου μαθήματος έγινε αργότερα αυτη,σύμφωνα με την οποία,σε μερικα πανεπιστημιακα επαγγέλματα,παρέχονταν η γνώση μέσω των σχετικων βιβλίων.Δεν υπάρχει καμμια πειστικη αντίρρηση στη γνώμη που ισχυρίζεται,πως τα νομικα και η ιατρικη θα μπορούσαν να μαθευτουν καλίτερα,αν εφαρμόζονταν ένα χρονικο εκπαιδευτικο διάστημα πρακτικης εφαρμογης.Η μέθοδος με τα βιβλία ήταν η μέθοδος που ακολουθούσαν οι κληρικοι και οι εκπαιδευτικοι.Κάθε διαπαιδαγώγηση, που βασίζονταν σε αφηρημένα πρότυπα,ήταν μέρος μιας μυστικης διδασκαλίας,και γιαυτο υπόθεση των κληρικων και των διανοουμένων.

Ο καλογερικος κανόνας καθορισμένων σχολικων ωρων,βιβλίων

και μαθημάτων,δεν είναι και τόσο ακατάλληλη μέθοδος για έναν γρήγορο κύκλο μαθημάτων σ'έναν μεγάλο αριθμο μαθητων,που μετα θα στραφουν στη δικη τους εργασία.Ο Τζέφερσον απαίτησε στην εποχη του – και κύρια για τις αγροτικες κοινότητες –ένα πρόγραμμα γενικης υποχρεωτικης φοίτησης στο σχολείο,έτσι που να μπορουν τα παιδια να διαβάζουν εφημερίδα,και νά 'ναι ικανα να γνωρίσουν την ιστορία της πολιτικης ελευθερίας.Στη διάρκεια του επόμενου αιώνα,και στα πλαίσια της υποχρεωτικης φοίτησης,τα παιδια των μεταναστων ενσωματώθηκαν κοινωνικα και διδάσκονταν στην αγγλικη γλώσσα.Το διδακτικο πρόγραμμα περιείχε τόσες ώρες γραφης,ανάγνωσης κι αριθμητικης, όσες ήταν αναγκαίες για την εμπορικη ζωη.

Σήμερα όμως το μάθημα βασίζεται πάνω σε μια τελείως διαφορετικη σχέση.Η επινόηση των καλόγερων για το προγραμματισμένο σχολικο μάθημα μπαίνει τώρα στην υπηρεσία ενος γενικου κοινωνικου τεχνοκρατισμου.Η κοινωνία ερμηνεύεται σαν ένα χειραγωγούμενο σύστημα,στο οποίο σημασία έχει η προσαρμογη και η λειτουργία του ατόμου.Οι εθνικοι στόχοι που τίθονται,διαφέρουν απο χώρα σε χώρα.Και τα σχολεία είναι οι μηχανες μάθησης που παράγουν τέτοιους ανθρώπους.

Για τους νέους δεν υπάρχει άλλη διέξοδος.Το σχολείο τους προετοιμάζει ψυχολογικα για μια μακροπρόθεσμη διαδικασία. Η σχολικη αγωγη , καθορισμένη σε βαθμίδες – ανάλογα με την λειτουργία που κάποτε θα αναλάβει κανεις –,απαιτει είκοσι και πλέον χρόνια.Οτιδήποτε άλλο,μπορει να σταματήσει ή να διακοπει.Οχι όμως και το σχολείο.Η συμπεριφορα ενος πεντάχρονου παιδιου θα καθοριστει απο τα δεκαπέντε επόμενα του χρόνια – σύμφωνα δηλαδη μ'αυτα που θα 'κούσει να του λένε για την σχολικη του ζωη.

Σε κοινωνίες με υψηλη τεχνολογία σαν τη δικια μας, στις οποίες δεν παρουσιάζεται έλλειψη εργατικου δυναμικου,η χρονικα μεγάλη εκπαιδευτικη διαδικασία έχει σαν σκοπο να κρατήσει μ α κ ρ ι α τους άχρηστους και πεισματάρηδες νέους απο τον υπερευαίσθητο κοινωνικο μηχανισμο.Τα σχολείο πρέπει να παίζει για τη νεολαία το ρόλο της ν τ α ν τ α ς και του μ π ά τ σ ο υ .'

Τα σχολεία πάλι ούτε κατάλληλες παιδικες χαρες είναι ούτε και πάρκα.Η σχολικη εμπειρία δεν διαφέρει ουσιαστικα στη δομη της απο τις εμπειρίες του κόσμου των ενήλικων.Οι διαφορες αυτες είναι μικρες ανάμεσα,δηλαδη,στο παιχνίδι με διδακτικα παιχνίδια και στην παρακολούθηση ενος σχολικου προγράμματος απ'την τηλεόραση,ανάμεσα στις εμπειρίες που προκύπτουν απ'τη σχολικη περίοδο κι απ'αυτες του γυμνασίου,του κολλέγιου,της γκόμενας/νου,του στρατου,και του υπαλληλικιού.

Επειδη η εξέλιξη είχε σαν αποτέλεσμα να αποκλείεται όλο και περισσότερο η εμπειρικη διαπαιδαγώγηση,και τα παιδια να προετοιμάζονται για όλους τους τομεις της ζωης με το προγραμματισμένο μάθημα,θά 'πρεπε να υποθέσουμε πως τα Παιδαγωγικα έγιναν σκοπος.Οι επαναστατημένοι φοιτητες παραπονιούνται,γιατι το σημερινο μάθημα είναι πέρα για πέρα ιδεολογικο.Μια ευκολότερη και καθόλου τόσο επιφανειακη εξήγηση για την αντίφαση αυτη είναι,πως η αυταπάτη του σχολείου άλλαξε και τη ζωη των μεγάλων.Η κοινωνία κυριαρχείται απο μια κ α ι ν ο ύ ρ γ ι α   τ ά ξ η μανδαρίνων.

Παρόλα αυτα,το σχολείο με την σημερινη του μορφη δεν είναι ικανο να προετοιμάσει κάποιον για ένα επάγγελμα.Το υλικο που συγκεντρώθηκε απο τον Ιβαν Μπέργκ του πανεπιστημίου της Κολούμπια απέδειξε,πως τα παιδια που την κοπάνησαν – DROP-OUTS – απ'το σχολείο πρόωρα,πέτυχαν επαγγελματικα το ίδιο μ'αυτους που τέλειωσαν το γυμνάσιο.

Μα μήτε και σαν ειρηνοποιος ντάντα ή μπάτσος δεν λειτουργει το σχολείο.Αντι να ενεργει σαν το " πέρασμα " απ'το σχολικο στο συνολικο κοινωνικο σύστημα και να μεσιτεύει ανάμεσα σ'αυτα τα δυο,το σχολείο στρέφεται γύρω απο τον ευατο του και γίνεται αυτοσκοπος.Εχουμε,έτσι,μπροστα μας το χάσμα των γενεων.Πολλοι νέοι δεν " ανταποκρίνονται " στο ζητούμενο,άλλοι αποχωρουν πρόωρα κι άλλοι επαναστατουν.

Οπως το περιμέναμε,η απάντηση των σχολικων διοικήσεων στη δυσαρέσκεια των νέων παιδιων ήταν,πως θα αλλάξουν το μάθημα,θα κάνουν το πρόγραμμα πιο " ενδιαφέρον ",θα καθιερώσουν σαν χρόνο εισόδου στο σχολείο μια πιο νεαρη ηλικία, θα εισάγουν καινούργιες διδακτικες μεθόδους και θα μειώσουν τα

διάφορα προβλήματα με την συμμετοχη των μαθητων στη διοίκηση.

Η κυριώτερη αντίρρηση απέναντι στις κοινωνικο-τεχνολογικες μεθόδους που χρησιμοποιούνται στο μάθημα είναι πως εί - ναι ατελέσφορες.Γίνεται πάντα πολυ έντονη προσπάθεια να προγραμματιστει το μάθημα με προκατασκευασμένα διδακτικα και ωρολογιακα προγράμματα.Ο άνθρωπος όμως συμπεριφέρεται ενεργητικα,κριτικα και με ζωντάνια μόνο όταν μπορει ο ί δ ι ο ς σε συγκεκριμένες καταστάσεις να προγραμματίζει και να ορίζει τις ενέργειες του.Μόνο με την ελεύθερη δοκιμη των δικων του δυνατοτήτων μαθαίνει σίγουρα,γρήγορα και φυσικα.Οπως αναφέρει ο Τζων Χόλτ,οι δάσκαλοι θέλουν να μαθαίνει το παιδι την όλη σύμφωνα με το διδακτικο πρόγραμμα.Βέβαια μπορει το παιδι να μαθαίνει γρήγορα,αλλα ο δάσκαλος παραπλανείται,α - φου μοναδικο ρόλο για το παιδι παίζει ένας καλος έλεγχος , που θα του επιτρέψει να περάσει στην επόμενη τάξη.

Λέγεται συχνα,πως ο άνθρωπος χρησιμοποιει μόνο ένα μικρο μέρος απο τις ικανότητες του.Για το λόγο αυτο προτείνουν μερικοι παιδαγωγοι,να βάζουν απο πολυ νωρις στα παιδια πιο δύσκολες ασκήσεις.Χωρις αμφιβολία,τα περισσότερα παιδια μπορουν να συλλάβουν διανοητικα και να μάθουν πολυ περισσότερα πράγματα απ'αυτα που τους ζητάνε.Παρόλα αυτα,πάρα πολλες ικανότητες τους μένουν ανεκμετάλλευτες.Κι αυτο γιατι ένα πλάσμα παιχνιδιάρικο,ζωηρο,φυσικο,ονειροπαρμένο,ζηλιάρικο,εριστικο,παράφορο,καλλιτεχνικο,καταστροφικο,μεγαλόκαρδο,εγωιστικο και αβίαστο δεν μπορει παρα να καταπιέζεται και να εμποδίζεται απο την οργάνωση της κοινωνίας και κυρίως απ'το σχολικο μάθημα.

Γιαυτο και κύριος σκοπος της εκπαίδευσης θά 'πρεπε νά'ταν η ε ν α ν τ ί ω σ η σ τ η ν ε ν σ ω μ ά τ ω σ η σ τ η ν κ ο ι ν ω ν ί α και η όσο το δυνατον μεγαλύτερη αναβολη μιας τέτοιας πράξης.Η σημερινη κατάσταση είναι η ακριβως αντίθετη απ'αυτη του έβδομου αιώνα.Επειδη τώρα ο κόσμος έχει σχολικοποιηθει πέρα απο κάθε μέτρο,π ρ ε π ε ι ν α π ρ ο - σ τ α τ έ ψ ο υ μ ε τ ο υ ς ά γ ρ ι ο υ ς β ο σ κ ο υ ς..

Αυτο τον καιρο κυριαρχει η γνώμη ανάμεσα στους ανθρώπους όπως σ'αυτους του NATIONAL SCIENCE FOUNDATION και του HAR - VARD SCHOOL OF EDUCATION,πως τα σημερινα εκπαιδευτικα προ - γράμματα είναι ανεπαρκη και πενιχρα.Ωστόσο θέλουν να διευ - ρύνουν το σχολικο σύστημα ακόμα περισσότερο,και να οργανώ - σουν το μάθημα,κατα κύριο λόγο,με βάση την ψυχολογικη άπο - ψη.

Επειδη τα όρια της μάθησης μετακινούνται συνεχως και με μεγάλη ταχύτητα,δεν έχει νόημα να επιβαρύνονται τα παιδία με γνωστικα δεδομένα,που σε δέκα χρόνια θα είναι πάλι απαρ- χαιομένα.Ουτε έχει νόημα πάλι να μαθαίνουν πράγματα,που σύν- τομα θα εκτελούνται-και μάλιστα πολυ καλίτερα- απο τις μη - χανες.Εκείνο που έχει σημασία,είναι να μάθουν τα παιδία π ώ ς ν α μ α θ α ί ν ο υ ν : οι γνωστικες ικανότητες τους πρέπει να αναπτυχθουν,κι οι μεγάλες ιδέες όπως π.χ. ο νόμος διατήρησης της ενέργειας,πρέπει να μεταδοθουν.Αυτην ακριβως την άποψη εκπροσωπούσε ο Ρόμπερτ Χάτσινς ήδη πριν απο 40 χρόνια.

Και για να το εκφράσουμε καλίτερα:Τα παιδία δεν πρέπει να διδάσκονται,αλλα να τους δίνεται η δυνατότητα να ανακα - λύπτουν απο μόνα τους.Αντι να τα εξετάζουμε,για το αν απαν- τουν σωστα στα ερωτήματα μας,πρέπει να τα προτρέπουμε να δημιουργουν απο μόνα τους σκέψεις και να αναπτύσσουν ιδέες.

Κατα την γνώμη μου,κάτι τέτοιες προτάσεις στο χώρο του σχολείου δεν είναι ποτε εντελως τίμιες.Οπως διαπίστωσε ο Γκρέγκορυ Μπάτεσον και άλλοι που εκπαιδεύουν δελφίνια,καθως και ο Τζων Χόλτ σε έρευνες σε σχολεία που φοιτούν παιδία της μεσαίας τάξης,το " διδάσκω,πώς να μαθαίνει κανεις " ση- μαίνει πως ο μαθητης αποδέχεται τη δομη της συμπεριφο- ρας του δασκάλου,και νοιώθει πως μπορει να τα βγάλει πέρα με τον μηχανισμο του σχολείου.Οπως έχουν τα πράγματα, για τους " νεαρους εξερευνητες " πρωτεύοντα ρόλο παίζει η ανα - κάλυψη του τρόπου με τον οποίο θα κατορθώσουν να περάσουν με καλίτερο βαθμο τις εξετάσεις του κολλέγιου.Στοχαστικοι ή ονειροπόλοι τύποι δεν είναι ελεύθεροι να σταματήσουν τις

σπουδες τους για ένα εξάμηνο,έτσι που νά 'ρθουν πιο κοντα στους στοχασμους τους και να 'φήσουν τις ιδέες τους να ωριμάσουν στα σκοτεινα,όπως κάνουν οι πραγματικες ιδιοφυίες.

Το βασικο ερώτημα είναι,αν με τις " γνωστικες ικανότη - τες " δεν εννοείται κατα βάθος η προσαρμογη στη μορφη του σχολικου μαθήματος.Σε μια παλια εργασία του Πιαζε υπάρχει ένα παράξενο σημείο,που λέει,πως τα παιδια στοχάζονται ακόμα και κατα τη διάρκεια του παιχνιδιου πάνω σ'αφηρημένες έννοιες,όπως πάνω σ'αυτη της Κατηγορίας της Αιτιότητας.Κι αυτο αρκετα χρόνια πριν " αναπτυχθουν " τα θέματα αυτα μέσα στην τάξη.Ο Πιαζε,βέβαια,πιστεύει στο θεσμο της τάξης,γιατι προσφέρει τη δυνατότητα " επιστημονικης " παρατήρησης.Αυτο ό - μως θα μπορούσε κι αντίθετα να σημαίνει,πως η ρουτίνα του μαθήματος εμποδίζει τον αυθορμητισμο της λογικης.Κι ακόμα, πως η κατανόηση της " έννοιας " όταν αναπτύσσεται στην τάξη δεν σημαίνει και την κατανόηση της πραγματικότητας,αλλα αντίθετα αποτελει μέσο προσαρμογης στην ατμόσφαιρα της τάξης, στις στενες γραμμες των θρανίων,στο πρόγραμμα,στις προσδο - κίες του δασκάλου και στην βαρετη ύλη,που το παιδι είναι υποχρεωμένο να προσέχει.

Η προοδευτικη εκπαίδευση μπορει να χαρακτηριστει σαν μια αντι-κίνηση ενάντια σ'ένα παγιωμένο εκπαιδευτικο σύστημα . Εχει σαν στόχο να συμπεριλάβει ό,τι έχει καταπιεστει. Θέλει να επαναφέρει την ισορροπία.

Εξάλλου η προοδευτικη εκπαίδευση είναι μια πολιτικη κί - νηση.Δημιουργείται πάντα τότε,όταν η κοινωνία βρίσκεται σε κρίση.Και για να το πούμε πιο καθαρα:μια παλια τάξη πραγμάτων δεν τα βγάζει πέρα με τις καινούργιες καταστάσεις.Είναι αναγκαία η εμφάνιση νέων δυνάμεων.Με την μορφη που παίρνει κάθε φορα,σε κάθε εποχη,η προοδευτικη εκπαίδευση,μ ε τ η ν ί δ ι α μ ο ρ φ η ε μ φ α ν ί ζ ε τ α ι κ α ι η κ ο ι - ν ω ν ι κ η ε π α ν ά σ τ α σ η .

Ο Ρουσσω στράφηκε ενάντια στην τεχνοκρατία και την ανειλικρίνεια της βασιλικης αυλης,κατα της άκαμπτης και άψυχης

ετικέτας,κατα του παρασιτισμου και της συνεχους αυταρέσκειας των αυλικων.Το κατεστημένο της εποχης του δεν ήταν πια σε θέση να κυβερνα.Μια γενια αργότερα αποσβρθηκε.

Ο Τζων Ντιούι στράφηκε ενάντια στην " βελουδο-κουλτούρα ",που ήταν ξεκομμένη απο την βιομηχανικη επανάσταση.Στράφηκε κατα της διακοσμητικης μόρφωσης,κατα του πουριτανισμου που αποκήρρυτε την αισθησιακη πλευρα του ανθρώπου,κατα της λογοκρισίας και κατα του μαθήματος με τα DRILL-TESTS. Μια γενια αργότερα,κατα το τέλος της περιόδου NEW DEAL,οι ιδέες του Ντιούι είχαν εξαπλωθει παντου.Τον καιρο που ζούσε ακόμη,τα προγράμματα του "POPULISTS" και"LABOR MOVEMENT"είχαν καθιερωθει σαν θεσμος.Η εκπαίδευση και η μόρφωση/μεταξυ των λευκων/ήταν τώρα πιο κοντα στην πραγματικότητα,και κατα ένα μέρος ανεξάρτητες απο την τάξη.Η ανατροπη πού 'φεραν οι θεωρίες των Φρόιντ και Σποκ,είχε πια ωριμάσει πολυ.Η λογοκρισία υποχωρούσε σιγα-σιγα και ο σκοταδισμος είχε σπάσει .

Μέσα σ'αυτες τις συνθήκες δημιουργήθηκε και το σχολείο του A.S.NEILL,το SUMMERHILL,μια νεώτερη μορφη προοδευτικης εκπαίδευσης,ενάντια στην κοινωνικη τεχνοκρατία και απο αντίδραση προς αυτη.Ο Νηλ στράφηκε ενάντια στο ρεύμα που προχωρούσε προς ένα " 1984 ",όπως το περιέγραψε ο Οργουελ.Στράφηκε κατα της υπακοης,κατα της αυταρχικης τάξης και του οργανωμένου κοινωνικου παιχνιδιου των ρόλων,πού 'θελαν να πάρουν τη θέση της αυθόρμητης ζωης.Στράφηκε ακόμα ενάντια στις βλαβερες επιδράσεις πού 'χαν ο ανταγωνισμος στην επίδοση και στις εξετάσεις.Επειδη η φοίτηση στο σχολείο ανήκε στα αμετάβλητα γεγονότα της ζωης,κι αυτο σημαίνει αλλαγη της πραγματικότητας,ο Νήλ άφησε τα παιδια ελεύθερα νά 'ρχονται όποτε θέλαν αυτα στο μάθημα.Στο βαθμο που δόθηκε στα παιδια πραγματικη αυτοδιάθεση και απόλυτη κυριαρχία,αμφισβητήθηκε και η αυταρχικότητα όλων των θεσμων.

Η προοδευτικη εκπαίδευση χαρακτηρίστηκε σαν μια μανούβρα της μεσαίας τάξης.Οι μαύρες κοινότητες αρνούνταν να πάρουν μέρος σ'αυτα τα " πειράματα ".Λέγεται,πως τα παιδια των φτωχων πρέπει να λάβουν την καθιερωμένη και συνηθισμένη εκπαί-

δευση,για να μπορέσουν να πετύχουν μέσα στο υπάρχον σύστημα. Οι μαύροι γονεις απαιτουν " ίση εκπαίδευση " για τα παιδια τους. Κι αυτο, γιατι πρέπει κι αυτα να φορουν κάποια μέρα γραβάτες.

Κατα τη γνώμη μου, η επιφυλακτικη κριτικη αυτης της τάσης είναι άστοχη. Είναι αποδεδειγμένο, πως απόφοιτοι γυμνασίων σε παραδοσιακα κολλέγια αυτοχαρακτηρίζονται τόσο πιο πολυ πετυχημένοι, όσο περισσότερο το σχολείο τους ήταν στραμμένο στα πειράματα.

Οι μαύρες κοινότητες θα έπρεπε να διατηρήσουν τα δικα τους σχολεία, και να τα οργανώσουν σύμφωνα με το μοντέλλο του SUMMERHILL. Ηδη κάτι τέτοιο έγινε σε μερικα " Ελεύθερα σχολεία "/ FREEDOM SCHOOLS /.

Δεν δέχομαι την θεωρία, σύμφωνα με την οποία τα στερημένα απο την κοινωνία παιδια θα έπρεπε να προετοιμαστουν ιδιαίτερα για τη μάθηση/ θεωρία του HEAD START /. Η ανάπτυξη των πνευματικων ικανοτήτων τους είναι πολυ καλητερμάθαν εύκολα να μιλάνε και τα καταφέρνουν, όταν χρειάζεται, να βγάζουν πραγματικα καλα και πρακτικα συμπεράσματα. Εαν δεν έχουν μάθει τα πρότυπα συμπεριφορας που χρειάζονται για μια πετυχημένη φοίτηση, τότε το πιο λογικο μέτρο που πρέπει να ληφθει είναι η αλλαγη του σχολείου. Αυτο που δυσκολεύει τη ζωη των παιδιων αυτων, όπως εξήγησε κι ο Ελιοτ Σαπίρο, είναι πως απο μικρη ηλικία είναι αναγκασμένα να αναλαμβάνουν την ευθύνη τόσο για τους εαυτους τους όσο και για τα μικρότερα αδέλφια τους. Το φοβερο είναι, πως τα συγκεκριμένα προβλήματα τους έμειναν μέχρι τώρα σχεδόν άλυτα. Τα παιδια αυτα δεν παρουσιάζουν έλλειψη σκέψης, αλλα η αφηρημένη διανόηση είναι άχρηστη στον αγώνα τους; και στις συγκεκριμένες δυσκολίες της ζωης τους.

Αυτο που χρειάζονται είναι η ελευθερία απο κάθε εξαναγκασμο επίδοσης. Και φυσικα μια καλύτερη διατροφη, ένα λιγότερο ανήσυχο και φτωχικο περιβάλλον, όπου να μπορουν να μεγαλώσουν σύμφωνα με το δικο τους ρυθμο. Το Πρώτο Σχολείο του Δρόμου στη Νέα Υόρκη, είναι απο 'κείνα τα ελεύθερα σχολεία που προσπαθουν να πραγματοποιήσουν κάτι τέτοιο.

Παρόλαυτα πρέπει να πούμε ότι η προοδευτικη εκπαίδευση

απέτυχε σχεδόν εντελως.Η καινούργια κοινωνία που δημιουργούσαν τα προγράμματα αυτης της εκπαίδευσης κάθε φορα,δεν αντ αποκρίνονταν στα οράματα των δημιουργων τους.Η Δημοκρατία στη Γαλλία και στην Αμερικη δεν ήταν αυτο που είχε φαντασ τει ο Ρουσσω.Τα κοινωνικοπολιτικα δημιουργήματα του Ντιούι πήραν με τον καιρο τεχνοκρατικη και γραφειοκρατικη μορφη. Κατα πάσα πιθανότητα,ούτε κι οι ελπίδες του Α.S.Νηλ θα πραγματοποιηθουν.

Εύκολα μπορούμε να φανταστούμε στο κοντινο μέλλον μια κοινωνία,όπου οι γεμάτοι αυτοπεποίθηση άνθρωποι θα είναι εθελόσιοι υπηρέτες μιας τεχνολογικης υπερκατασκευης,την οποία δεν θα ελέγχουν καθόλου κι οι σκοποι της θα τους είναι αδιάφοροι.Πράγματι,ο ίδιος ο Νηλ αναφέρει,σχεδον με ικανοποίηση για διάφορους απόφοιτους του σχολείου του,που κάνουν καρριέρα με ένα τέτοιο τρόπο.

Πώς μπορει κανεις να εμποδίσει μια τέτοια εξέλιξη;Ο Νηλ - προστατεύει για λίγα χρόνια μόνο - τα μέλη της σχολικης του κοινότητας απο την πίεση του τεχνικα οργανωμένου περίγυρου κι απ'την πίεση της μοναξιας.Την μοναξια όμως την χρειάζονται σε μια ορισμένη ηλικία τα νεαρα άτομα.Στο Σάμμερχιλλ είναι δύσκολο να βρεθει κανεις,έστω και μια στιγμη μόνος του.Εξάλλου θεωρω τα μέτρα αξιων του Νηλ αμφισβητήσιμα.Κι αυτο ,γιατι δεν είμαστε μόνο άνθρωποι που γεννήθηκαν ελεύθεροι,αλλα και μέλη μιας ανθρωπότητας που γράφει την ιστορία της μόνο με σκληρους αγώνες.Δεν μπορούμε να αποβάλλουμε έτσι εύκολα όλη αυτη την κληρονομια -όσο και να μας βαραίνει- σα νά 'ταν ένα φιόγκιο δέρμα,όίχως να βυθιστούμε ταυτόχρονα σε μια κατάσταση ανυπαρξίας.

Για'μένα είναι φανερο,πως η θορυβώδης νεοαιστικη υποκουλτούρα σήμερα όχι μόνο δεν είναι ώριμη - κάτι που δεν σηκώνει αντίρρηση- ,αλλα και πως της είναι αδύνατο να κατορθώσει κάτι τέτοιο.Βλέποντας το σφαιρικα,η σημερινη νέα γενια επικροτει έντονα την τιμιότητα,την ειλικρίνεια,την νομιμότητα,την αγάπη,την ελευθερία κι όλες τις άλλες αρετες μιας μεγαλόκαρδης ανθρώπινης φύσης,αντιδρώντας με ευαισθησία μπροστα στο ψέμμα των πολιτικων,των προϊστάμενων και

των γονιων.Παρόλα αυτα φαίνεται,πως οι νέοι αυτοι έχουν ξεχάσει όπως κι οι περισσότεροι πολιτικοι και προΐστάμενοι την ύπαρξη και μιας άλλης ομάδας ιδανικων,όπως η μεγαλοθυμία,η συμπόνοια,η συνέπεια,η ελευθερία του ατόμου,η προσωπική ακεραιότητα κι η δικαιοσύνη: ιδανικα απ'τα οποία εξαρτώνται η διατήρηση κι η ανανέωση της ανθρωπότητας.Βέβαια δεν θά 'ταν και τόσο τραγικο να έλειπαν αυτα τα ιδανικα. Το πρόβλημα όμως είναι,πως οι νέοι δεν θέλουν να συνειδητοποιήσουν,ότι η τραγωδία της κοινωνίας έγινε σήμερα πραγματικότητα.

Αν θα μπορούσαμε να διατυπώσουμε μέσα σε λίγες γραμμες ένα εκπαιδευτικο πρόγραμμα,πιστεύω πως θά 'ταν ως εξης:

1/ Η εμπειρικη διαπαιδαγώγιση -που πραγματοποιείται με τη συμμετοχη στο κοινωνικο γίγνεσθαι- θά 'πρεπε νά'ταν το κυριώτερο μέσο για τη μάθηση.

2/ Τα περισσότερα γυμνάσια θά 'πρεπε να καταργηθουν, και τη θέση τους θά 'πρεπε να την αναπληρώσουν άλλου είδους εκπαιδευτικες κοινότητες.

3/ Η κολλεγιακη εκπαίδευση θα πρέπει να ακολουθει,μετα απο την επιλογη κάποιου επαγγέλματος,κι όχι το αντίθετο.

4/ Το βασικο καθήκον των παιδαγωγων θά 'πρεπε να ήταν η διάδοση του εμπειρικου τρόπου μάθησης σ'όλους τους τομεις της κοινωνίας,που κι αυτη με τη σειρα της θά έπρεπε να δημιουργήσει τις ανάλογες θέσεις για επαγγελματικη απασχόληση.

5/ Ο στόχος των δημοτικων σχολείων θά 'πρεπε νά 'ταν η προστασία κι η προώθηση της ελεύθερης εξέλιξης του παιδίου μέχρι τα δώδεκά του χρόνια,γιατι η πίεση απο την κοινωνία και την οικογένεια είναι τόσο μεγάλη,που δεν μπορει το παιδι να της αντισταθει με τις δικες του μόνο δυνάμεις.

Τώρα θά 'θελα να επεξηγήσω ξεχωριστα τα διάφορα σημεία αυτου του προγράμματος.

Πιστεύω πως θά 'πρεπε να περιορίσουμε δραστικα την σχολικη φοίτηση,γιατι η μακρόχρονη χειραγώγηση καί πηδεμονία

λειτουργουν ενάντια στη φύση και εμποδίζουν την εξέλιξη του ατόμου.

Οι εναγώνιες προσπάθειες για να φαρμαριστει η εξέλιξη σε ένα προσχεδιασμένο διδακτικο πρόγραμμα αποθαρρύνουν τους νέους που σπαταλουν όλες εκείνες τις δυνάμεις που χρειάζονται για μια ουσιαστικη μάθηση και για την ελεύθερη δοκιμή των δυνατοτήτων τους.

Το σχολικο μάθημα δεν δίνει εφόδια για την καθημερινη ζωη.Λειτουργει περισσότερο σαν αυτοσκοπος.Μόνο οι ιδιαίτερα προικισμένοι -κατά τον Κόναντ ένα 10 μέ 15 % - παίρνουν κάτι απ'αυτη την άχρηστη για τους περισσότερους απασχόληση, δίχως να βαριούνται και να ζημιώνονται.Δεν έχει όμως νόημα αν μόνο αυτοι οι προικισμένοι διαχωριστουν πρόωρα ή σταθουν εχθρικα απέναντι στην κοινωνία.Ετσι δεν πρόκειται να φτάσουμε σε μια νέα κοινωνία.Οι πολύπλοκες σχέσεις των καιρων μας απαιτουν έναν καινούργιο τρόπο σκέψης,πράγμα για το οποίο χρειαζόμαστε τη συμμετοχη όλων και κύρια της νεολαίας. Οι νεαροι επαναστάτες φαίνεται να πιστεύουν,πως το πρόβλημα θα λυθει αν έρθει η πολιτικη αλλαγη.Αυτο όμως είναι μια πλάνη.Καμμια πολιτικη άποψη δεν έχει διαφωνήσει με τα σύγχρονα προβλήματα της κοινωνίας,όπως αυτα του περιβάλλοντος,της μεγαλόυπολης και της τεχνολογίας.Καμμια χώρα,όποιο πολιτικο καθεστώς και να έχει,δεν μπορει να ισχυριστει πως τα εκπαιδευτικα και επιμορφωτικα συστήματα που εφαρμόζει,είναι καλύτερα απο αυτα που πολεμούμε στον τόπο μας.

Οι εμπειρίες μου απο τον Αριστοτέλη με οδηγουν στο συμπέρασμα,πως η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων δεν μπορει νά 'ναι δημιουργικη,αν δεν ασχολείται σε παραγωγικες εργασίες. Μια επαναστατικη πολιτικη ενασχόληση και μια ταυτόχρονα ανεξάρτητη ιδιωτικη ζωη,είναι σήμερα ένα προνόμιο για λίγους Ετσι όπως έχουν τα πράγματα,η αμερικάνικη κοινωνία ούτε αποκλείει,αλλα ούτε και δέχεται να εκμεταλλευτει ενεργα όλο το δυναμικο εκείνο που της προσφέρει η νεολαία.Πρέπει γιαυτο να αλλάξει τους "όρους εισδοχης" των νέων μέσα σ'αυτην , και να απομακρυνθει απο την ιεραρχικη φύση των προνομίων. Πρέπει να δημιουργήσει μορφες πρακτικης διδασκαλίας,που δεν

θά 'χουν εκμεταλλευτικο χαρακτήρα.Η κοινωνία χρειάζεται μια τεράστια ποσότητα πνευματικης και χειρονακτικης εργασίας για την ανανέωση των πόλεων,για την έρευνα γύρω απο τα προβλήματα του περιβάλλοντος,για την επικοινωνία και για τις τέχνες.Οι νέοι μπορουν να φανουν χρήσιμοι σ'όλους τους το - μεις,και μάλιστα να τα καταφέρουν πολυ καλίτερα απ'ότι" οι έμπειροι γέροι" Υπάρχουν ακόμα και θέσεις απασχόλησης βέβαια,που δεν απαιτουν διπλώματα,όπως στα δύο ερευνητικα κέντρα :στο ωκεανογραφικο ινστιτούτο στο Μακαπούου Πόϊντ,και στο ινστιτούτο πολιτικων επιστημων στην Ουάσιγκτον.

Στόχος μας λοιπον δεν μπορει παρα να είναι ο πολλαπλασιασμος των δυνατοτήτων για μόρφωση.Πρέπει να δημιουργήσουμε τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τους νέους,έτσι που να τους δίνεται ευκαιρία να μπορουν να μεταπηδουν σε διαφορετικο είδος σπουδών ή να καταπιάνονται με κάτι άλλο απ'την αρχη, να μπορουν να διακόπτουν τις σπουδες για το χρονικο διάστημα που θα έχουν ανάγκη είτε να κάνουν ένα ταξίδι είτε να εργαστουν αποκλειστικα για τον εαυτο τους.Για να μπορουν βέβαια οι νέοι να έχουν ελευθερία επιλογης στις σπουδες ή χρόνο για μια κριτικη ανάλυση της κοινωνίας,πρέπει οπωσδήποτε να τους παρέχονταιτα αναγκαία πράγματα για τη ζωη τους.Δεν είναι παράλογο να πούμε,πως τα χρήματα που ξοδεύονται για την δωρεαν σχολικη μόρφωση κάθε μαθητη,είναι ίσα μ'αυτα που θα χρειαζόταν ο νέος αυτος για την συντήρηση του.

Τα πλεονεκτήματα μιας λιγότερο θεωρητικης σχολικης εκ - παίδευσης έχουν ήδη επισημανθει απο πολλους σχολικους παράγοντες.Υπάρχουν αναρρίθμητα προγράμματα για τον εγκοινωνισμο του σχολείου:Είσοδος σ'αυτα διαφόρων ειδικων,διαφόρων γκουρου και καλλιτεχνων,όπως επίσης άδεια εισόδου στις μη - τέρες ή και σε άλλα άτομα που δεν έχουν εκπαιδευτει γιαυτο το σκοπο.Υπάρχουν πράγματι χιλιάδες προτάσεις πάνω στην εκπαιδευτικη διαδικασία,που φτάνουν μέχρι και το αίτημα της επίσημης αναγνώρισης της πρακτικης-εμπειρικης εκπαίδευσης .

Φυσικα θα καλωσόριζα με μεγάλη χαρα μια τέτοια εξέλιξη , που θα πίστευε πως η ελεύθερη δραστηριοποίηση των νέων γί - νεται μόνο με την ενεργητικη τους συμμετοχη στην κοινωνία.

θα ευχόμουν όμως,να γινόταν κάποτε και το τελευταίο βήμα, η κατάργηση δηλαδη του σχολείου και όχι η διατήρηση του.

Μέσα σ'αυτη τη λογικη των μεταρυθμιστικων προτάσεων και προγραμμάτων,γίνονται προσπάθειες στην Κίνα,στις ΗΠΑ και στην Κούβα να καθιερωθει για τους νέους μια θητεία στους οργανισμους κοινωνικης πρόνοιας,που θα διαρκει έναν χρόνο.Αυτο θα μπορούσε νά 'ταν κάτι θετικο στο βαθμο όμως,που η θητεία αυτη θα ήταν εθελοντικη και όχι αναγκαστικη.

Σχετικα με το αν μπορει κανεις να μορφωθει σύμφωνα με τις ανάγκες του,πιστεύω πως πρόκειται για κάτι που δεν δέχεται αμφισβήτηση.Συχνα μπορει κανεις βέβαια να πάρει και λάθος αποφάσεις.Οι επιλογες όμως αυτες που έκανε,ήταν πλούσιες σε διδάγματα,αφου βρίσκονται μέσα στα όρια της πραγματικότητας.Γιαυτο κι ένας νέος μπορει να βρει πιο γρήγορα το κατάλληλο επάγγελμα με αβίαστη επιλογη,παρα με οποιοδήποτε άλλο τρόπο.Είμαστε προορισμένοι μόνο γιαυτο που μπορούμε να κάνουμε.Επάγγελμα είναι αυτο,που μπορουν να πραγματοποιήσουν οι ίδιες μας οι δυνάμεις,σύμφωνα με τα δικα μας μέτρα.

Η αξιοποίηση όλων των δυνάμεων της πλειοψηφίας του λαου, θα οδηγούσε σε μια κοινωνία με θεμέλια πιο σταθερα,και με παραγωγικες δυνάμεις πιο αποδοτικες.Αν τα πράγματα πάρουν μια τέτοια μορφη,τότε θα μπορει ο καθένας σύμφωνα με τις ατομικες του κλίσεις να βρει ευκολότερα το δρόμο του γιατι θα ασχολείται πλέον με κάτι που θα τον ευχαριστει και θα τον αντιπροσωπεύει.Οι άνθρωποι θα αναπτύξουν έτσι τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα τους και θα οικοδομήσουν σε νέα βάση την αμοιβαία αναγνώριση.Στα σχολεία θα γινόταν πιο καλη δουλεια αν παρακολουθούσαν τα μαθήματα μόνοι όσοι τους ενδιαφέρουν πραγματικα.Η ανώτατη παιδεία θά 'πρεπε να προσαρμοστει στις ανάγκες των ατόμων εκείνων που ήδη ακολουθουν κάποιο επάγγελμα,και που χρειάζονται μια πλατύτερη μόρφωση για την διεύρυνση των γνώσεων τους.Η Ενωση COOPER στη Νέα Υόρκη έχει κάνει πολυ καλη δουλεια σχετικα μ'αυτη τη νέα ιδέα.

Φυσικα σε ένα τέτοιο σύστημα,θα έπρεπε να καθιερωθουν και συμπληρωματικοι κύκλοι εκπαιδευτικων μαθημάτων.Κι αυτ..

για να αποκτήσουν δυνατότητες εξέλιξης όλα τα μέχρι τώρα παραμελημένα άτομα όπως οι μαύροι,οι επαρχιώτες νέοι κι όσοι άλλοι "θέλησαν" μέχρι τώρα να σπουδάσουν μόνο στην κατώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα,αφου η σχολικη μόρφωση δεν θα τους πρόσφερνε τίποτα στην επαγγελματικη τους ζωη.

Από εκπαιδευτικη σκοπια,η επαγγελματικη εκπαίδευση είναι ανώτερη απο τη σχολικη.Μέσα όμως στο υπάρχον σύστημα,νομίζω πως είναι πιο δημοκρατικο να βρίσκει κανεις δουλεια με βάση τα διπλώματα του,παρα με το να παρακολουθει μαθήματα μέσα στα πλαίσια της δουλειας του.Κι αυτο,γιατι η αξιολόγηση του θα γίνει κύρια απο την εντύπωση που θα προκαλέσει στον τυχον εργοδότη.Κάτι τέτοιο θα οδηγούσε στην ενδυνάμωση της πατριαρχικης κοινωνίας,/όπως φαίνεται στον γιαπωνέζικο καπιταλισμο ή στην μαρξιστικη αντίληψη του Φιντελ Κάστρο για τα αγροτικα και εργοστασιακα σχολεία,που παρουσιάστηκε πρόσφατα στο περιοδικο "NEW LEFT NOTES"/.

Αντίθετα οι νέοι πρέπει να αποκτήσουν δυνατότητες επιλογης,πρέπει να οργανωθουν και να ασκήσουν κριτικη στο σύστημα της μισθωτης εργασίας και της μάθησης,γιατι μόνο έτσι η εκπαίδευση στους χώρους δουλειας θα γίνει ο συντομότερος δρόμος προς μια κοινωνία που θα βασίζεται στην εργατικη αυτοδιαχείρηση.Αυτος είναι κατα τη γνώμη μου ο μόνος αποτελεσματικος δρόμος για τη δημοκρατία.

Οι καθεαυτο επιστημονικες σπουδες —οι θεωρητικες και πρακτικες επιστήμες— θά 'πρεπε να προορίζονται γιαυτους που διαθέτουν ήδη βασικες γνώσεις και έχουν έτσι σαν βάση την εμπειρία για την επιστημονικη σκέψη.Διαφορετικα "οι σπουδες",όπως ήδη είπε κι ο Πλάτωνας θά 'ναι σκέτα λόγια του αέρα.

Για τα παιδια μέχρι 12 χρονω,αν θέλει κανεις να δημιουργήσει σήμερα ένα περιβάλλον που να τα προστατεύει και να τα αφήνει να εξελιχτουν δίχως περιορισμους,το Σάμμερχιλλ θα μπορούσε ως ένα βαθμο να χαρακτηριστει σαν το κατάλληλο μοντέλλο,γιατι μπορει εύκολα να προσαρμοστει στις συνθήκες μιας πόλης.Ο παιδαγωγος βέβαια της αρχαίας Αθήνας,που περπατάει με τους μαθητες του μέσα στους δρόμους της πόλης,θά 'ταν

ένα ακόμα καλίτερο πρότυπο.Αλλα γιαυτο το σκοπο,θά 'πρεπε πρώτα να υπάρξει μεγαλύτερη σιγουρια στους δρόμους και στους τόπους δουλειας,και τα μέρη αυτα να γίνουν γενικα πιο προσιτα.Ο πρώτος όρος για ένα σωστο σχέδιο πόλης,είναι να μπορουν τα παιδια να χρησιμοποιουν την πόλη,γιατι μόνο έτσι μπορει να λειτουργήσει σωστα,όταν δηλαδη οι νεαροι πολίτες έχουν το συναίσθημα ότι είναι δικη τους.

Σκοπος της Παιδαγωγικης που ασχολείται με παιδια προσχολικης ηλικίας είναι η διεύρυνση του χώρου της ελεύθερης δρα στηριότητας του παιδιου,έτσι που να μπορει να χώνεται παν - του,σ'οτιδήποτε συμβαίνει γύρω του,ακολουθώντας τη δικη του παρόρμηση.Σ'όλη αυτη την αναζήτηση,θα μαθαίνει διάφορα πράγ ματα με την παρατήρηση,με τη μίμηση και τις ερωτήσεις. Αυτο γίνεται,στη δικη μας κοινωνία,μόνο μέσα στο σπίτι και κατα τη διάρκεια των 4 πρώτων χρόνων του παιδιου.Μετα απο αυτη την ηλικία,η αναζήτηση και η έρευνα είναι σχεδον απαγορευμέ νες.

Συχνα έχω παρουσιάσει και επεξηγήσει αυτο το πρόγραμμα της εμπειρικης διαπαιδαγώγισης,χωρις να βρω και την παραμικρη αντιπρόκριση.Οι απόψεις μου μέσα στις Παιδαγωγικες Ακα - δημίες γίνονται παραδόξως αποδεκτες με σεβασμο -αν κι όχι δίχως κριτικη-,παρόλο που οι προτάσεις μου είναι εντελως ανεφάρμοστες μέσα στο ισχύον σύστημα.Οι δάσκαλοι γνωρίζουν καλα,κατα πόσο σπαταλουν άδικα τον χρόνο των παιδιων,και α- ναγνωρίζουν ακόμα ότι οι προτάσεις μου δεν είναι καθόλου πα ράλογες.Ωστόσο,όταν αναφέρω τις απόψεις μου σ'ένα πλατύτερο ακροατήριο,βρίσκομαι συχνα μπροστα σε έκπληκτους ανθρώπους. Φαίνεται πως οι άνθρωποι έχουν πειστει για τα καλα,πως ότι κάνουνε τώρα έχει πράγματι νόημα,γιατι διαφορετικα δεν θα το κάνανε.Δεν πείθονται ούτε κι όταν ακουν,πως θα κόστιζε φτηνότερα στην κοινωνία αν καταργούσαν τα περισσότερα σχο - λεία κι αν έφηναν ελεύθερες τις κοινότητες να αναλάβουν απο μόνες τους το μεγαλύτερο μέρος της εκπαιδευτικης και μορφω - τικης εργασίας.Εξάλλου ακούγεται απο τους περισσότερους αν- θρώπους να λέγεται,πως οι ίδιοι προσωπικα δεν αποκόμισαν και πολλα πράγματα απο τη σχολικη τους εμπειρία.Καμμια φορα

μάλιστα,ακόμα και αντιδραστικοί γέροι επιχειρηματίες συμφωνουν,πως η γνώση που προέρχεται μόνο απο βιβλία ...δεν αξίζει δεκάρα.

Οι ριζοσπάστες φοιτητες δέχονται σιωπηλα τις προτάσεις μου,με τρόπο που δείχνει δυσαρέσκεια.Εχουν σαν σύνθημα τους το "STUDENT POWER"/: φοιτητικη δύναμη/,αλλα δεν ξέρουν τι να μου πουν,όταν τους ρωτάω αν πράγματι θεωρουν τους εαυτους του φοιτητες.Πρέπει νά 'χουν υποστει κλάση εγκεφάλου,γιατι γιαυτους δεν υπάρχει διαφορα,στο να απαιτει κανεις "αλλαγες στο πανεπιστήμιο" απ'το να κλείσουν τα πανεπιστήμια εντελως Κάτι που θά 'πρεπε να ζητάνε αντι να φωνάζουν "φοιτητικη δύναμη" θά έπρεπε νά 'ταν:

α/ Μια κοινωνία προσιτη στους νέους

β/ Λογικη χρησιμοποίηση των οικονομικων πόρων για την μόρφωση

γ/ Διορισμοι χωρις να λαμβάνονται υπ'όψη διπλώματα,που δεν έχουν καμμια αξία

Δεν θά 'ταν παράνομο,αν η "YOUTH POWER" απαιτούσε το δικαίωμα να καθορίζει κι αυτη τις λειτουργίες της κοινωνίας , και κυρίως αυτες που αφορουν τη νεολαία.Είναι ΔΙΚΑΙΩΜΑ των νέων να πάρουν στα χέρια τους τη ζωη τους,που είναι δικη τους και μόνο υπόθεση.Ας σημειωθει,πως οι νέοι στους οποίους αναφέρομαι κυμαίνονται μεταξυ 17 και 25 χρόνων.Ανθρωποι μιας ηλικίας,που σ'άλλες εποχες θά 'χαν ήδη βρει τη θέση τους στην αληθινη ζωη.

....

PAUL GOODMAN
1969

Η άποψη ότι πρέπει να περάσουν δώδεκα μέχρι είκοσι χρόνια " κατεργασίας ",προτου μπορέσει ο νέος άνθρωπος να προσαρμοστει στη βιομηχανικη κοινωνία,αποτελει ή πλάνη ή απάτη. Δεν υπάρχει καμμια αναλογία ανάμεσα στις σχολικες επιδόσεις και στην ικανότητα για άσκηση κάποιου ανώτερου επαγγέλματος – Ιατρικη,Νομικα,Δημοσιογραφία,Οικονομικα,Τεχνικη.– Πρόσφατες έρευνες έδειξαν πως,τόσο για τις πιο μέτριες διοικητικες και τεχνικες ικανότητες όσο και για τα βιομηχανικα επαγγέλματα,ο αριθμος των χρόνων διδασκαλίας και η κατοχη απολυτηρίων δεν αποτελουν πραγματικο πλεονέκτημα.Τελικα,στα 1900 που μόλις το $6^{o}/o$ των νέων τέλειωνε το γυμνάσιο,δεν είμασταν και φυλη αγρίων.

Το σχολείο σήμερα πρέπει πάνω απ'όλα να εκπληρώσει τούς κανόνες της " τάξης " και να παρεμποδίσει μια κατάσταση όπου οι νέοι θα περιφέρονται άνεργοι.Δεν είναι παράξενο λοιπον,που στο τέλος οι νέοι εξεγείρονται,επειδη κύρια δεν ταυτίζονται με τους στόχους που πρόβονται πίσω απ'αυτη τη μεγάλη κοινωνικη μηχανορραφία.– δεδομένου ότι το $84^{o}/o$ του δημόσιου χρήματος,που δίνεται για επιστημονικη έρευνα,εξυπηρετει τελικα στρατιωτικους σκοπους.

Εχω πειστει ότι μπορούμε να αναθρέψουμε τα παιδια,αφήνοντας ελεύθερη την επιλογη των ικανοτήτων τους,χωρις προσχεδιασμένη " κατεργασία ".Ο άνθρωπος όχι μόνο δεν μαθαίνει με επιτυχία,αλλα δεν μαθαίνει απολύτως τίποτα,αν αυτο δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του,στην περιέργεια του και στην επιθυμία του – γιατι σ'αντίθετη περίπτωση δεν κάνει τίποτα άλλο παρα να ανταλλάσει τη μάθηση με το παπαγάλισμα ακατανόητων τύπων.Μόνο όταν κάποιος θέλει να μάθει,είναι δυνατον

αυτο που έμαθε να του γίνει " δεύτερη φύση ",όπως το ονόμασε και ο Αριστοτέλης.

Είναι ανόητο να αποφασίζουμε απο πριν,τι πρέπει να ξέρει ένα παιδί,και να προσπαθούμε μετα να το παρακινήσουμε , αντι αντίθετα να του αφήνουμε πρωτοβουλία και να του παρέχουμετα βοηθητικα μέσα και τις πληροφορίες εκείνες που χρειάζεται για να εκπληρώσει κάτι.

Είναι λάθος να ισχυριζόμαστε ότι με μια τέτοια μορφη ελευθερίας δεν θα μπορούσαν να εκπληρωθουν οι ανάγκες της κοινωνίας - δηλαδη,οι ανάγκες εκείνες που λογικα προϋποθέτουν τη μάθηση.Αντίθετα: Μόνο μέσω της ελευθερίας μπορει να γίνει κανεις πραγματικο μέλος αυτης της κοινωνίας,και μόνο μέσω αυτης αποκτα κανεις μια πραγματικη - κι όχι μόνο λεκτικη - παράσταση του κόσμου.Ελεύθερη επιλογη δεν σημαίνει ανεξέλεγκτη συμπεριφορα,αλλα απάντηση στην πραγματικότητα.Οι νέοι,όπως και οι ενήλικες,ζουν σ'ένα δοσμένο περιβάλλον,στα πλαίσια του οποίου τα αντικείμενα,οι κανόνες,και οι κοινωνικες διαδικασίες που προηγούνται απ'αυτα,καθορίζουν τις ανάγκες τους.Αν οι νέοι άνθρωποι αρχίσουν να ακολουθουν τις κλίσεις τους,να επιλέγουν τα ενδιαφέροντα και τους δασκάλους τους και να διαθέτουν οι ίδιοι το χρόνο τους,κι αν οι δάσκαλοι διδάσκουν μόνο αυτο που και για τ ο υ ς ί δ ι ο υ ς είναι σημαντικο - αφου οτιδήποτε άλλο θα αποτύγχανετότε θα μπορούσε να δοθει απάντηση στις ανάγκες της κοινωνίας.Μ'αυτο τον τρόπο θα αποκτούσε η κοινωνία πιο ανήσυχα και ευαίσθητα άτομα,πιο ανεξάρτητα και επινοητικα,και αργα ή γρήγορα θα γινόταν κι η ίδια πιο λογικη,και θα εκπλήρωνε καλίτερα τους σκοπους της,

Δεν πρόκειται να επιχειρηματολογήσω εδώ σε μεταφυσικη βάση υπερ της ελευθερίας της επιλογης.Εδώ πρόκειται για την ελεύθερη επιλογη σαν κάτι αναγκαίο και επιβεβλημένο απο τη σημερινη κατάσταση.Ολο και περισσότεροι νέοι αρχίζουν να αντιστέκονται στην αυταρχικότητα και στις αυταρχικες αποφάσεις,κι αν δεν βρεθει μια γλώσσα συννενόησης θα απομακρυνθουν οριστικα απο κοντα μας.

Επειδη η κατακίεση του συστήματος στον τεχνικο πολιτι-

σμο είναι καθολικη και αδιάλλακτη,η προσκάθεια μας πρέπει να στραφει κύρια στο να προστατέψει τη νεολαία απο τον αυ - ταρχισμο,αν θέλουμε να μην εξαφανιστει ο αυθορμητισμος και η ατομικη πρωτοβουλία απο τον κόσμο.

Οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν απο τους μοναχους και τους ακαδημαΐκους,που κάποτε ήταν κατάλληλες για τον εκπο - λιτισμο των νομάδων,παράγουν σήμερα - σε μια εποχη υψηλης τεχνικης τελειότητας - μόνο ρομποτ.Το δημόσιο σχολείο που κάποτε ήταν κατάλληλο για τη μετατροπη των νομάδων σε πολί- τες,μέσα στην ακόμα ανοικτη και ασχηματοποίητη κοινωνία,συμ- βάλλει σήμερα στην τιθάσευση του ατόμου και την όξυνση των ταξικων διαφορων.

Δεν βλέπω για πιο λόγο υποτάσσουμε το παιδι μέχρι τα δώ- δεκα του χρόνια σε σχηματοποιημένα αντικείμενα και σε μια προκαθορισμένη ύλη για μάθηση.Κάθε εμπειρία που έχει το παι- δι,είναι θετικη στο βαθμο που υπάρχει κάποιος για να το βοη θήσει.Ο Ντιούι είχε δίκιο : Είναι αδιάφορο τι θα μάθει ένα παιδι σ'αυτη την ηλικία,εφόσον έχει την τάση για συνεχη μά- θηση.Οι καλύτεροι δάσκαλοι για την ηλικία αυτη,είναι άνθρω- ποι που αγαπουν τα παιδια,που μπορουν να τα βλέπουν και να τ'ακουν συνεχως'άνθρωποι που ν'απαντουν στις πολλες ερωτή - σεις τους,και που να κάνουν κέφι να περπατουν μαζι τους στη πόλη και να ανακαλύπτουν ή να δοκιμάζουν κάτι - δάσκαλοι που διηγούνται στα παιδια ιστορίες,τραγουδάνε και παίζουν μαζί τους.Κάθε ενηλικιωμένο άτομο με καλη πρόθεση - μορφω - μένο ή αμόρφωτο - μπορει να δώσει πάρα πολλα σ'ένα οχτάχρο- νο παιδί.Η μόνη εκπαίδευση που θα μπορούσε να χρειάζεται πραγματικα,έγκειται στην ομαδικη θεραπεία και στα μαθήματα ψυχολογίας της ανάπτυξης /εξελικτικη ψυχολογία,σ.τ.μ/.

Ξέρουμε όλοι πως τα μικρα παιδια αρχίζουν να μιλάνε α- πο μόνα τους,αρκει βέβαια στο περιβάλλον τους να υπάρχει κά ποιος που να τους μιλάει και να τους γνωρίζει τη ζωη.Αν θέ- λαμε να μεταδώσουμε στα παιδια τη γλώσσα,στη βάση δικων μας θεωριων,μεθόδων και χρονοδιαγραμμάτων - όπως ακριβως τους μαθαίνουμε ανάγνωση και γραφη - θα υπήρχαν τόσα παιδια με διαταραχες της ομιλίας,όσα υπάρχουν σήμερα με προβλήματα

ανάγνωσης . /Στην Αμερικη υπάρχουν στα σχολεία δεκάδες παιδιά,που παρότι έχουν φοιτήσει οχτώ χρόνια δεν μπορουν α- κόμα να διαβάσουν.Παρατήρηση στο γερμανικο κείμενο./

Εχει αποδειχτει,ότι κάθε γνώση που περιλαμβάνεται στα σημερινα προγράμματα διδασκαλίας για τα οχτώ χρόνια του δη- μοτικου,μπορει να αφομοιωθει απο ένα φυσιολογικο δωδεκάχρο- νο παιδι μέσα σε τέσσερεις μόνο μήνες.Αν δεν τον φορτώσουν και με άλλα πράγματα,τα περισσότερα θα τα μάθει κι απο μό - νο του.

Επειδή ζούμε σε μια κοινωνία,που το να νοιαστει κανεις για τα παιδια δεν είναι κάτι το αυτονόητο,κι επειδη πρέπει κάποιος να σώσει τα παιδια απο την οικογένεια τους,πρέπει να υπάρξει για τα περισσότερα απ'αυτα κάποιος τύπος " σχο - λείου ".

Κάποτε πρότεινα την ίδρυση **ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ-ΜΙΝΙ-ΣΧΟΛΕΙΩΝ** στη Νέα Υόρκη,τα οποία θα αποτελούνταν απο 28 παιδια και 4 ενή- λικες: έναν δάσκαλο,μια νοικοκυρα που θα μαγειρεύει,ένα τε- λειόφοιτο κολλεγίου κι έναν περιθωριακο νέο.Μια τέτοια ομά- δα θα μπορούσε να στεγαστει σ'οποιοδήποτε χώρο,σ'ένα άδειο κατάστημα ή σ'ένα παλιο σπίτι.Το σπουδαιότερο είναι,πως σαν ομάδα θα μπορουν να κινούνται στην πόλη,πράγμα που 'ναι δυ- νατο,αφου η σχέση ενήλικων και παιδιων είναι ένα προς επτα.

Οι εμπειρίες απο το Πρώτο Σχολείο του Δρόμου στη Νέα Υ- όρκη έδειξαν ότι τα έξοδα ενος τέτοιου μικρου σχολείου εί - ναι λιγότερα απ'αυτα ενός δημόσιου σχολείου,όπου η σχέση μα θητη - δάσκαλου είναι τριάντα προς ένα./ Στα πλαίσια του κρατικου εκπαιδευτικου μας συστήματος,τα περισσότερα χρήμα- τα ξοδεύονται στον τομέα της διοίκησης και σ'ακριβοπληρωμέ- νους ειδικους για την συμπλήρωση του κενου που παρουσιάζε - ται στην τάξη απ'την έλλειψη επαφης./.

Το σχολείο του Α.Σ.Νήλ αποδεικνύει,ότι ένα παιδι μπορει να πάει αυτόβουλα σχολείο.Το σχολείο όμως πρέπει να βρίσκε- ται κοντα στο σπίτι,ώστε τα παιδια να μπορουν να πηγαίνουν εκει εύκολα και να ξαναγυρνουν σ'αυτο.Η συντήρηση του πρέ - πει να γίνεται απο το κράτος,αλλα η διοίκηση να βρίσκεται στα χέρια των μαθητων,των γονέων και των δασκάλων.

Οταν τα παιδια φτάσουν στην εφηβεία και σε ηλικία για να μπουν στο κολλέγιο, τότε η σημερινη αυταπάτη της εκπαίδευσης τους επιβάλλει να συνεχίσουν τοσχολείο για άλλα τέσσερα ή δέκα χρόνια. Κι αυτο, γιατι θεωρείται σαν ο μοναδικος τρόπος με τον οποίο μπορει να αναπτυχθει κάποιος σ'αυτο τον κόσμο. Το σωστο όμως θά 'ταν ν'ανοιχτουν στα παιδια όσο το δυνατο περισσότεροι διαφορετικοι δρόμοι, και μια πληθώρα ευκαιριων για εναλλαγη.

Σύμφωνα με τον Τζέιμς Β. Κόναντ, περίπου ένα 15% των μαθητων είναι σε θέση να μορφωθουν με επιτυχία απο βιβλία και μέσα σ'ένα κατάλληλο εκπαιδευτικο περιβάλλον, όπως επίσης και να αποφασίσουν για το γυμνάσιο. Οι περισσότεροι μαθητες – που οι πιο πολλοι απ'αυτους είναι πραγματικα προικισμένοι – τα καταφέρνουν σε δραστηριότητες που επιθυμουν πολυ καλύτερα απο μόνοι τους ή σαν μαθητευόμενοι, παρα απ'ότι θα τα κατάφερναν μέσω της τυποποιημένης διδασκαλίας. Αν είχαν περάσει τα προηγούμενα οκτω χρόνια ακολουθώντας τα δικα τους ενδιαφέροντα και κλίσεις, αντι να πιέζονται να εκπληρώνουν τις εντολες και τα χρονοδιαγράμματα άλλων ανθρώπων, οι περισσότεροι τότε νέοι θα είχαν σχηματίσει μια καθαρη εικόνα του τι θέλουν, και πολλοι απ'αυτους θα είχαν βρει το επάγγελμα που τους ταιριάζει.

Δεδομένου ότι μόνο ένα τόσο μικρο ποσοστο μαθητων υποβάλλεται σ'αυτη τη μέθοδο διδασκαλίας, το σημερινο γυμνάσιο μπορει να χαρακτηριστει αντι-οικονομικο. Προτιμότερο θα'ταν να επιστρέψουμε στα παλια προκαταρκτικα σχολεία με τους 60 μαθητες και τους τρεις δασκάλους – έναν για φυσικη, έναν για κοινωνιολογία κι έναν για θεωρητικες επιστήμες – που θα προετοιμάζουν αυτο το 15% για τις εισαγωγικες στο κολλέγιο. Μια τέτοια " ακαδημία " θα μπορούσε να ιδρυθει σαν τμήμα ενος πανεπιστημίου, και να διοικείται απ'αυτο· οι δάσκαλοι θα ήταν προχωρημένοι φοιτητες, που θα τους ευχαριστούσε η διδασκαλία και που θα μπορούσαν με τον τρόπο αυτο να κερδίσουν χρήματα κάνοντας παράλληλα και το διδακτορικο τους. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, όπου το αντικείμενο του προγράμματος διδασκαλίας θα ήταν επιστημονικο, κι όπου στη διαδικασία μάθη-

σης δεν θα συμμετείχαν μαθητες χωρις επιστημονικο ενδιαφέ - ρον,θα μπορούσε εύκολα ένας θεωρητικα καταρτισμένος νέος να προετοιμαστει μέσα σε τρία ή τέσσερα χρόνια για το πανεπιστήμιο – με λιγότερο απο τρεις ώρες διδασκαλία τη μέρα.

Οταν οι νέοι,που δεν παρακολούθησαν αυτον τον ακαδημαϊκο τρόπο διδασκαλίας αναγκαστουν να πάνε σχολείο,συμβαίνει να αποθαρρύνονται οι περισσότεροι και να αποξενώνονται οι καλίτεροι.Ατομα όπως οι νέοι,που βρίσκονται κάτω απο κηδε - μονία και οικονομικη εξάρτηση,στερούνται σεξουαλικης και πολιτικης εμπειρίας ;καθως και περιπέτειας.Επειδη όμως ο ενεργητικος νέος επιμένει στην απόκτηση των εμπειριων αυτων, το μόνο που παράγουμε τελικα είναι ένα βαθυ χάσμα ανάμεσα σ'αυτον και τον καταπιεστικο κόσμο των ενήλικων.Παράγουμε δηλαδη μια νεανικη υποκουλτούρα,αναπόπτοντας έτσι την ανάπτυξη του.

Τα σχολεία δεν είναι ικανα απο μόνα τους να διδάξουν όλες τις τέχνες,τις επιστήμες,τα επαγγέλματα και τις δεξιότητες που ισχυρίζονται ότι διδάσκουν.Οσον αφορα ορισμένα επαγγέλματα –όπως κοινωνικοι λειτουργοι,αρχιτέκτονες και παιδαγωγοι– μου φαίνεται επιζήμια η απόκτηση γνώσεων απο κάποια σχολη,αφου αποδεικνύεται σαν ένα άσκοπο εμπόδιο στο δρόμο προς τέτοια επαγγέλματα.Οι περισσότερες τεχνικες γνώσεις και δεξιότητες αποκτούνται στην πράξη,στο γραφείο ή στο εργοστάσιο.Η δουλεια εκει απαιτει απ'τον οποιονδήποτε να απομάλλει,πράγμα δύσκολο,ό,τι είχε ήδη μάθει με κόπο για τις σχολικες εξετάσεις.

Για να αποκτήσει κάποιος τις τεχνικες γνώσεις ενος ει - δικευμένου εργάτη ή ενος μέσου τεχνικου επαγγέλματος,χρειάζεται πρακτικη επαγγελματικη εξάσκηση απο 3 βδομάδες μέχρι ένα χρόνο,–χωρις προηγούμενη φοίτηση σε σχολείο.Η σημασία της αποκαλούμενης "FUNCTIONAL LITERACY"/λειτουργικου αλφαβητισμου/,μιας λειτουργικης ικανότητας για ανάγνωση και γραφη,έχει υπερεκτιμηθει. Ο τ ρ ό π ο ς μ ά θ η σ η ς είναι πολυ πιο σημαντικος απο την ι κ α ν ό τ η τ α μάθησης.Το άτομο που είναι δημιουργικο στον τομέα της τέχνης , των θεωρητικων επιστημων ή της φυσικης,θα ακολουθει πάντα

τον δικο του δρόμο,στον οποίο το σχολείο θά 'ναι εμπόδιο. Τις ξένες γλώσσες τις μαθαίνει κανεις πολυ καλίτερα ταξι - δεύοντας στο εξωτερικο,παρα μέσα απο τα βιβλία.Είναι παράλογο να δημιουργούμε για τους νέους τμήματα κοινωνικων ε - πιστημων,κριτικης της λογοτεχνίας και φιλοσοφίας απ'τη στιγμη που τους στερούμε την ευθύνη και την εμπειρία μέσα στη κοινωνία.

Τα περισσότερα χρήματα που ξοδεύουμε σήμερα για τα σχολεία και τα κολλέγια,θά 'πρεπε να τα ξοδεύουμε γαι την ί - δρυση κέντρων πρακτικης εξάσκησης.Θά 'πρεπε επίσης να χο - ρηγούνται χρήματα για ταξίδια,βιβλιοθήκες,όπως επίσης για ανεξάρτητη έρευνα και μελέτη,για προγράμματα πολιτικων φοιτητικων οργανώσεων και ενώσεων,για την επιτροπη πολιτικων δικαιωμάτων,για τις ειρηνιστικες οργανώσεις και για τα γραφεία απασχολήσεως εργατικου δυναμικου,που εδρεύουν σε προβληματικες αγροτικες περιοχες και γκέτο των πόλεων.

Η δημοκρατία μας θα αποκτήσει υπόσταση,μόνο όταν δημι - ουργήσουμε ένα αντίβαρο στον υπερβολικα συγκεντρωτικο χα - ρακτήρα του σημερινου συστήματος πληροφόρησης,κατευθυνόμενης έρευνας και εκπολιτιστικης βιομηχανίας.Οταν αποκτήσουμε χιλιάδες μικρους,ανεξάρτητους τηλεοπτικους και ραδιοφωνικους σταθμους,τοπικες εφημερίδες απαλλαγμένες απο κουτσομπολιο και διαφημίσεις λιανικου εμπόριου,πολιτειακα θέατρα,αξιόλογα περιοδικα,τοπικα αντιγραφειοκρατικα κέντρα κοινοτικης αυτοβοήθειας,μικρα επιστημονικα εργαστήρια και πειραματικους σταθμους,που δεν θα υπακούουν σε καμμια κεντρικη διεύθυνση -κι όλα αυτα σε μεγάλη έκταση.Τα ιδρύματα αυτα θα αποτελούσαν κατάλληλους χώρους μάθησης για όλους εκείνους τους νέους που θά 'χαν το ανάλογο κέφι,και θά 'ταν αντίθετοι στο σχολικο θεσμο.

Η ιδανικη περίπτωση θά ήταν,η ίδια η κοινότητα να παρείχε την εκπαίδευση.Μια ιδεώδης κοινότητα συνίσταται απο τις ευκαιρίες εκείνες που παρέχει,και που είναι κατάλληλες για μια δράση πραγματικα ωφέλιμη.

Οι προτάσεις μου εδω,πλησιάζουν κατα πολυ αυτο το ιδα - νικο.Για πολλαπλασιάσουμε τις δυνατότητες επιλογης,θά έπρε

πε να είμαστε σε θέση να βρούμε για κάθε ένα παιδί το δρόμο που το ενδιαφέρει,πράγμα που σήμερα συμβαίνει μόνο σε λίγες περιπτώσεις,κύρια προβληματικων παιδιων.Η επιλογη που κάνει ένα παιδί,συχνα είναι τυχαία και αστόχαστη, και στις περισσότερες περιπτώσεις μικρης διάρκειας.Μέσα σ'αυτη όμως την διαδικασία έχει κανεις τις καλίτερες ευκαιρίες να αναπτυχθει πάνω σε σοβαρες βάσεις.Το σπουδαιότερο για έναν νέο άνθρωπο είναι να συνειδητοποιήσει πως αποτελει αυτόνομη οντότητα και πως δεν είναι δυνατο να προσαρμοστει και να υποταχθει σε ένα σύστημα θεσμων.

Δεν γνωρίζω αν αυτες οι ατομικες λύσεις είναι πιο δύσκολες ή πιο εύκολες απ'τις ήδη έτοιμες,που στην πραγματικότητα δεν ταιριάζουν σε κανέναν και προκαλουν πάντα όλο και περισσότερη απείθεια.Απο την άλλη πλευρα το "Σώμα Προστασίας Πολιτων"/μια μορφη Οργανισμου εργατικου δυναμικου, που ίδρυσε ο Ρούζβελτ στην περίοδο της οικονομικης κρίσης, σ.τ.γερμανου μεταφρ./ έδειξε στα χρόνια της δεκαετίας του 1930,πως η εθελοντικη εργασία των νέων μπορει να είναι οικονομικα χρήσιμη,ενω αντίθετα η πληθώρα των τέστς και των εξετάσεων εξυπηρετει μόνο το σχολείο και κανέναν άλλο.

Εξάλλου τη δυνατότητα για απομόνωση, ηρεμία για μελέτη και στοχασμο,δεν την χρειάζεται κανεις στα νιάτα του αλλα στην προχωρημένη ηλικία.Οι αρχαίοι Ελληνες το γνώριζαν αυτο και δίδασκαν μόνο σε ενήλικες -πάνω απο 30 ή 35 - αυτα που εμεις σήμερα διδάσκουμε στα κολλέγια.Κάποτε τον φιλοσοφικο στοχασμο τον είχε αναλάβει η εκκλησία.Σήμερα αναζητάμε τον διαλογισμο στις οξυμένες συζητήσεις των διαλέξεων.

Παρόμοια προβλήματα αντιμετωπίζουμε και στα πανεπιστήμια.Παραφουσκώνουμε τους φοιτητες με γνώσεις που δεν επιθυμουν,κι όχι μόνο μ'αυτο,αλλα και με γνώσεις που δεν πρόκειται ποτε να χρησιμοποιήσουν.Με το να δέχονται στις δουλιες αυτους που έχουν τα ανάλογα διπλώματα,εμποδίζουν όλους τους υπόλοιπους άνθρωπους να πάρουν τις γνώσεις που χρειάζονται και επιθυμουν.Είναι παράξενο,πώς η ακαδημαϊκη μόρφωση απέτυχε στον σκοπο της, όταν ένας τόσο μεγάλος αριθμος

παιδιων φοιτει στα σχολεία,δίχως να αποτρέψει τις δυσάρεστες συνέπειες που έφερε στην κοινωνικη κατανομη του πληθυσμου,στην κοινωνία,στην πολιτικη κατάσταση που επικρατει στον κόσμο,στην επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους και στην ανάπτυξη της επιστήμης.

Ο καθένας μπορει να αναρωτηθει,πώς μπορει κάποιος που επι 20 χρόνια εκπλήρωνε αναγκαστικα τις διατάξεις των προγραμμάτων που θέσπιζαν άλλοι ,να εκπληρώσει τώρα αυτόνομα και υπεύθυνα τις απαιτήσεις του επαγγέλματος του απέναντι στους πελάτες και την κοινωνία;Απο την ίδια τους την εξέλιξη,οι ανεξάρτητοι επαγγελματίες μεταμορφώθηκαν σε επαγγελματικες ομάδες,που η ρύθμιση των εργασιων τους,οι λειτουργίες διορισμου και ελέγχου αφέθηκαν σε μεγάλο βαθμο στο κράτος,που δεν είναι αρμόδιο για κάτι τέτοιο.

Κατα την απονομη των διπλωμάτων θα έπρεπε να δίνεται μεγαλύτερη προσοχη στη λειτουργικότητα τους,παρα στους διάφορους άσχετους ακαδημαΐκους τίτλους,και να γίνει κάποια προσπάθεια να απαλλαγουν μερικοι απο την μανία να μοιράζουν διπλώματα για κάθε επάγγελμα.

Τα πανεπιστήμια είναι τα κατ'εξοχην κέντρα εκπαίδευσης για ανώτερα επαγγέλματα.Οι διδάσκοντες συνεπως σ'αυτα τα ιδρύματα δεν θά 'πρεπε να είναι πάν'απ'όλα καθαρα " ακαδημαΐκοι",αλλα άνθρωποι που νοιώθουν υποχρέωση να μεταδώσουν τις γνώσεις τους στην επόμενη γενια,άνθρωποι που κλίνουν προς μια ανθρώπινη και μελλοντικα ανοιχτη εκπαίδευση.Η εκπαίδευση αυτη θα είναι ανθρώπινη επειδη οι επιστήμες θα επικοινωνουν μεταξυ τους και θα είναι ανοιχτες,και επειδη οι νέοι δεν θα εξαναγκάζονται να ενεργουν κάτω απο την πίεση των θεσμων.Μια τέτοια κοινότητα απο διδάσκοντες και διδασκόμενους μπορει να είναι μικρη σε μέγεθος.Δεν χρειάζεται να περιλαμβάνει περισσότερους απο 150 φοιτητες και 10 καθηγητες.Αυτο ήταν περίπου και το μέγεθος ενος μεσαιωνικου πανεπιστήμιου.Φυσικα στη βάση τέτοιων αριθμητικων αναλογιων θα πραγματοποιόταν εύκολα η προσωπικη επαφη ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκόμενους.

Σήμερα οι φοιτητες έχουν δικαίωμα συμμετοχης στη λήψη α-

κοφάσεων κύρια επειδή αποδείχτηκαν τα μεν ιδρύματα των "ε - νήλικων" αναρμόδια,οι δε διδάσκοντες του πανεπιστημίου ανεπ λικρινεις.Οι καθηγητες βέβαια θα συνεχίσουν να διδάσκουν αυτο που οι ίδιοι θεωρουν σωστο.Γιαυτο το λόγο συμβουλεύω τους φοιτητες μου να κρατήσουν τη στάση στην οποία τους προ τρέπει ο Πέτρος Κροπότκιν στο "Γράμμα προς τους νέους":

"Ρωτήστε τους καθηγητες:Πώς πρέπει να μοιάζει ο κόσμος στον οποίο θα σου άρεσε να ζεις;Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρίσματα σου,και τι κάνεις για να φτιάξεις έναν καλύτερο κόσμο;Τι γνώσεις χρειάζεται κανεις γιαυτο;Να έχετε την απαίτηση απο τους δασκάλους σας να σας διδάσκουν ακριβως αυτα τα πράγματα."

Οποιος καθηγητης έχει πάρει στα σοβαρα το επάγγελμα του,θα είναι ευτυχης απο μια τέτοια απαίτηση.

Η ιδέα ενος"Κολλέγιου Ελεύθερων Τεχνων" είναι αρκετα καλη.Είναι όμορφο να διδάσκεται το άτομο μια κοινη κουλτούρα και να διαμορφώνεται τόσο σαν προσωπικότητα όσο και σαν πολίτης,πράγμα που σήμερα δεν συμβαίνει.Εχει αποδειχτει,πως το πρόγραμμα διδασκαλίας του κολλεγίου επηρεάζει πολυ λίγο τις βαθεια ριζωμένες διαθέσεις του ατόμου,και πως οι περισσότεροι άνθρωποι που θα μπορούσε να αποκαλέσει κανεις πραγματικα"μορφωμένους",έχουν αποκτήσει την μόρφωση τους έξω απο το σχολείο.

Οι νέοι μαθαίνουν πολλα περισσότερα απο την ιδεολογία και την πρακτικη του κράτους όταν αρνούνται να πάνε στο στρατο, παρα όταν αποφοιτουν απο το τμήμα 412 της πολιτικης επιστήμης.Αν σήμερα φαίνεται να έχουν τόσο πολυ επεκτείνει τη δράση τους τα πανεπιστήμια,αυτο οφείλεται στό'τι το κράτος και η βιομηχανία τους αναθέτουν διάφορες έρευνες για λογαριασμο τους -πράγμα που δεν έχει καμμια σχέση με τη διδασκαλία.

Ολοι οι τομεις της εκπαίδευσης είναι προσιτοι στις ανάγκες,στις επιθυμίες,στην ελεύθερη επιλογη και στην προσπάθεια.Δεν υπάρχει καμμια ανάγκη για εξαναγκασμο ή εξωτερικη παρακίνηση μέσω απειλων και βραβείων.Δεν ξέρω αν η ιδέα που περιέγραψα κοστίζει περισσότερα χρήματα απ ότι σπατάλα το σημερινο σύστημα,μιας και δεν είναι εύκολο να φανταστει κα-

νεις τους σκοπους που θα απαιτούσαν πιο πολλα χρήματα.Αυτο όμως που σίγουρα θα πρέπει να αποφεύγεται,είναι η σπατάλη των νεανικων χρόνων,που τα βιώνει κανεις μέσα απο περιορισμους,ψευδαισθήσεις και καταστροφικη ορμη –όπως επίσης κι η προσβλητικη και ταπεινωτικη στάση των δασκάλων.

Ο Τζέϊμς Κόλλεμαν υπολόγισε πως ο μέσος μαθητης του γυμνασίου βρίσκεται πραγματικα "εκει" μόνο 10 λεπτα την ημέρα. Η ανάπτυξη των νέων μέσα στην κοινωνία είναι μια απο τις σημαντικότερές της λειτουργίες,έτσι ώστε να γίνουν χρήσιμοι τόσο στους ίδιους τους τους εαυτους,όσο και στους άλλους. Γιαυτο πρέπει να δουλέψουμε για τον στόχο αυτο πολυ περισσότερο απ'ότι μέχρι σήμερα.

Οσο για τους διευθυντες των σημερινων σχολείων δεν θα τους έδινα ποτε ούτε δεκάρα.Θα κατέστρεφα με μεγάλη ευχαρίστηση όλο αυτο το οικοδόμημα που λέγεται "σχολικη παιδεία "– και μάλιστα με ήσυχη τη συνείδηση.–

BIBLIOGRAPHIE - PAUL GOODMAN

-- Stoplight, 1941 (5 x 8 Press)
-- The Grand Piano, Roman, 1942 (The Colt Press)
-- The May Pamphlet, 1945
-- The Facts of Life, Kurzgeschichten, o.J.
-- Art and Social Nature, Essays, 1946 (Vince Publishing Company)
-- The State of Nature, 1946 (Vanguard)
-- Kafka's Prayer, psychoanalytische Kafkainterpretation, 1947 (Vanguard)
-- Communitas (zus.mit Percival Goodman), über Stadtplanung, 1947, überarbeitete Neuauflage 1960 (Vintage Book 174)
-- The Break-Up of Our Camp, Erzählungen, 1949
-- Faustina, Drama, 1949
-- The Dead of Spring, Roman, 1949
-- Gestalt Therapy (zus.mit Fritz Perls und Ralph Hefferline), 1951, Neuauflage 1973 (Pelican Book)
-- Parents' Day, Roman, 1951 (5 x 8 Press)
-- The Structure of Literature, 1954 (University of Chicago Press)
-- The Young Disciple, Drama, 1955
-- The Cave of Machpelah, Drama, 1959
-- The Holy Terror, Roman, 1959
-- The Empire City (enthält: The Grand Piano, The State of Nature, The Dead of Spring, The Holy Terror), 1959, Neuauflage 1964 (Macmillan Paper-

backs)
-- Our Visit to Niagara, Kurzgeschichten, 1960 (Horizon Press)
-- Growing Up Absurd, sozialkritische Studie, 1960 (Vintage Book 32)
-- Utopian Essays and Practical Proposals, Essays, 1962 (Vintage Book 247)
-- The Lordly Hudson, Gedichte, 1962
-- The Society I Live In Is Mine, Briefe, 1962 (Horizon Press)
-- Drawing The Line, erweiterte Ausgabe von The May Pamphlet, 1962 (Random House)
-- The Community of Scholars, schulkritische Studie,63
-- Making Do, autobiographischer Roman, 1963 (Macmillan)
-- Compulsory Mis-Education, 1964 (mit The Community of Scholars: Vintage Book 325)
-- Jonah, Dramen (enthält: The Young Disciples, Jonah, Faustina), 1965 (Random House)
-- People or Personnel, über Dezentralisation, 1965 (Institute for Policy Studies)
-- Five Years, Tagebuchnotizen (1955-1960), 1967 (Vintage Book 499)
-- Like a Conquered Province, über "amerikanische" Moral, 1967 (1968 zus.mit People or Personnel Vintage Book 417)
-- Hawkweed, Gedichte (1942-1967), 1967 (Vintage Book 402)
-- North Percy, Gedichte, 1968 (Black Sparrow Press)
-- Adam and His Works (enthält: The Facts of Life, Break-Up of Our Camp, Our Visit to Niagara und fünf neue Kurzgeschichten), 1968 (Vintage Book 473)
-- The Open Cook, 1969 (Funk & Wagnalls)
-- Tragedy and Comedy: Four Cubist Plays, 1970 (limitierte Auflage von 200 Exemplaren; Blue Sparrow Press)
-- Homespun of Oatmeal Grey, Gedichte, 1970 (Vintage Book 654)
-- The New Reformation: Notes of a Neolithic Conservative, 1970 (Vintage Book 121)
-- Speaking and Language: Defence of Poetry, 1971 (Random House)

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ ἱδρύθηκε τό 1964 ἀπό τόν Μάμπελ Κρίστι καί τώρα λειτουργεῖ στήν ἀνατολική πλευρά χαμηλά (ἡ 'Ανατολικό Χωριό) μέ 23 παιδιά,τά περισσότερα κάτω τῶν 10. 'Η βασική, ἀρχική ἰδέα ἦταν νά δημιουργηθεῖ κάτι σάν ἀντίδοτο στήν ἀποανθρωποποίηση τοῦ δημόσιου σχολικοῦ συστήματος. 'Εκεῖ πού τό τελευταῖο, εἶναι τεράστιο, ἀπρόσωπο, καί γραφειοκρατικό, τό πρῶτο Σχολεῖο τοῦ Δρόμου εἶναι μικρό καί ἄτυπο καί ἡ διαχείρισή του εἶναι προσωπική, ἀπ'τούς μαθητές, τούς δάσκαλους καί τούς γονεῖς. Τήν διοίκηση τήν ἔχουν στά χέρια τους οἱ δάσκαλοι πού μεσολαβοῦν ἐλεύθερα μεταξύ μαθητῶν καί γονιῶν. Αὐτή ἡ ρύθμιση πέρα ἀπό τό ὅτι δημιουργεῖ ἕνα ψηλό διδασκαλικό ἠθικό, ἔχει καί θαυμάσια οἰκονομικά ἀποτελέσματα: τό κόστος γιά τόν κάθε μαθητή σέ αἴθουσες τῶν ἑφτά ἤ τῶν ὀκτώ μαθητῶν εἶναι ἀνάλογο μ'ἐκεῖνο τῶν δημόσιων σχολείων μέ τίς τάξεις τῶν τριάντα μαθητῶν. 'Η ἐκλογή ἑνός σχολείου μέ εὐκολίες εἶναι ἐπίσης ἕνας σημαντικός παράγοντας στήν οἰκονομία τῆς ἐπιχείρησης. Πρός τό παρόν, νοικιάζουμε αἴθουσες, χῶρο γιά παιχνίδια, γυμναστήριο, αἴθουσα τέχνης, κι ἕνα ξυλουργεῖο στό Emayu-Q Midtawn YMHA στήν ἀνατολική 6η ὁδό. 'Υπάρχουν πολλές τέτοιες δυνατότητες στήν πόλη τῆς Ν.Υ. καί ἀξίζει νά σημειώσω ὅτι τίποτα ἄλλο δέν χρειάζεται γιά νά ξεκινήσεις ἕνα σχολειό, παρά χῶρο, δάσκαλους καί μαθητές. 'Η χρηματοδότηση εἶναι κάτι πού βρίσκεται. Τό πρῶτο σχολεῖο ἔχει τεράστιες ἀνάγκες χρημάτων, ἀλλά αὐτό μετράει λίγο, μιά πού ὁ σκοπός του ἦταν νά δημιουργήσει μιά ποιότητα ἐκπαίδευσης καί νά δοκιμάσει πειραματικές μεθόδους, σέ μιά κατεύθυνση πού πολύ λίγοι ἔχουν δοκιμάσει νά πειραματιστοῦν. Τό σχολεῖο ἔχει ἐπιβιώσει τόσο καιρό χάρη σ'ἕνα δάνειο πού διέθεσε ἕνας ἰδιώτης δωρητής. 'Αργότερα, μᾶς ἀναγνώρισε ἡ ἐπιτροπή παιδείας τῆς Ν.Υ. καί μᾶς δόθηκε ἕνα προσωρινό ἐπίδομα.
'Από φυλετική ἄποψη τό σχολεῖο εἶναι σέ ἀκριβῆ ἀναλογία μέ τήν φυλετική σύνθεση τῆς γειτονιᾶς: ἕνα τρίτο σχεδόν

νέγροι, ένα τρίτο πορτορικάνοι, ένα τρίτο "λευκοί". Μερικές άπ'τίς οικογένειες είναι γυμνασιακοῦ ἐπιπέδου, οἱ περισσότερες ὄχι. Τό νοητικό ἐπίπεδο τῶν παιδιῶν κυμαίνεται μεταξύ ἀργοῦ-κανονικοῦ καί φτάνει μέχρι τό εὐφυές. Μερικά ἀπ'αὐτά ἦρθαν σέ μᾶς μέ πρόβλημα μάθησης ἀκόμα. Θάθελα πρῶτα λοιπόν νά θίξω μερικά πράγματα σέ σχέση μέ τήν φιλοσοφική ἄποψη ἑνός ἐγχειρήματος ὅπως τό Πρῶτο σχολεῖο, μετά μέ τίς μεθόδους του καί τέλος τί καταφέραμε μέχρι τώρα.
'Απ'τήν ἄποψη τῆς κατεστημένης ἐκπαίδευσης, τό σχολειό τοῦ δρόμου θεωρεῖται ριζοσπαστικό καί πειραματικό. Δέν ὑπάρχουν βαθμοί, βαθμολόγια, ἀνταγωνιστικές ἐξετάσεις. Κανένα παιδί δέν εἶναι ἀναγκασμένο νά διαβάσει ἤ ν' ἀπαντήσει, ὅταν δέ θέλει. Τά παιδιά εἶναι ἐλεύθερα νά μιλοῦν μεταξύ τους, νά κοιτᾶν τή δουλειά τοῦ ἄλλου, νά φεύγουν ἀπ'τήν αἴθουσα κι ἀπ'τό σχολεῖο ἀκόμα, νά συμβουλεύονται ὁ ἕνας τόν ἄλλον, νά μιλᾶν μέ τούς δασκάλους ὅποτε κεφάρουν! 'Αρκετούς κανονισμούς τούς ἐπέβαλαν αὐτοί οἱ ἴδιοι σέ συγκεντρώσεις σέ στύλ βουλευτικό σῶμα (ἕνα κοινοβούλιο ὅπου μπόμπιρες τῶν ἕξι διακρίνουν καί ὑπογραμμίζουν ἕνα σωρό πράγματα) κι ἄλλων διάφορων δραστηριοτήτων. Όσο ἁπλό καί νά φαίνεται, εἶναι πρακτικές πού δέν ἰσχύουν οὔτε σέ ἰδιωτικά σχολεῖα. Όσοι ὅμως ἀπό τούς ἀναγνῶστες ἔχουν διαβάσει Νήλ θά ξέρουν ὅτι ὑπάρχουν καί πιό ριζοσπαστικές ἀπόψεις καί μορφές-πού ἐμεῖς δέν μποροῦμε νά ἐφαρμόσουμε πρακτικά μέσα στήν ἀναγκαία καθημερινότητα τοῦ πρώτου σχολείου. 'Απ'τή δικιά τους ἄποψη, διευθύνουμε ἴσως ἕνα σχεδόν συμβατικό σχολεῖο. 'Η διάσταση δέν εἶναι τόσο ἰδεολογική ὅσο τό πῶς οἱ πρακτικές καθημερινές ἀνάγκες κι ὅ,τι χρειάζεται ν' ἀντιμετωπιστεῖ ἄμεσα σέ ἀναγκάζουν νά κοντρολάρεις ἕνα σχολειό στή Νέα 'Υόρκη. Καί θά δώσω ἐδῶ ἕνα παράδειγμα, ἀφοῦ μόνο μιά μεταφορά ἀπ'τή ζωή μπορεῖ νά μεταδώσει τό εἶδος τῆς ἀντίφασης πού πραγματικά περικλείει.
Πιστεύουμε-ὅπως ὁ Νήλ καί πολλοί ἄλλοι-ὅτι τό σχολεῖο θάπρεπε νάναι ἐντελῶς ἐθελοντικό κι ὅτι οἱ νεαροί-ὅς ποῦμε ἀπό 9-12, θάπρεπε νά μπαίνουν στό σχολεῖο σά σέ καφενεῖο, καί πιό πολύ θάπρεπε-θεωρητικά-νά γυρνᾶν στήν πόλη, νά χαζεύουν, νά παρατηροῦν, νά μπλέκονται-νά κάνουν ὅτι τούς λάχει μέ δυό λόγια. Πέρυσι εἴχαμε μιά παρέα ἀγοριῶν μέ τέτοιες συνήθειες. Καί οἱ πέντε ἔφυγαν ἀπ'τό δημόσιο πού ἦταν οἱ πρῶτοι βάνδαλοι καί σκασιάρχες. Θεωρητικά οἱ καθηγητές συμφωνοῦν ὅτι θάπρεπε νάχει δοθεῖ σ'αὐτά τά παιδιά μεγαλύτερη ἐλευθερία, καί μεῖς αἰσθανθήκαμε συμβιβασμένοι γιατί ἀναγκαστήκαμε νά μή θέλουμε νά τριγυρνᾶν, πρῶτα γιατά θά μποροῦσαν νά γίνουν δικαιολογημένη λεία κάποιου ἀστυνομικοῦ, κι ὕστερα γιατί καί μεῖς, σέ περίπτωση

φασαρίας, θά γινόμασταν εύκολη λεία κάποιας δίκης.'Αλλά στήν πραγματικότητα τό πρόβλημα ποτέ δέν έκδηλώθηκε. Αύτοί οί κλασικοί σκασιάρχες ήρθαν στό σχολεΐο άφοσιωμένοι καί ποτέ δέν προτάθηκε μεταξύ τους καμμία ριψοκίνδυνη [έξοδος. Μετά λίγους μήνες άποφασίσαμε νά ρισκάρουμε τίς έπιφυλάξεις μας. Τό σχολεΐο χάριζε ποδήλατα. 'Επαιρνε ό καθένας ένα ποδήλατο καί θά πλήρωνε άντί γι'αύτό τό γεΰμα του. Καί τότε μ'ένα άρκετά μεγάλο , ποσοστό·ένθάρρυνσης έφυγαν-ή μάλλον έμεΐς προσπαθήσαμε νά τούς κάνουμε νά φύγουν. Γεγονός εΐναι ότι δέν θάφευγαν. Καί φτάσαμε νά καταλάβουμε ότι γι'αύτά τά"περίεργα" παιδιά-πού εΐχαν σταμπαριστεΐ άπ' τή βία τοΰ φόβου-δέν ύπήρχε τίποτα άλλο τόσο γοητευτικό καί έποικοδομητικό στήν πόλη όλόκληρη όσο τό σχολειό τοΰ μυαλοΰ τους, τό δικό τους σχολειό. Δέν τά λέω αύτά γιά νά δικαιολογήσω τό σχολειό μας (θά ήταν ήλίθιο, άφοΰ καί στήν καλύτερη περίπτωση άκόμα, τό σχολεΐο δέν εΐναι τίποτα άλλο άπό σχολεΐο) άλλά γιά νά δείξω τίς άκραΐες άνάγκες καί έξαρτήσεις κι αύτών τών παιδιών κι όχι μόνο αύτών πού έχουν άναπτύξει τόν φυσιολογικό βαθμό άνεξαρτησίας τών 12 χρόνων. 'ΕΤσι, μάς μπήκε τό πρόβλημα, καί ίδεολογικά καί στήν πρακτική του άντι-μετώπιση, τοΰ κατά πόσο ή τακτική μας έρχόταν πρόσωπο μέ πρόσωπο μέ τήν έλευθερία, στό κάτα-κάτω έμεΐς ήμασταν οί δάσκαλοι-έκτός θέματος δηλαδή. Δέν νοιώσαμε άναγκασμένοι νά άπαντήσουμε στίς άνάγκες αύτών τών παιδιών. Κι έτσι φτάσαμε νά καταλάβουμε ότι δέν πειραματιζόμαστε μέ διάφορες "τακτικές". Σέ μερικά παιδιά μπορεΐ νά δοθεΐ μεγαλύτερη έλευθερία (νά τό δεχτοΰμε καί νά τό χρησιμοποιήσουμε), σέ άλλα χρειάζεται μιά πιό αύστηρή συμπεριφορά. (κατ'άπαίτηση ένός είδους κάποιας σταθερής χαρακτηριστικής καθοδήγησης τής πρώιμης παιδικής ήλικίας). Εΐναι φανερό ότι πίσω άπ'όλ'αύτά, ύπάρχει μιά τακτική διαχωρισμών, τό ίδανικό τής άνάπτυξης τής άτομικότητας καί ή σχέση τών έπιβοηθητικών, μέ τήν πλατιά έννοια διορθωτικών παρεμβάσεων τών δασκάλων. 'Εμεΐς ποτέ δέν έκφράσαμε μιά τέτοια τακτική κι ούτε νομίζουμε ότι χρειάζεται. Τό καλύτερο πού μποροΰμε νά κάνουμε εΐναι νά άντιμετωπίζουμε τό κάθε παιδί στά δικά οτυ όρια μέσα. 'Απ'τήν άλλη μεριά όμως, καί τά παιδιά θά πρέπει ν' άντιμετωπίζιυν τούς δασκάλους μέσα στα δικά τους όρια. Δέν θά μποροΰσε νά δοθεΐ άλλιώς ή πραγμστική εικόνα τής κοινωνικής συναναστροφής-άν εΐναι αύτή ή όλη ύπόθεση. Καί μιά άπό τίς πιό οίκεΐες-σκηνές τοΰ σχολείου μας, άληθινά, εΐναι αύτή πού ένα έξάχρονο μέ τά χέρια στή μέση τσακώνεται μέ κάποιο δάσκαλο πού θεωρεΐ ότι προσπαθεΐ νά τό "έξουσιάσει". Δέν θά μποροΰσε νά δοθεΐ μεγαλύτερη έλευθερία σ'ένα παιδί άπ'αύτή-ή θά μποροΰσε μέ τό ρίσκο νά βρεθεΐ τό παιδί σ'ένα ψευδές περιβάλλον

όπου οί δάσκαλοι δέν είναι ύλικές όντότητες παρά ένσαρκώσεις κάποιας έπιθυμητής ούτοπίας. 'Εννοεῖται μετά άπ'αύτά πώς πολλά πράγματα, έξαρτῶνται άπ'τήν κατάλληλη έκλογή προσωπικοῦ. 'Αλλά αύτό είναι πάντα πρόβλημα. 'Η ίδεολογία-θεωρητικά-μετράει λίγο. Θαυμάζουμε τόν Νήλ καί νομίζω ότι δέν διαφωνοῦμε σέ τίποτα μαζί του καί έχουμε πάρει πολλούς μαθητές του δασκάλους μας, πού όλοι χρησιμοποιοῦν τόσο συχνά τίς ίδέες του σά μεταφορικές έκφράσεις τῶν δικῶν τους άναγκῶν. Παρ'όλ'αύτά μπήκαμε σέ χοντρούς μπελάδες γιά νά βροῦμε ίκανούς δασκάλους, μέ προσωπική άκτινοβολία καί εύγένεια, καί μέ τή συνείδηση ότι ή έπιθυμία τοῦ παιδιοῦ νά μάθει δέν ύστερεῖ σέ τίποτα μπρός στή γοητεία ποῦ άσκεῖ σ'αύτόν τόν ίδιο ό κόσμος συνολικά κι ότι έπομένως οί δάσκαλοι πού ζοῦν μέσα στόν κόσμο μέ μιά δικιά τους δυναμική είναι καί τά κατάλληλα πρόσωπα γιά νά έρθουν σ'έπαφή μέ τά παιδιά. 'Υπάρχουν έτσι, σημαντικές διαφορές άπό τάξη σέ τάξη. Μιά αίθουσα θά είναι σχετικά τακτική, σχετικά ήσυχη, μιά άλλη σχετικά θορυβώδικη κι άνάστατη.
Δέν θά μποροῦσε νά γίνει άλλιῶς καί καλά κάνει κι είναι έτσι. Μέ βασικό δεδομένο ότι ό έξαναγκασμός είναι παραλογισμός, ή άνταγωνιστική μάθηση ένας βιασμός τῆς φύσης καί ή γραφειοκρατική διαχείριση ό κύριος δρόμος (ή ή παρακαμπτήριος) γιά τή δουλειά, δέν βλέπουμε τό λόγο νά ένοποιηθοῦν οί τακτικές τῶν διαφόρων δασκάλων. Κι άφοῦ οί μαθητές, οί δάσκαλοι καί οί γονεῖς βρίσκονται σέ συνεχή έπαφή καί είναι γνωστές οί άπόψεις τους, δέν ύπάρχει πιθανότητα νά περάσει άπαρατήρητη κάποια όποιαδήποτε άναρμοδιότητα.

ΟΜΑΔΕΣ ΜΕ ΕΛΑΣΤΙΚΑ ΟΡΙΑ

Οί μαθητές είναι χωρισμένοι σέ τρεῖς τάξεις καί κάθε τάξη άντιστοιχεῖ σ'ένα συγκεκριμένο δάσκαλο, άν καί συχνά γίνονται άνακατατάξεις γιά ειδικές δραστηριότητες όπως διδασκαλία χοροῦ, μουσικῆς, γυμναστικῆς κ.λ.π. Φυσικά ή ήλικία είναι τό κύριο κριτήριο γιά τό σχηματισμό τῶν τάξεων, άλλά παίζουν ρόλο κι άλλοι παράγοντες. 'Ενα κοριτσάκι, γιά παράδειγμα, ένα πανέξυπνο κι άνήσυχο παιδί, έβραιοιταλίδα, όκτώ χρονῶν, ήθελε νά βρίσκεται καί μέσα στό γκρούπ τῶν μικρότερῶν της πεντάχρονων-έξάχρονων καί μέ τούς όκτάχρονους-δεκάχρονους. 'Ηταν σχεδόν ζωτικό γι'αύτήν, μιά πού άπ' τή μιά ήταν άναπτυγμένη καί ίκανή νά τό κάνει, άλλά γιατί παράλληλα βασανιζόταν άπό ένα σωρό άλυτα προβλήματ τῆς προσχολικῆς της ήλικίας. Συμπεριφερόταν έντελῶς διαφορετικά στά δύο γκρούπς, προσπαθώντας νά είναι συνεργάσιμη καί στοργική μέ τούς μικρότερους καί διασπαστική μέ τούς συνομήλικούς της. Προφανῶς τά χρειαζόταν καί τά δύο, καί μεῖς όπωσδήποτε δέν θά

μπορούσαμε νά σκεφτοῦμε τίποτα καλύτερο άπ'αύτό πού ή ίδια έκδήλωσε καί ρύθμισε γιά τόν έαυτό της. Οί αύτόδιορθωτικές δυνάμεις τοῦ νέου άνθρώπου κι αύτές πού άναζητοῦν τήν ύγεία μέσα του, εἶναι τεράστιες, καί ὅπου ἦταν δυνατόν έμεῖς προσπαθήσαμε ν'άκολουθήσουμε τίς άποδείξεις τῶν ίδιων τῶν παιδιῶν. 'Ο Βιτσέντσος, ἕνας μικροσκοπικός, πανικόβλητος, ἔξυπνος έννιάχρονος Πορτορικάνος, διχαζόταν άνάμεσα στή μία θέλησή του νά εἶναι νήπιο καί στήν ἄλλη νά εἶναι ἕνα άπ'τά άγόρια. Ἦταν καί γι'αύτόν καθοριστικό, τό ὅτι έξισωνόταν μέ τά μεγαλύτερα παιδιά κι ἔτσι "άνῆκε" σ'αύτό τό γκρούπ, άλλά τόν άφήναμε νά βρίσκεται μέ τούς μικρότερους ὅποτε ἤθελε-πάλι μέ μεγάλο ὄφελος γιά τόν έαυτό του, ὄχι μόνο άπ'τή συναναστροφή του μέ τά παιδιά (πού ἦταν καί οί άληθινοί του σύντροφοι σέ σημαντικό βαθμό) άλλά κι άπ' τήν σχέση πού άποκαθιστοῦσε μέ τή δασκάλα τους, σέ άντίθεση μέ τόν ἄντρα δάσκαλο τῶν άγοριῶν. Στή ζωή του ὁ Βιτσέντσος ἦταν όρφανός άπό πατέρα καί πέρα άπ'τό ὅτι εἶχε άποξενωθεῖ άπό τά θετά του άδέρφια γιατί ἦταν παιδί μιᾶς ἄλλης ίστορίας άκόμα κι ή μάνα του μιά τόν χάϊδευε καί μιά τόν άρνιόταν. Αύτό πού εἶναι άλήθεια γιά ὅλα τά παιδιά καί φαίνεται πιό καθαρά σέ περιπτώσεις άκραίων άναγκῶν, ὅπως τοῦ Βιτσέντσου: ἕνα παιδί κάνει σαφή διάκριση μεταξύ σχολείου καί ζωῆς, ή μεταξύ τῆς μάθησης καί τοῦ έαυτοῦ του. 'Αναγνωρίζει τήν ταυτότητά του μέσα σ'ὅλα τά πράγματα, καί έπομένως άναζητάει τήν άλήθεια τῆς κοινωνικῆς άντιμετώπισης καί δέν μπορεῖ παρά νά ματαιώσει κι ὄχι νά προωθήσει , ὅταν οί πραγματικές του άνάγκες άπωθοῦνται. 'Η ἔμφυτη έπιθυμία τοῦ παιδιοῦ γιά μάθηση εἶναι καλύτερα κατανοητή άπλά σάν ή γοητεία πού τοῦ άσκεῖ ὁ κόσμος. Εἶναι πάντα μέσα καί άπό τόν κόσμο καί ή άγωγή ένός σχολείου εἶναι άδύναμη νά μεταβάλλει αύτό τό τεράστιο γεγονός. Πολλές άπό τίς γνωστές κρίσεις τῶν παιδιῶν τοῦ σχολείου πρέπει νά θεωρηθοῦν σάν προσπάθειες νά δημιουργήσουν, νά κατανοήσουν τήν πραγματικότητα τῆς κοινωνικῆς έπαφῆς. Δέν έννοῶ τήν έπαφή μόνο μέ τά πρόσωπα, άλλά καί μέ νοητικές-αίσθητικές φόρμες. Οί δύο πιό γνωστές δυσκολίες στά σχολεῖα μας σήμερα: ὁ "παπαγαλισμός" καί ή άνατρεπτικότητα, δέν εἶναι τίποτα λιγότερο άπό άπόπειρες νά μετατραποῦν τά γραφειοκρατικά ὄργανα, οί δάσκαλοι, σέ άνθρώπινα πρόσωπα μέ σάρκα καί όστά, ή άσυγκρότητη πληροφόρηση σέ πειστικές όλοκληρωμένες μορφές καί ή τεχνητή μοναξιά τοῦ όργανωμένου πλήθους σέ ἕνα κοινωνικό σῶμα άπό άγόρια καί κορίτσια καί ένήλικους. Τό παιδί πού "παπαγαλίζει", πού δίνει τήν άπάντηση πού ξέρει ὅτι τοῦ ζητοῦν νά δώσει, τή δίνει γιατί έκτιμάει αύτό πού τοῦ ζητᾶν καί ὄχι τήν άπάντηση. Εἶναι πρόθυμο ν'άρνηθεῖ τή δικιά του έπιθυμία σκέψης μέ τό σκοπό νά έναρμονιστεῖ μ'αύτό ποῦ έννοεῖ ὅτι εἶναι ὁ

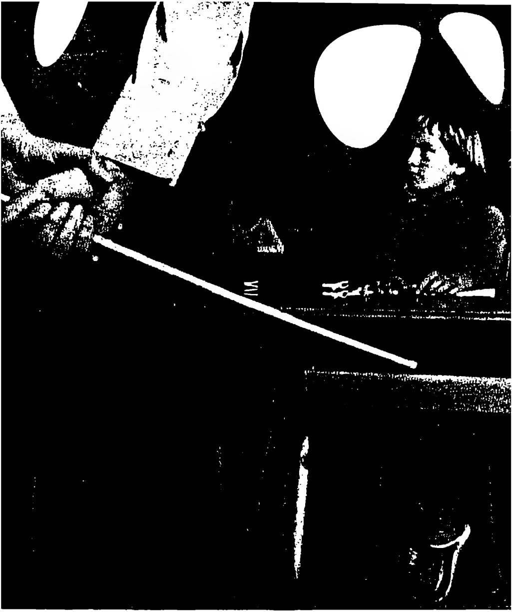
κανονικός τροπος του κοσμου. Τυπικα, κερδίζει πρόοδο πού τήν πληρώνει μέ αίσθητικές καί διανοητικές άπώλειες. Τό έπαναστατικό παιδί άναζητάει τήν πραγματικότητα τής έπαφής μ'ένα διαφορετικό τρόπο. Είναι σέ πιό στενή σχέση μέ τίς άνάγκες τουκαί είναι πιστός σ'αύτές μ'δποιον τρόπο θεωρεί καλύτερο , πράγμα πού τίς πιό πολλές φορές σημαίνει τυφλά. Δέν θά προσπαθήσει νά 'άφομοιώσει αύτό πού δέν μπορεί μ νά άφομοιωθεί καί πολύ σωστά θεωρεί δτι ή σύγκρουση τών έπιθυμιών είναι ή ύψιστη πραγματικότητα τής τάξης του. 'Η συμπεριφορά του είναι αύτή πού χρειάζεται γιά νά σφηνωθεί αύτό τό πρόβλημα σ'ένα κεφάλι. 'Αν είναι πιό δυνατός άπ'τό παιδί πού παπαγαλίζει, τότε πληρώνει γι' αύτό μέ τήν παγιδευμένη άνάπτυξη καί μέ τήν άναβολή ή ματαίωση τών ζωτικών ώθήσεων τής περιέργειας καί τής άμιλλας. Διψάει γιά προβολή καί παραιτεΐται μέσα στά άδιέξοδα τής προσωπικής σύγκρουσης.
Αύτοΰ τοΰ είδους οί θεωρήσεις μάς όδήγησαν νά άναζητήσουμε τήν πραγματικότητα τής συναναστροφής καί νά τά βασίσουμε δλα έπάνω της. 'Αλλά αύτός είναι κι ένας σχετικά θεωρητικός τρόπος το υ νά κρίνεις τά πράγματα. 'Εκεΐνο πού θάθελα νά μεταφέρω-άν καί είναι σχεδόν άκατόρθωτο-είναι ή άπλότητα καί ή γεμάτη οίκειότητα αίσθηση τών καθημερινών γεγονότων: τό συνοφρυωμένο μέτωπο τοΰ Βιτσέντσου πού ίσιάζει μόλις καταλαβαίνει κάποιο σημαντικό μικρό πραγματάκι, οί δάσκαλοι πού γελάν μέ τίς σοφίες τών παιδιών, ένα παιδί πού μελετάει προσεχτικά τή συμπεριφόρα ένός άλλου κι άνακαλύπτει έτσι μιά τέλεια διαδικασία πού ό δάσκαλος είναι άδύναμος νά τοΰ διδάξει. 'Εχουμε πλημμυρίσει τίς μέρες μας άπ'τίς λεπτομερεΐς τυποποιήσεις τών ειδικών, πού έχουμε ξεχάσει τήν έσωτερική άπλποτητα τών πραγμάτων δπως γιά παράδειγμα, δτι τό σχολεΐο δέν είναι πρωταρχικά ή σχέση δασκάλων-μαθητών, άλλά ένηλίκων-ταιδιών καί φυσικά τών παιδιών μεταξύ τους. 'Η φράση ρυσικές δυνάμεις" είναι άρκετή γιά νά φέρει μιά σκεπτικιστική δψη σέ διανοούμενα πρόσωπα, μόνο πού ιύτές οί δυνάμεις, δταν περιγράφονται στήν καθαρεύουσα :ής άκαδημαϊκής ψυχολογίας (είναι τελευταία άντικείμενο :εράστιων έρευνών) θά είναι τελείως παραδεκτές άπό τούς 'ειδικούς"μας, πού θά πιστέψουν δμως άπ'τήν άλλη μεριά ότι έχουν έφευρεθεί άπ'αύτού τού ίδιους. Αύτή ή στάση είναι τόσο άπονεκρωτική καί διαβρωτική, πού θάθελα έδώ νά ξεφύγω λίγο άπ'τό πρώτο σχολεΐο τοΰ δρόμου καί νά δώσω μερικά παραδείγματα.
'Ο πιό διακεκριμένος σήμερα συγγραφέας σέ προβλήματα μάθησης είναι ό Τζέρομ Μπρούνερ, διευθυντής τοΰ Κέντρου σπουδών στό Χαρβαρντ. 'Οταν διάβασα τή "Διαδικασία τής μάθησης", τό βιβλίο του, έντυπωσιάστηκα άπό τή διαύγεια καί τήν άνεση πού παρουσίαζε τό ΰλικό

του, ἕνα ὑλικό μέ προφανή σπουδαιότητα. "Οσο διάβαζα, ὅμως, τόσο μ'ἔπιανε ἀνησυχία κι ὅταν τό βιβλίο τε τελείωσε, βρῆκα ὅτι ἤμουνα ὑποψιασμένος μέ τόν Μπρούνερ καί ὅ,τι μοῦ 'χε δημιουργήσει ἦταν μιά ἀποστροφή γιά τή σκέψη του. Πῶς μποροῦσε ν'ἀναφέρει τόσα πολλά πειράματα πού ἀπέδειχναν τή βλαβερότητα τοῦ ἐξαναγκασμοῦ, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καί τῆς αὐθαίρετης τάξης-ἕνα βουνό πραγματικά ἀποδείξεων-καί νά μή μπορεῖ νά προτελινει τίποτα ἄλλο στήν κάθε περίπτωση παρά μόνο "πιό πολλή ἔρευνα"; Οὔτε μέ ἄγγιξε ἡ σκέψη τοῦ Μπρούνερ, ὄντας πολύ φιλοσοφική τελικά, γιατί ἔδινε ἐλάχιστη σημασία στήν πρακτική ἐμπειρία (ἀντίθετα μέ τή σκέψη τοῦ DEWEY καί πιό πολύ τοῦ Χουάϊτχεντ) καί ἐμπιστευόταν περισσότερο τά πειράματα καί τήν ἐργαστηριακή ἔρευνα. 'Οπωσδήποτε κι αὐτά εἶναι μέρη τῆς ἐμπειρίας-εἶναι ὅμως καί κάτι λιγώτερο ἀπ'αὐτήν. Τό πρόβλημα μ'αὐτά τά τόσο προσεκτικά δομημένα καί ταξινομημένα δείγματα τοῦ κόσμο κόσμου, περιγράφεται τέλεια ἀπ'τόν Τζών Χόλτ στήν κριτική του γιά τό τελαυταῖο βιβλίο τοῦ Μπρούνερ (NEV YORK REVIEW OF BOOKS: APRIL 19, 1966)."Όταν προβλήθηκε ἡ ταινία ἑνός τέτοιου πειράματος σέ μιά ἀπ'τίς δια-λέξεις τοῦ Μπρούνερ, στό Χαρβαρντ, κανένας δέν σκέφτηκε ὅτι τό πιό ἀξιοπρόσεκτο σημεῖο ἦταν ὅτι γιά ἀρκετή ὥρα τό παιδί δέν κοίταγε τόν πηλό πού ἔφτιαχνε ἀλλά τό πρόσωπο τοῦ ἐρευνητή του, σάν γιά νά διαβάσει ἐκεῖ τήν ἐπιθυμητή ἀπάντηση". 'Ο μπρούνερ ὅπως κι ἄλλοι ἐρευνητές, προσπαθεῖ νά φέρεται στόν ἑαυτό του σάν ἀντικείμενο ἔρευνας. 'Αλλά ἡ ἔρευνα καί τό ἀντικείμενό της μποροῦν πολύ δύσκολά νά ἐξισωθοῦν μέ τόν ἄντρα καί τό παιδί τῆς ἄμεσης ἐμπειρίας. Τελικά ὅμως ἡ"διαδικασία τῆς μάθησης" παρουσιάστηκε ἁπλά σάν μιά ἀναφορά τῆς WOODS HOLE διάσκεψης κι ἔτσι ὅλη αὐτή ἡ ἱστορία εἶναι κατανοητή ἄν ὄχι ἐνθαρρυντική. 'Ο Μπρούνερ ξεκίνησε μέ τό σκοπό νά παραβάλλει τά πορίσματα πολλῶν ἐρευνητῶν καί ἐπιτροπῶν καί ἡ συγκέντρωσή τους ἦταν πραγματικά πολύ καλή δουλειά. Στό βιβλίο του "ON KNOWLING" ὁ Μπρούνερ εἰσέρχεται σέ εὐρύτερα πεδία, πλησιάζοντας τήν τέχνη καί τήν λογοτεχνία, τό ἴδιο καλά ὅπως καί τήν ἐπιστήμη. Τό περίεργο (ἤ ὄχι) ὅμως εἶναι ὅτι μοιάζει σάν νά παραθέτει τίς προσπάθειες τῶν ἐρευνητῶν ξανά,λές κι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ποιητές καί οἱ καλλιτέχνες νάχουν παρουσιάσει ἀποδείξεις ἤ ἀπόψεις. 'Ο Μπρόυνερ μιλάει εὐλαβικά γιά τήν "τραγική αἴσθηση τῆς ζωῆς" ἀλλά οὔτε κάν νοιώθει ὅτι μέ τή λέξη "ζωή" ἐννοεῖται κάτι ζεστό κι ἀνθρώπινο. Εἶναι μᾶλλον μιά φιλολογικο-ἀκαδημαϊκή σύλληψη, καθόλου διαφορετική ἀπό τίς ἰδέες συμπεριφορᾶς καί τρόπων τοῦ Λάϊονελ Τρίλλιγκ. 'Ο μΜπρούνερ, μέ λίγα λόγια δέν εἶναι οὔτε φιλόσοφος οὔτε ψυχολόγος ἀπ'τήν ἄποψη ὅτι εἶναι κλασσικός σέ σύγχρονη περίοδο. Εἶναι μ μιά διάνοια, ἕνας Εἰδικός: φοβερά ἔξυπνος, φοβερά

ἱκανός, σπάνιος γνώστης-κι ἔχει ἕνα φοβερό ψεγάδι σ'ἕνα πολύ βασικό σημεῖο. Καί θά ἐξηγήσω τί ἐννοῶ. 'Η ὑποψία μου γιά τόν Μπρούνερ εἶναι ἁπλά αὐτή: ὅτι ἐνῶ εἶναι ἀναμφίβολα γνώστης τοῦ πεδίου του, τή φύση τῆς μάθησης, δέν εἶναι ἐξ ἴσου πειστικά γνώστης τῆς ἐμπειρίας τοῦ σχολείου στίς ζωές τῶν νέων. 'Ολόκληρη ἡ παράσταση πού δίνει γιά τήν πειστικότητα τῶν βασικῶν του ἐπιχειρη ἐπιχειρημάτων, εἶναι στήν πράξη μιά βαθειά ὑπόκλιση στήν ἴδια τή γραφειοκρατία πού ρουφάει τή ζωντάνια αὐτῆς τῆς χώρας. Καί θά παραθέσω καί μερικά κομμάτια του γιά νά ξεκαθαρίσω τί ἐννοῶ:

Στό τελευταῖο του βιβλίο "Γιά μιά θεωρία τῆς ἐκπαί ἐκπαίδευσης" ὁ Μπρούνερ περιγράφει τά ἔμφυτα κίνητρα τῆς θέλησης γιά μάθηση καί συγκαταλέγει μεταξύ τους "τή βαθιά ριζωμένη αἴσθηση-δέσμευση στό πλέγμα τῆς κοινωνικῆς ἀμοιβαιότητος" γράφει, "ἔχι ἐπιμείνει νά κλείνει τά μάτια σ'αὐτή τή βαθειά ἀνεξάρτητη φύση τῆς γνώσης. Έχουμε "δάσκαλους" καί "μαθητές"; "διάνοιες" καί "τεμπέληδες". 'Αλλά ἡ ὁλότητα τῆς μάθησης εἶναι σίγουρα παραγνωρισμένη. Εἶναι ἕνα καλό παράδειγμα τῶν παρατηρήσεων τοῦ Μπρούνερ. Αὐτές καθ'αὐτές εἶναι ἀνθρώπινες καί ἐνδεχομένως ἀπελευθερωμένες. 'Αλλά ἄς δοῦμε πῶς τό καταλαβαίνει ὁ ἴδιος. "'Αυτό πού σίγουρα μπορεῖ νά προωθηθεῖ"; συνεχίζει, "κι αὐτό πού τώρα δια-μορφώνεται στά πρότυπα γυμνάσια εἶναι κάτι πού προσεγγίζει τήν ἀνταλλακτικότητα τοῦ σεμιναρίου ὅπου ἡ συζήτηση εἶναι ὁ φορέας τῆς διδασκαλίας. Αὐτή εἶναι κοινωνική ἀμοιβαιότητα".

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΜΟΙΒΑΙΟΤΗΤΑ

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὑπάρχει ἕνα εἶδος συνδιαλλαγῆς σέ κάτι τέτοιο. Καί σάν μέθοδος εἶναι πολύ προτιμότερη ἀπό τούς κατεστημένους ρυθμούς. Ἀλλά στήν οὐσία, ἡ ἐφαρμογή τῶν ἰδεῶν τοῦ Μπρούνερ εἶναι μιά σχεδόν

παθητική ἀπλοποίηση αὐτῆς τῆς βαρύγδουπης φράσης:"Βαθιά ριζωμένη αἴσθηση-δέσμευση στό πλέγμα τῆς κοινωνικῆς ἀμοιβαιότητας". Τί σημαίνει κοινωνική ἀμοιβαιότητα; Σημαίνει ὅτι εἴμαστε μαζί στήν ὅλη ἱστορία, ὅτι τά διάφορα κίνητρα καί πράξεις τοῦ κάθε ἀτόμου ξεχωριστά συμπλέκονται καί συνενεργοῦν μέ τοῦ ἄλλου-ὅτι σέ ἀντιμετωπίζω σοβαρά καί τό ἀντίστροφο, ὅτι οἱ ἀνάγκες σου, οἱ ἐπιθυμίες σου καί οἱ ἀναζητήσεις σου ἔχουν τή θέση πού ἔχουν οἱ δικές μου μέσα στόν κόσμο καί τά λοιπά. Ἄς φανταστοῦμε λοιπόν τώρα αὐτούς τούς μαθητές σ'ἕνα σεμινάριο γυμνασίου. Κι ἄς τους ἀφαιρέσουμε μέ τήν φαντασία μας, τά πράγματα πού ὄντως τούς ἔχουν ἀφαιρεθεῖ ἀπό τή ζωή τους. Δέν μποροῦν οὔτε νά ἐπιλέξουν οὔτε νά ἀρνηθοῦν, οὔτε κάν τήν ὥρα, τό χῶρο, τόν εἰσηγητή, τό θέμα. Οὔτε εἶναι τό πρόβλημα στίς ὧρες τίς μέρες, τίς βδομάδες, ἀλλά εἶναι πρόβλημα ὁλόκληρων διαδικασιῶν καί χρόνων. Ἀκόμα καί ἡ πιό ἀπλή ἐλευθερία τῆς κίνησης, ἀπλά τό νά φύγεις καί νά γυρίσεις στή συζήτηση, θά τούς ἔχει ἀπαγορευτεῖ· οὔτε στό ἐνδιαφέρον τοῦ ἑνός γιά τόν ἄλλον-συντροφικό καί ἐρωτικό μαζί-θά μπορεῖ νά δοθεῖ ἡ φυσιολογική φόρτιση ἤ ἀποφόρτιση. Σ' ὅλα τά προβλήματα πού εἶναι πραγματικά κοινωνικά κι ἀπ' τά ὁποῖα ἐξαρτᾶται τό πιό ἀπλό ἀξίωμα τῆς ὕπαρξης, οἱ μαθητές δέν θάχουν ληφθεῖ ὑπ'ὄψιν. Πόση ἀμοιβαιότητα ἔμεινε; Ἡ ἀνταλλακτικότητα τῆς συζήτησης. Τό πρόβλημα μέ τόν Μπρούνερ δέν εἶναι ὅτι δέν τά σκέφτεται αὐτά τά πράγματα ἀλλά τό ὅτι μπορεῖ μόνο νά τά σκέφτεται. Μοιάζουν νά ὑπάρχουν στό μυαλό του, ὄχι ὅπως ὑπάρχουν στή ζωή, στήν πραγματική τους ζωντανή ροή.
"Αὐτή εἶναι ἀμοιβαιότητα. Ἀλλά ἀπαιτεῖ τήν ἀναγνώριση ἑνός σπουδαίου κριτικά ζητήματος: δέν μπορεῖς νά ἔχεις καί τά δύο: καί τήν ἀμοιβαιότητα καί τήν ἀπαίτηση νά μαθαίνει ὁ καθένας τό ἴδιο πράγμα ἤ νά εἶναι πάντα τόσο καλά διατεθειμένος. Ἄν οἱ ὁμάδες οπού θά λειτουργήσουν ἔτσι, ἐνισχύουν τή μάθηση μέ τό νά παρακινοῦν τό κάθε ἄτομο νά ἑνωθεῖ μέ τήν ὁμάδα δημιουργικά, τότε θά χρειαστοῦμε ἀρκετή ἀνεκτικότητα γιά τόυς ἰδιαίτερους ρόλους πού θά ἀναπτυχθοῦν-ὁ κριτικός, ὁ νεωτεριστής, ὁ δεύτερος βοηθός, ὁ συνετός. Γιατί εἶναι ἀπ'αὐτή ἀκριβῶς τήν καλλιέργεια αὐτῶν τῶν ἀλληλοσυνδεομένων ρόλων πού οἱ συμμετέχοντες ἔχουν τήν αἴσθηση ὅτι ἐνεργοῦν ἀπό κοινοῦ σέ μιά ὁμάδα". Ὁ Μπρούνερ τελειώνει τήν παράγραφο, θίγοντας τή διαφορετικτητα καί τήν εὐλυγισία. Καί φυσικά χτυπάει στή σωστή κατεύθυνση-ἄν φυσικά χτυπάει. Δέν ξέρεις τί νά κάνεις μ'ὅλο αὐτό τό ὑλικό· εἶναι καθαρό, ἀνθρώπινο, ἀποδεκτό,-κι ἀπ'τήν ἄλλη εἶναι ἕνα τελείως τρομερό ὑλικό. Δέν εἶναι μόνο ὅτι εἶναι ἀκαδημαϊκό-δέν εἶναι ἀπαραίτητα σφάλμα νά εἶναι κάτι ἀκαδημαϊκό. Νομίζω ὅτι ὁ Μπρούνερ πιστεύει ὅτι ἐκεῖνο

πού συμβαίνει μέσα σέ μιά αίθουσα είναι ότι "ανα-πτύσσονται οι ρόλοι", ότι τά αγόρια καί τά κορίτσια "έχουν τήν αίσθηση ότι ενεργούν από κοινού σέ μιά ομάδα" καί ο θεός νά μάς φυλάει άν γινοντουσαν τέτοια πράγματα σέ μιά αίθουσα. 'Ο "ρόλος" είναι μιά ιδέα. 'Η "από κοινού ενέργεια" είναι μιά ιδέα. Καί οι δύο είναι φοβερά αφηρημένες (καί λανθασμένες) ακόμα καί σάν ιδέες. Δέν είναι βιωμένα γεγονότα παρά μόνο στά μυαλά τών Ειδικών. "Οταν ένας ειδικός μπορεί νά αναφέρει ότι αυτό τό αγόρι έχει "αναλάβει ένα ρόλο", τό αγόρι δέν θά έχει βιώσει τίποτα άλλο από ένα ρόλο. Θά έχει φλογιστεί από κάποια ιδέα, κάποια δυνατή έμπνευση ή ανταπόκριση, ή κατανόηση ή πεποίθηση· οι πραγματικές του επιθυμίες όμως θά έχουν αναχθεί σέ κάποιο άλλο αληθινό αντι-κείμενο ή πρόσωπο. Κι όταν τά άτομα "ενεργούν από κοινού" δέν έχουν"τήν αίσθηση ότι...", αλλά είναι όντως ζωντανά, μπλεγμένα τό ένα μέ τό άλλο καί μέ τίς ιδέες, τά αισθήματα, τά πάθη τού καθένα. Καμμιά επίδραση δέν είναι πιό επικίνδυνη από εκείνη τής ήπιας γραφειο κρατικής βίας μέ τήν ανάπτυξη τών ρόλων καί τήν κοινή αμοιβαία ενέργεια μέσα στήν ομάδα, στίς ζωές τών νέων πλασμάτων. Είναι τό χειρότερο είδος παρέμβασης στίς ενέργειες εκείνες, πού άν αφήνονταν ελεύθερες θά εκπλήρωναν από μόνες τους όλη τήν ουσία τού πράγματος κι όχι τήν εικόνα του.
Κι εδώ αναγνωρίζουμε μερικά απ'τά χαρακτηριστικά τών σύγχρονων ειδικών. "Οτι οι έρευνές τους δείχνουν τήν αξία τής ζωής τών ενστίκτων κι ότι μάς εξηγούν αυτή τήν αξία μά μέ τρόπο πού αυτή ή ίδια ή ζωή τών ενστίκτων νά καταντάει νά μήν υπολογίζεται. "Οτι οι έρευνές τους δείχνουν τήν αυτονομία καί τήν παραμονή τών ενστίκτων, τών κινήτρων, τής περιορισμένης ανάπτυξης-κι ότι αυτοί παραβιάζουν αυτή τήν αυτονομία αναλαμβάνοντας τήν ευθύνη τής εντύπωσης αυτών τών πραγμάτων. "Οτι δέν μπορούν νά διακρίνουν μεταξύ γεγονότων τής ζωής καί απλών θεωρητικών συλλήψεων-καί πέρα απ'αυτό θεωρούν ότι οι αφαιρέσεις είναι δοσμένες αισθητά στίς εμπειρίες τών ζώντων πλασμάτων. "Οτι οι έρευνές τους τούς οδηγούν ξαν ξανά καί ξανά, σέ κοινοτοπίες πού είναι γνωστές σέ κάθε μητέρα, κι ότι δέν έχουν τήν μετριοπάθεια ή τό χιούμορ νά τό παραδεχτούν. (Τί τεράστιες έρευνες παραθέτει ο Μπρούνερ γιά νά εδραιώσει ότι τά μωρά ανακατεύουν καί παρατηρούν τά πράγματα-"ή περιέργεια είναι τό πρωτότυπο τού εσωτερικού κινήτρου"·γιά τό ότι ένα τρίχρονο κοριτσάκι θέλει νά διαλέξει τό φαγητό της σάν τόν πεντάχρονο αδερφό της:"επιθυμία γιά αρμοδιότητα καί προσπάθεια απομίμησης ενός μοντέλου""καί γιά τό ότι τά εννιάχρονα αγόρια είναι πρόθυμα νά τρέξουν γιά θελήματα νά θεωρηθούν υπεύθυνα καί γιά τό ότι τούς αρέσει νά

τούς παινεύουν γιά τή συμβολή τους:"βαθιά ριζωμένη αΐσθηση-δέσμευση στό πλέγμα τῆς κοινωνικῆς συνανα συναναστροφῆς"..Τελικά, καί τό σπουδαιότερο, οἱ σύγχρονοι ειδικοί, παρά τήν τόση τους προσήλωση στό πείραμα, εἶναι πρόθυμοι νά άγνοήσουν πειραματισμούς όπως τοῦ Νήλ, πού συνεχίζει σαράντα χρόνια τώρα καί πράπει νά έχει κάποια πραγματική άξία, ή σάν τοῦ Τολστόϊ, πού κράτησε τρία χρόνια καί παρακολουθήθηκε άπό ένα μεγάλο παρατηρητή.
'Ελπίζω νά ξεκαθάρισα τούς λόγους πού δέν έμπιστεύομαι τόν Μπρούνερ καί εἶδα τό γραπτό του μέ άποστροφή. Γιά νά εἶμαι τίμιος όμως μέ τόν έαυτό μου, όπως καί μέ τόν Μπρούνερ, πρέπει νά πῶ ότι σ'αύτές τίς σύντομες σημειώσεις δέν εἶχα σκοπό νά μετρήσω τόν άνθρωπο σέ σχέση μέ τή δουλειά του, κάτι τέτοιο θἄταν καταχρηστικά.
'Ο Μπρούνερ καλύπτει ένα μεγάλο πεδίο καί μερικά πράγματα τά καλύπτει άρκετά καλά:προβλήματα προγραμματισμένης στρουκτούρας, συγγένειας τῆς γνώσης κ.λ.π. Προσπάθησα νά δείξω τί θεωρῶ φοβερό ψεγάδι σέ πολύ βασικό σημεῖο καί νά έξηγήσω γιατί προσωπικά πιστεύω ότι ή συνεισφορά τοῦ Μπρούνερ δέν θά όδηγήσει στήν άπελευθέρωση τῶν ένεργειῶν τῆς νεαρῆς 'Αμερικῆς. Οἱ ἰδέες του δέν θά χρησιμοποιηθοῦν, θά χορηγηθοῦν διοικητικά' καί τό σφάλμα θά εἶναι δικό του, γιατί δέν έβαλε τόν έαυτό του μέσα στούς δάσκαλους, τούς γονεῖς, τούς μαθητές ή τούς φιλόσοφους, άλλά, άποκλειστικά καί μόνο στούς διαχειρίζοντες. "Στή βάση αύτῶν πού γνωρίζουμε σέ σχέση μέ τή μάθηση αύτή τή στιγμή, τεράστιες βελτιώσεις θά μποροῦσαν νά έπιτευχθοῦν στίς ζωές τῶν νέων μας άμεσα, άπλά μέ τή διάθεση άρκετῶν ποσῶν γιά τήν καλυτέρευση τῶν συνθηκῶν πού έχουν ήδη άναγνωριστεῖ σάν ύπό σκέψη". 'Αλλά οἱ μανδαρίνοι τῶν πανεπιστημίων μιλοῦν τή γλώσσα τῆς γραφειοκρατίας. Κι άκόμα περισσότερο, ἰσχυροποιοῦν τά θεμέλια. Έχουν οἰκειοποιηθεῖ τά χρήματα καί έμεῖς άντιμετωπίζόμαστε μέσ'άπ'τό άηδιαστικό βλέμμα τῆς "περισσότερης έρευνας" στήν άκρη μιᾶς χιονοστιβάδας θεραπευτικῶν καταστροφῶν.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΕΠΙΤΕΥΞΕΙΣ

Θά ήθελα νά δώσω μερικά παραδείγματα γιά νά δείξω τί έννοῶ μέ τόν όρο έπίτευξη καί μετά νά δείξω πόσο άπλές ήταν οἱ μέθοδοι πού χρησιμοποιήθηκαν καί πόσο πενιχρά τά χρηματικά ποσά. Τό μόνο πραγματικό πρόβλημα εἶναι τό νά προσέξεις τά μεγάλα προβλήματα πού βασανίζουν τά παιδιά. Δέν μπορεῖς νά προσπεράσεις τ αύτά τά βασικά προβλήματα καί νά περιμένεις νά πετύχεις πολλά πράγματα

ἁπλά μέ τό νά βελτιώνεις τήν ἐσωτερική δομή τοῦ προγράμματος. Στό βιβλίο του "Βοηθητικά τῆς ἐκπαίδευσης" ὁ Χουάϊτχεντ θέτει τό ἐρώτημα ἄν μπορεῖ κάποιο θέμα νά θεωρηθεῖ δύσκολο ἀπό μόνο του. 'Η πιό δύσκολη πρόοδος, σημειώνει, εἶναι ἐκείνη πού πετυχαίνουν τά παιδιά χωρίς καθοδήγηση. τό νά μαθαίνουν νά μιλᾶν. Βρίσκω ἀπό δικιά μου ἐμπειρία, ὅτι αὐτό εἶναι ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια, κι ὅτι ἄν κάποιο παιδί μαθαίνει 'δύσκολα, εἶναι γιατί κάτι ἐμποδίζει τή φυσική ἐνέργεια τῶν δυνατοτήτων του. Αὐτό τό κάτι εἶναι συχνά ὁ ἴδιος ὁ δάσκαλος, οἱ μέθοδοί του, τό σχολεῖο. Συχνά εἶναι ὅλ'αὐτά μαζί, σύν τά συγ συγκινησιακά διλήμματα πού δημιουργοῦνται ἔξω ἀπ'τό σχολείο. Κι ἀκόμα δέν 'εἶναι πολύ δύσκολο νά ἀποξενώσεις αὐτές τίς περιστάσεις. Στό Πρῶτο Σχολειό τοῦ Δρόμου δέν ἔχουμε κάνει ποτέ "διορθωτική διδασκαλία σάν τέτοια" ἔχουν συμβεῖ ὅμως μερικές πολύ ἐντυπωσιακές ἐξελίξεις. Καί δέν ἔχουν συμβεῖ ἐπειδή εἴμαστε συγκεντρωμένοι τίποτα ἐξαιρετικά ἀφοσιωμένοι δάσκαλοι. Δέν εἴμαστε κι εἶμαι σίγουρος ὅτι οἱ ἴδιες μέθοδοι σέ ἄλλα χέρια θά εἶχαν φέρει τά ἴδια ἤ καί καλύτερα ἀποτελέσματα. Παρακάτω ὑπάρχουν μερικά σχόλια πού ξεχώρησαν δάσκαλοι καί γονεῖς γιά νά περιληφθοῦν σέ μιά βασική συνοπτική μπροσοῦρα.

Ἕνα δωδεκάχρονο κορίτσι.

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Αὐτό τό παιδί ἦρθε ἀπό μιά ἱσπανόγλωση οἰκογένεια στό ἐπίπεδο γενικά τῆς πρώτης τάξης. Μιλοῦσε ἀρκετά "ἀγγλικά σχολείου" ἀλλά δέν ἤξερε τίς λέξεις τῶν ἁπλῶν πραγμάτων τοῦ σπιτιοῦ. 'Η σχολική της ἀποτυχία τῆς εἶχε ἐνσταλλάξει μιά μνησίκακη πεποίθηση ὅτι ἦταν "ἠλίθια". Βέβαια, ἦταν πανέξυπνη. Συνήθιζε νά λύνει τίς διαφορές τις μέ τίς γροθιές της, νά κλέβει, καί νά καταστρέφει κακόβουλα τήν ἰδιοκτησία. Ὅταν μετά ἀπό ἑνάμισυ χρόνο κοντά μας, μεταφέρθηκε σ'ἕνα δημόσιο σχολειό, τῆς ἐμπιστευόντουσαν χρήματα, ἔδειχνε σεβασμό γιά τά πράγματα τοῦ ἄλλου κι εἶχε σταματήσει νά παλεύει μ'ὅλο τόν κόσμο. Μέσα στό χρόνο πού ἦταν μαζί μας, ἔφτασε στήν τέταρτη τάξη καί τό λεξιλόγιό της εἶχε αὐξηθεῖ στό ἑκατονταπλάσιο κι ἤθελε νά συνεχίσει στό κολλέγιο.

ΜΗΤΕΡΑ: (Δέν μιλάει ἀγγλικά):'Ο δάσκαλος πού εἶχε συνήθιζε νά τήν βάζει νά κάνει πράγματα πού δέν ἤθελε. Ἦταν φοβισμένη καί δέν ἔκανε τίποτα.

ΕΝΑ ΕΞΑΧΡΟΝΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἦταν σιωπηλή καί τρομαγμένη ὅταν ἦρθε στό σχολειό. 'Αναπηδοῦσε ὅταν τῆς μιλοῦσαν, ἔτρεχε στό δάσκαλο ὅταν τήν πλησίαζαν ἄλλα παιδιά καί δέν μποροῦσε νά ἐκφράσει καμμιά ἀπ'τίς ἐπιθυμιες της καί τίς ἐπιλογές της. Ἔξη μῆνες ἀργότερα, παίζει μέ τ'ἄλλα

παιδιά, λέει τίς απόψεις της, καί μιλάει ζωντανά. Νομίζω ότι ή πρόοδός της είναι ή πιό έντυπωσιακή πού έχω δεί σέ τόσο λίγο διάστημα.
ΠΑΤΕΡΑΣ: Δέν μιλοῦσε πολύ στό σπίτι. Τώρα έρχεται καί λέει ιστορίες. Δέν μπορῶ νά πῶ πόσο έχει άλλάξει, άλλά γενικά έχει άλλάξει.

ΕΝΑ ΕΞΑΧΡΟΝΟ ΑΓΟΡΙ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Είναι ένα καλά σχηματισμένο παιδί χωρίς προβλήματα. Περνάει τήν ὥρα του παρατηρώντας τ'άλλα παιδιά, παίζοντας, κατασκευάζοντας πράγματα στήν τάξη καί στό μαγαζί. Τοῦ άρέσουν οἱ ιστορίες, ρωτάει, ξοδεύει πολλές ὧρες στή δουλειά τοῦ σχολείου.
ΜΗΤΕΡΑ: Φαίνεται νά μαθαίνει μ'ένθουσιασμό, γιατί όλη τήν ὥρα είναι μ'ένα μολύβι στό χέρι, προσπαθώντας νά γράψει. Άποκτάει έμπιστοσύνη στόν έαυτό του καί γίνεται άνεξάρτητος. Νομίζω ότι είναι καλά κυκλωμένος στή ζωή τοῦ σχολείου.

ΕΝΑ ΔΩΔΕΚΑΧΡΟΝΟ ΑΓΟΡΙ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Είναι άπό ισπανόγλωσση οἰκογένεια. Ἦρθε στό σχολεῖο στά έντεκα άπ'τήν τέταρτη τάξη τοῦ δημόσιου καί μποροῦσε νά διαβάσει μόνο 20 άγγλικές λέξεις, ἄν καί μιλοῦσε άρκετά καλά. Ἦταν τόσο έξοικειωμένος μέ τήν άποτυχία πού φαινόταν νά μήν έχει ιδέα μέ τήν έμπειρία τῆς μάθησης. Ἦταν σάν, νά πίστευε ότι οἱ άλλοι άνθρωποι άπλά ἤξεραν πράγματα καί αὐτός όχι. Ἡ μεγαλύτερη άνακάλυψη πού έκανε στό σχολεῖο ἦταν ότι μιλώντας, άκούγοντας, κοιτώντας, προσπαθώντας καί άκόμα, άποτυχαίνοντας καί προσπαθώντας ξανά, μποροῦσε νά άποκτήσει καινούργιες ικανότητες καί γνώσεις. Ἡ προσωπικότητά του άλλαξε-άπό ένα εἶδος ἠλίθιας μαχητικότητας σέ φιλικότητα ἤ άκόμα καί λαχτάρα. Στό τέλος τοῦ χρόνου ἦταν άκόμα πολύ πίσω σέ σχέση μέ τό έπίπεδο τῆς ἡλικίας του άλλά δέν άπέτυχε πιά στά πράγματα πού προσπάθησε νά φτάσει. Μέσα σέ δυό μῆνες πέρασε μιάμιση τάξη.

ΕΝΑ ΟΚΤΑΧΡΟΝΟ ΚΟΡΙΤΣΙ

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ὅταν ἦρθε στό σχολεῖο ένάμισυ χρόνο πρίν ἦταν ένα ὑπερενεργητικό παιδί πού δέν μποροῦσε νά ἡσυχάσει ἤ ν'άφήσει τούς άλλους νά ἡσυχάσουν. Ἔτρεχε γύρω άπό τό κτίριο, προκαλοῦσε τούς άλλους σέ μάχες, έβριζε όποιον τήν πλησίαζε. Ἔκανε λίγη δουλειά στό σχολεῖο, άλλά "δανειζόταν" βιβλία γιά νά διαβάσει στό σπίτι. Ἔκλεβε λεφτά καί διάφορα άλλα καί έλεγε συνέχει συνέχεια ψέμματ. Τώρα, ένάμισυ χρόνο άργότερα, είναι συνήθως πολύ ὑπεύθυνο κορίτσι. Είναι άπ'τούς διακεκριμένους συνεργάτες τῶν συναντήσεων τοῦ σχολείου καί περνάει δημιουργικά τόν καιρό της. Είναι δύο μέ

τρία χρόνια πάνω άπ'τό έπίπεδο τῆς τάξης της καί κάνει πρόοδους στήν έπιστήμη καί τήν τέχνη.
ΜΗΤΕΡΑ: Πιστεύω ότι τό σχολεΐο ταιριάζει στόν τύπο τοῦ παιδιοῦ πού δέν τά καταφέρνει στό δημόσιο. Ἦταν πολύ έντατική καίθορυβώδης (άκόμα είναι) άλλά φαίνεται νά τήν ένδιαφέρουν κι άλλα πράγματα γύρω της πιά έκτός άπ' τόν έαυτό της. Τό σέξ ἦταν μεγάλο πρόβλημα γι'αύτή καί τώρα δέν είναι. Νομίζω ότι άν καί όταν θά χρειαζόταν νά γυρίσει στό δημόσιο, δέν θά είχε πρόβλημα. Ἦταν συνήθως δύσκολς νά τήν σηκώσεις τό πρωί, τώρα είναι έτοιμη καί περιμένει.
Τό είδος τῶν άλλάγῶν πού άναφέρθηκαν παραπάνω-άλλαγές στή μάθηση, στήν κίνηση καί στήν προσωπικότητα-δέν έγιναν μέ ειδικές μεθόδους καθοδήγησης (πολλές μέθοδοι διαφορετικές χρησιμοποιήθηκαν) άλλά άναγνωρίζοντας στά παιδιά τήν θεώρηση πού τούς άξίζει σάν προσωπικότητες, δίνοντάς τους έλεύθερη πρόσβαση μεταξύ τους, καί άφαιρώντας τίς παράλογες, μ'άλλα λόγια γραφειοκρατικές άπαιτήσεις, έτσι πού οί δραστηριότητες τῆς μέρας νά καθορίζονται άπ'τήν ένέργειακαί τά ένδιαφέροντα τῶν άνθρώπων πού συμμετέχουν. Γιά νά δώσω ένα συγκεκριμένο νόημα σ'αύτό πού λέω, θάθελα νά παραθέσω ένα κομμάτι τοῦ ἡμερολογίου πού κρατοῦσα πέρσι πού δίδασκα στό σχολεΐο.

II

Μερικές φορές μέσα στή βδομάδα, έρχονται στό σχολεΐο καθηγητές γιά μαθήματα μουσικῆς, χοροῦ καί τραγουδιοῦ. Τό παρακάτω άπόσπασμα τοῦ ἡμερολογίου άναφέρεται σέ μιά άπ'αύτές τίς φορές.
Ὁ Μπάρνεϋ, ὁ τραγουδιστής, ἦρθε σήμερα μέ τήν κιθάρα καί τήν ἅρπα του. Ἦταν μιά θαυμάσια συγκέντρωση καί ἡ καλύτερη δυνατή διαδήλωση τοῦ τί σημαίνει έλευθερία σ' ένα σχολεΐο. Ἦρθε όταν τελείωσε τό γεῦμα..πού κι αύτό ἦταν άσυνήθιστα άνήσυχο σήμερα, μ'όλη αύτή τή βαβούρα καί τό πήγαιν'έλα, ὁ καθένας νά κάθεται όπου θέλει, ν' άλλάξει θέσεις, μιά γιά νά καθίσει δίπλα σέ δασκάλους, μιά σέ φίλους ἤ μόνος του. Ὁ Ραμόν καί ἡ Μαξίν σηκώνονται κάθε δύο λεπτά-αύτή κάνει βήματα χοροῦ κι αύτός λέει τό χιλιοειπωμένο του άνέκδοτο μέ κινήσεις παλαιστή-ἡ Μαξίν ναρκισεύεται. Ἀλλά τά παιδιά δημιουργοῦν τώρα άληθινές σχέσεις καί ἡ συμπεριφορά τοῦ ένός έπιδρᾶ πολύ πάνω στόν άλλον, λόγου χάριν, άν ἡ Μαξίν κλέψει τά γλυκά τῆς Μπέτσυ, ἡ Μπέτσυ, μιά έννιάχρονη νέγρα, θά κατσουφιάσει μέ τόσο άπίστευτα έπίμονη, πεισματική άξιοπρέπεια, πού άργά ἤ γρήγορα σ' όλα θά δοθεΐ ένα τέλος μέχρι νά προσεχτεΐ τό παράπονό της' άν ἡ Μαξίν πιεΐ τή σόδα τῆς Ντούτυ (μιά έννιάχρονη

κι αυτή νέγρα) άν είναι λίγο, τό ανέχεται, θά τήν κοιτάξει μέ συνδυασμό θυμοῦ καί γοητείας-άλλά άμέσως μετά, τό ζωηρό της πνεῦμα θά φουντώσει καί θά κάνει περισσότερη φασαρία άπό κείνη πού μπορεί νά φέρει βόλτα ή Μαξίν· άν ή Μαξίν πάρει κάτι άπό τή Νόρα (μιά δωδεκάχρονη πορτορικάνα) ή Νόρα θά τήν ταρακουνήσει μέχρι νά τήν ρίξει στό πάτωμα καί θά άρχίσει νά τήν βρίζει καί νά τήν κλωτσάει στά πισινά, κανονίζοντας τή δύναμη τῶν χτυπημάτωνέτσι πού νά μή τήν πονέσει, άλλά ένα τράνταγμα άρκετό γιά νά κάνει πιστευτές τίς άπειλές καί τίς βρισιές πού φωνάζει στά 'Ισπανικά.
Οί φωνές ήταν σχετικά πιό ήρεμες σήμερα, καί κεῖνο πού μ'άρεσε πιό πολύ ήταν οί χαμογελαστές φάτσες τῶν μικρῶν. Όλα τά έξάχρονα κοιτοῦσαν γύρω τους εύχαριστημένα καί γυρνοῦσαν άπό δῶ κι άπό κεῖ μέ ένδιαφέρον γιά όλα καί χαμογελώντας.
Μόλις τελείωσε τό φαγητό, τά πάντα έγιναν πιό ταραχώδη. 'Ο Ραμόν άρχισε νά κάνει τόν ζογκλαίρ μέ τά μήλα, ή Μαξίν προσπάθησε πρῶτα νά τόν μιμηθεῖ κι ὕστερα νά τόν έμποδίσει. Οί δάσκαλοι προσπαθοῦσαν άπλά νά ήρεμήσουν, δέν ὑπάρχει κανένας λόγος ή πίεση νά συμμετέχουν κάθε φορά στό σαματά..Δέν σημαίνει ότι έπρεπε κανείς νά γίνει ὑστερικός ή άπαθής. Κι όλη αὐτή ή φασαρία, όταν ξέρεις νά τήν άκοῦς, γίνεται ένα μίγμα άπό πολύ ξεχωριστά νοήματα καί σχέσεις. 'Ο Τίμμυ κλέβει τό καλαθάκι τῆς Μαίρυλιν, ή Μαίρυλιν φωνάζει, τῆς άρέσει κιόλας. 'Ο Τίμμυ καταφέρνει νά μπλέξει καί τόν Ραμόν γιά νά τό κρύψουν-καί βγαίνουν τρέχοντας καί οί τρεῖς. Τώρα γίνεται καυγάς στό χώλ, ό Τίμμυ μπαίνει πηδώντας στό δωμάτιο, σφυρίζει γύρω μου, μοῦ άνακατεύει τά μαλλιά καί μέ ξαναμμένο πρόσωπο φωνάζει "Συνεργασία"; ή Μαξίν τριγυρίζει μέσα σέ άγόρια, πειράζοντας-άλλά ή βασιλεία της σάν βασίλισσα τοῦ σέξ καταρίφθηκε άπ'τήν Μαίρυλιν, πού οὔτε κάν τό έπεδίωξε-καί ή Μαξίν παρατάει γιά λίγο τ'άγόρια καί πάει νά καθήσει μέ τή φίλη της τή Ντόνα-μιά έξάχρονη γοητεία. Μετά τήν παίρνει καί βγαίνουν στό χώλ-όλοι σχεδόν είναι στό χώλ τώρα, φωνάζουν, τρέχουν,-αὐτή τή στιγμή μπαίνει ό Μπάρνεῦ,κι όλο έκεῖνο τό άπόθεμα ένέργειας ξεσπάει σέ κραυγές: ""Ηρθε ό Μπάρνεῦ, ήρθε ό Μπάρνεῦ" καί πολλά άπ'τά μικρά παιδιά έπιστρέφουν στό δωμάτιο καί μαζεύονται γύρω του. Τά άλλα άκόμα οὐρλιάζουν στό χώλ. Μιά δασκάλα τούς λέει ότι είναι ὥρα γιά τραγοῦδι, ό Μπάρνεῦ χαιραιτάει καί σχηματίζει κύκλο μέ τίς καρέκλες. 'Ο σαματάς στό χώλ συνεχίζεται, ό Ραμόν μπαίνει καί βγαίνει, ή Μαίρυλιν μπαίνει καί κάθεται. Ξαφνικά όλα σταματοῦν καί κάθονται όλοι στόν κύκλο, κουνώντας τά πόδια τους κάί κουβεντιάζοντας, άλλοι κουλουριάζονται στίς καρέκλεςκι άκουμπᾶν μεταξύ τους. 'Ο Μπάρνεῦ ρωτάει ποιούς στίχους

θέλουν νά τραγουδήσουν άπ'τό τραγούδι τοῦ "Μικαέλ". 'Η Μαξίν πετάγεται στό κέντρο τοῦ κύκλου, σέ στύλ τουΐστ, φωνάζει τούς στίχους τόσο δυνατά, πού ὁ Μπαρνεῦ δέν ἀκούγεται. Χαμογελάει καί στυλώνει τά μάτια της στόν Μπάρνεῦ πού ἀναγκάζεται νά συγκεντρώσει τήν προσοχή του πάνω της. 'Αλλά μερικοί φωνάζουν:""Ελα Μαξίν, σταμάτα!" Έτσι οἱ στίχοι κόπηκαν, ὁ Μπάρνεῦ κουρδίζει τήν κιθάρα ὁ γνωστός θόρυβος, ὁ Ραμόν σηκώνεται, κάνει ἕνα βῆμα χοροῦ, ξανακάθεται. 'Η Ντόντυ εἶναι νά τραγουδήσει τούς πρώτους στίχους, άλλά εἶναι ντροπαλή κι ἐνῶ κάθεται ἐκεῖ κοκκινίζοντας, ἡ Μαξίν ξαναπηδάει στό κέντρο τοῦ κύκλου. Τώρα εἶναι πού ἡ Ντόντυ ἀρνεῖται τελείως νά τραγουδήσει, ἀλλά ἔρχεται ἡ σειρά τοῦ χοροῦ κι ὅλοι τραγουδᾶν μέ ὡραῖες φωνές. Τώρα πού εἶναι ἡ σειρά τῆς Μαξίν νά σταθεῖ στό κέντρο καί νά τραγουδήσει τούς στίχους της, ξαφνικά γίνεται ντροπαλή. 'Αλλά σηκώνεται καί στηρίζεται στό θρανίο της, τραγουδάει κι ὅλοι ἀκοῦν. Μετά ἡ σειρά τοῦ χοροῦ-καί τό τραγούδι βγαίνει μέ κέφι καί χαρά. Όταν τελείωσε, ἡ Μαξίν ζητάει ἀπ'τόν Μπάρνεῦ νά παίξει τό "Glory, glory, hallelujah"-"Εἶναι πολύ λυπητερό τραγούδι λέει."-"Όχι δά, αὐτό πού ξέρα ἐγώ δέν εἶναι λυπητερό" λέει ὁ Μπάρνεῦ-"ὄχι, εἶναι" κι ἀρχίζει νά οὐρλιάζει"Glory, glory, hallelujah". 'Ο Μπάρνεῦ τή συνοδεύει, μπαίνουν καί τά παιδιά, ἡ Μαξίν πηδάει στό κέντρο τοῦ κύκλου, εἶναι ἐμπνευσμένη πιά καί δίνει παράσταση. Βάζει ά χέρια στή μέση, μέ βαρύ ὕφος καί ξερή, κοφτή φωνή, σάν ψάλτης, λέει "Glory, glory" κι ἀμέσως πηδάει σά μανιακή, σκούζοντας "Hallelujah"καί ξανά ἀπ'τήν ἀρχή. Οἱ δάσκαλοι ἔχουν ξεραθεῖ στό γέλιο. Μετά ἡ Τζέννυ, ἥσυχη καί σκεφτική, ζητάει ἕνα ἄλλο τραγούδι, ἡ Ντόντυ λέει ὅτι τό ξέρει κι αὐτή, ἀλλά ἀκόμα ντρέπεται νά βγεῖ στό κέντρο. 'Επεμβαίνει ὁ Ραμόν καί τήν τραβάει μαζί μέ τήν καρέκλα στό κέντρο, ἡ Ντόντυ κολακεύεται κι οἱ δύο κοπελιές τραγουδᾶν τό τραγούδι. Τώρα, εἶναι ἡ σειρά ἑνός Καταλάνικου φολκλορικοῦ μέ πολλές χειρονομίες-ἡ θάλασσα, τά βουνά, ὁ ἥλιος, ὁ ταῦρος, τό ἀσκί μέ τό κρασί-κι ἕνα χορωδιακό "'Ολέ!" 'Ο Βέκο, ἕνας ἐντεκάχρονος πορτορικάνος, στή λέξη ἥλιος, ἀντί νά κάνει κύκλο μέ 'τό χέρι του, διαγράφει τίς καμπύλες μιᾶς γυναίκας καί χαμογελάει στόν Ραμόν. 'Η Ντόνα ἔχει ἔρθει καί κάθεται στά γόνατά μου κι ὅταν τραγουδᾶν τή λέξη "τορό", τό ταῦρος δηλαδή, κι ὅλοι κάνουν τά κέρατα μέ τά χέρια, σηκώνεται, κάνει ἕνα γύρο, ὁρμάει μέ τά χέρια στό κεφάλι στόν Μπάρνεῦ καί ξανακάθεται καί ξανά πάλι. 'Η Μαξιν χορε'ει στόν ρυθμό τοῦ τραγουδιοῦ. Τό ἐπόμενο τραγούδι εἶναι ἱσπανικό καί ξαφνικά ὁ Ραμόν, ὁ Βέκο καί ἡ Νόρα σηκώνονται καί τό χορεύουν. Έτσισέ λίγο, ὁ χῶρος εἶναι γεμᾶτος ἀπό ' χορευτές, ὁ Μπάρνεῦ τό γυρνάει σέ τουΐστ, κι ὅλοι

χορεύουν τουΐστ. Μερικοί δάσκαλοι έχουν σηκωθεί καί χορεύουν. ὁ Ραμόν κι ὁ Τίμμυ κάνουν φιγούρες, ἡ μικρή Ντόνα χορεύει κι αὐτή, ἡ Μπέτσυ ἔχει ἀφήσει τή συντηρητικότητά της, ἡ Ντόντυ προσπαθεῖ νά πετύχει τή φιγούρα πού στέκονται μέ ἀνοιχτά τά πόδια στό πάτωμα κι ὅλοι εἶναι ξαναμμένοι κι εὐτυχισμένοι. Μόνο ὁ 'Αλμπέρτο δέν μπορεῖ νά συμμετέχει κι ἀφήνει τό δωμάτιο. Ἕνας δάσκαλος πάει μαζί του καί παίζουν στό γυμναστήριο. Μετά τό χορό, οἱ μεγαλύτεροι μαζεύονται γύρω ἀπ'τόν Μπάρνεϋ γιά λίγο μάθημα κιθάρας καί ἅρπας. 'Ο Ραμόν καί ὁ Βέκο δείχνουν νά δίνουν τήν ψυχή τους. Τώρα δύο ἀπ'τούς δασκάλους ἔχουν ἀνήξει τήν αἴθουσα τέχνης ἀπάνω καί ἡ μετακίνηση γιά τό ἑπόμενο πρᾶγμα ἀρχίζει.
Σημειώνω ὅτι πῆρα τόν Ραμόν κατά μέρος στό τέλος τοῦ χοροῦ καί τόν ρώτησα γιά κάτι τραγούδια πού εἶχα μάθει στό Μεξικό. Τά ἤξερε ὅλα, μιά καί εἶναι κοινά στοιχεῖα τῆς κουλτούρας τῶν πορτορικάνων τῆς Νέας 'Υόρκης. Τραγούδησα μερικούς στίχους καί μέ διόρθωνε στά ἰσπανικά μου καί τόν εὐχαριστοῦσε πολύ, κάθε φορά, πού μποροῦσα νά πῶ κάτι στά ἰσπανικά."
Οἱ ἀναγνῶστες πού ἔχουν δουλέψει μέ παιδιά κάτω ἀπ'τίς καθιερωμένες συνθῆκες τοῦ κοινοῦ σχολείου θά καταλάβουν ἀμέσως τά συμπεράσματα πού βγαίνουν ἀπ'αὐτή τήν περιγραφή. Θάθελα τώρα, ἀπό μιά ἄλλη μεριά νά χρησιμοποιήσω μερικά παραδείγματα συμπεριφορᾶς γιά νά δείξω κάποιες ἀπ'τίς ἀρχές πού ἀκολουθοῦμε. Κι εἶναι τρία πράγματα πού θέλω νά σχολιάσω, πρῶτα τήν ἐπιροή τῶν παιδιῶν μεταξύ τους, δεύτερο τίς μεθοδικές δομές πού ἀνακύπτουν, λιγο ὡς πολύ, αὐθόρμητα, ἀπ'αὐτό πού φαίνεται νά εἶναι χάος' καί τρίτο, τή σχέση μεταξύ ἀδέσμευτης κίνησης καί μάθησης.
'Η Μαξίν κατάγεται ἀπό ἑβραιο-ιταλική οικογένεια καί ἦρθε στό σχολεῖο ἀπ'τό δημόσιο, πού δέν τά πήγαινε καλά. Μερικοί ἐπισκέπτες πού τήν εἶδαν ὅταν ἦρθε καί μετά, ἕνα χρόνο καί μισό ἀργότερα, ἔμειναν ἔκπληκτοι μπροστά στήν ἀλλαγή καί μᾶς ρώτησαν τί εἴχαμε κάνει. Μέχρι ἕνα σημαντικό βαθμό, αὐτή ἡ ἐρώτηση θἄπρεπε νά ταχυδρομηθεῖ στά ἄλλα παιδιά, μιά καί οἱ ἀπαντήσεις τους θά ἦταν πολύ μπερδεμένες, σύμφωνα μέ τό ὅτι ἡ συμπεριφορά τοῦ καθενός πρός τήν Μαξίν διέφερε ἀνάλογα μέ τό πῶς ἄλλαζε ἡ συμπεριφορά τῆς Μαξίν ἀπέναντί τους. "Αὐτή ἡ ἐσωτερική ἀλλαγή μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ μόνο μέ τήν ἀνοχή τοῦ δασκάλου, κι ὄχι μέ τίς ὁδηγίες του, μιά πού αὐτές δέν μποροῦν νά ἰσχύσουν σάν κανόνες, γιατί οἱ δάσκαλοι εἶναι ἀπό θέση παθητικοί. Καί καθορίζω τί ἐννοῶ μέ τόν ὅρο "συνετή ἀνοχή" μέ παραδείγματα πάλι.
"Οταν ἡ Μαξίν ἔκλεψε τή σόδα τῆς Ντόντυ, δέν βγῆκε κανένας δάσκαλος νά τήν ἐπιπλήξει, ἀλλά μόνο ἡ Ντόντυ

πού εἶχε κάθε λόγο νά τό κάνει. Ὅταν ἡ Μαξίν πάλι,πῆρε τά μπισκότα τῆς Νόρας, ἡ Νόρα ἦταν ἐκείνη πού τήν τιμώρησε καί κανένας δέν προσπάθησε νά τήν ἐμποδίσει, ἀκόμα κι ὅταν τή χτύπησε. Βέβαια, χρειάζεται νά εἶναι ὁ δάσκαλος ἔμπειρος ἤ τουλάχιστον παρατηρητικός, γιά νά μπορεῖ νά τραβήξει τή γραμμή, πέρα ἀπ'τήν ὁποία θά πρέπει νά ἐπέμβει γιά νά προλάβει κάποιο κακό. Ἀλλά αὐτή ἡ περίπτωση μοῦ θύμισε κι ἄλλες παρόμοιες πού δείχνουν ὅτι τά παιδιά ἀπό μόνα τους διαθέτουν μιά λεπτή ὑπευθυνότητα μεταξύ τους πού ἀποβλέπει κάι νά προκαλέσει κάποιο πόνο καί νά ἀποκαταστήσει τίς πράξεις τους. Δέχονται ὁ ἕνας τόν ἄλλον πιό πολύ καί μεῖς εἴμαστε πιό δεκτικοί, ἀπ'ὅτι θά μποροῦσαν νά ἐλπίσουν γιά τόν ἑαυτό τους οἱ μεγάλοι. Τά παιδιά μποροῦν νά ξεδιακρίνουν τό πρόσωπο καί τίς πράξεις του πιό σωστά καί πιό μεγαλόψυχα. Δέν ἀπορρίπτουν τούς ἀνταγωνισμούς τους, ἀλλά ἀσκοῦν μιά σταθερά ἐκπολιτισμένη ἐπίδραση ὁ ἕνας στόν ἄλλον, ἔτσι πού μέσα ἀπ'τήν ἀπλότητα τῶν ἐπιθυμιῶν τους καί τῶν ἡδονῶν τους, ὑπάρχει πάντα μία προφανή λογικότητα, μία δηλωμένη σχέση αἰτίας καί ἀποτελέσματος. Ἡ Μαξίν ἦταν βασικά ἕνα γερό ἄτομο, κατά κάποιο συγκεκριμένο τρόπο φοβισμένη κάι μνησίκακη καίμαζί ἐπιθετική. Εἶχε ἀνάγκη νά γνωρίζει τά ἀληθινά ὅρια ὅλων τῶν σχέσεών της-καί μέ τά παιδιά καί μέ τους μεγάλους-καί ἀπαιτώντας αὐτή τή γνώση, εὕρισκε μιά ἀσφάλεια πού ἐμπιστευόταν. Αὐτή ἡ ἀσφάλεια θά εἶχε γίνει ἀνεπίτευκτη ἄν ἐμεῖς εἴχαμε συγκαλύψει ἐκεῖνες τίς σχέσεις ἐπιβάλλοντας κάποια ἐνιαία πειθαρχία "ἐκ τῶν ἄνω". Καί τό πιό σημαντικό, ἡ Μαξίν θά εἶχε ἀποστερηθεῖ ἀπ'ὅλη αὐτήν τήν πολύπλευρη συναλλαγή μέ τούς συνομήλικούς της-τόν ἀπλό θυμό, πού εἶναι πολύ πιό διδακτικός ἀπό τό διδασκαλικό κήρυγμα καί τήν συγγνώμη καί τήν ἀποδοχή, πού εἶναι πολύ πιό ἔντομα κίνητρα κοινωνικότητας ἀπ'ὅτι οἱ συμβουλές περί "καλῆς συμπεριφορᾶς" τῶν μεγάλων. Ἀξίζει νά σημειώσω, σέ σχέση πάντα μέ τό ἐρώτημα τῆς μεταξύ τῶν παιδιῶν ἐπίδρα ἐπίδρασης, ὅτι ἐνῶ λίγα παιδιά δίνουν ἐμπιστοσύνη στό ὅτι θἄπρεπε νά ἐνδιαφερθοῦν γι'αὐτά πού τούς ἔχουν παραδώσει οἱ μεγαλύτεροι, κάθε παιδί ἀγγίζεται ἀπ'τά ἐνδιαφέροντα πού ἔχουν οἱ συνομήλικοί του. Ἀπ'τά ἐνδιαφέροντα καί τίς ἱκανότητες. Ὁ Ραμόν δέν διάβαζε καλά, χόρευε, ὅμως περίφημα. Κανένας δέν τοῦ ζήτησε νά χορέψει, τόκανε ἐπειδή τοῦ ἀρέσει. Καί κανένας δέν ζήτησε ἀπ'τά ντροπαλά παιδιά νά νικήσουν τήν ταραχή του τους καί νά σηκωθοῦν, νά προσπαθήσουν νά χορέψουν. Ἐντυπωσιάστηκαν ἀπ'τόν Ραμόν καί θέλησαν νά προσπαθήσουν. Ἔτσι ἄκουσαν καί τήν Τζέννυ, ὅταν τραγούδαγε στίχους, ἐπειδή ἔχει καλή μνήμη, πού αὐτοί δέν εἶχαν μάθει ἀκόμα.

Όλα αυτά όδηγοῦν κατ' εὐθεῖαν στό ἐρώτημα τῆς τάξης-σ' αὐτά πού θά μποροῦσαν νά ὀνομαστοῦν ἐσωτερικές πηγές τῆς πειθαρχίας. (Ὑπάρχουν καί ἐξωτερικές πηγές καί τίς χρησιμοποιοῦμε κι αὐτές σ' ἕνα μίνιμουμ βαθμό ὅμως-δέν ὑπάρχουν κουδούνια, ἐπιβλέποντες, τιμωρίες, ἀπειλές). Ἡ ἡμέρα εἶναι διαδοχικά ἥσυχη καί ταραχώδης. Πῶς ἔρχονται αὐτές οἱ ὧρες ἡσυχίας; Ἡ ἐρώτηση εἶναι κάπως παραπλανητική, γιατί ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ θόρυβος δέν εἶναι χάος, περιέχει τά ἴδια στοιχεῖα πού εἶναι αἰσθητά σέ μιά περίοδο ἠρεμίας ὅπου τά παιδιά κοιτάζουν τά βιβλία τους ἤ μιλοῦν μέ τούς δασκάλους τους. Αὐτό πού φαίνεται χάος, δέν εἶναι παρά μιά πολλαπλότητα πράξεων, πού ἡ κάθε μιά τους εἶναι ἄκρως λογική καί σκόπιμη. Ἐκεῖ πού τά παιδιά ἀπολάμβαναν αὐτά τά ἄγρια, χαρούμενα, μέ συγκρούσεις πολλές φορές ἐπεισόδια, ὑπάρχει μιά θεμελιακή ἀρχή τοῦ μετασχηματισμοῦ σέ ἠρεμία. Αὐτή ἡ ἀρχή εἶναι ἁπλά τό γεγονός ὅτι ὅλα τά πλάσματα τείνουν στήν ὁλοκλήρωση συγκεκριμένων στόχων καί ἀναπτύσσουν, ξεκινώντας ἀπό ἐλάχιστες καθορισμένες, συγκροτήσεις πιό πολύ καθορισμένες. Οἱ θορυβώδεις ὧρες δέν εἶναι τό ἀντίθετο τῶν ἥσυχων ὡρῶν, ἀλλά ἡ προ-υπόθεση ἀπ' τήν ὁποία πηγάζουν. Ὅταν αὐτός ὁ κύκλος παίρνει τή φυσική του θέση στήν καθημερινότητα τοῦ σχολείου, τά παιδιά φέρνουν τήν ζωντάνια τῆς φασαρίας τους στήν ἡσυχία τῶν ἁπλά δομημένων "μαθημάτων" (πού εἶναι κι αὐτά κοινωνικές ἀνταλλαγές). Ἡ ἠρεμία δέν εἶναι ἡ πιεστική ἡσυχία τῆς πειθαρχημένης σχολικῆς αἴθουσας, ἀλλά ἡ ἠλεκτρική πλευρά τῆς ὀργανικῆς πειθαρχίας.

Κι ἔτσι, ἔρχομαι καί στό τρίτο σημεῖο, τή σχέση μεταξύ ἀδέσμευτης κίνησης καί μάθησης. Ἐκεῖνες οἱ συναντήσεις μέ τά λαϊκά τραγούδια ἦταν τόσο ζωντανές καί .... ἀπολαυστικές πού οὔτε ἐγώ ὁ ἴδιος δέν εἶχα καταλάβει τήν λειτουργικότητά τους σάν διδασκαλία/μάθηση. Εἴμουνα ἐντυπωσιασμένος πιό πολύ ἀπό τήν εὐτυχία στά πρόσωπα τῶν παιδιῶν πού εἶχαν ἔρθει τόσο ἀνήσυχα. Στό τέλος τῆς χρονιᾶς ὅμως, γυρνώντας ἀπό μιά ἐκδρομή μέ τό σχολειό, ἀνακάλυψα πόσο εἶχαν μάθει, ἀκούγοντάς τους νά τραγουδοῦν τό ἕνα τραγούδι μετά τό ἄλλο, τή στιγμή πού ἐγώ πού παρακολουθοῦσα τίς συναντήσεις, δέν εἶχα κατορθώσει νά τά μάθω ὅλα.

III

Συνεχίζοντας σχετικά μέ τήν διδακτικότητα καί τά πλεονεκτήματα τῆς ἐλευθερίας, θά ἤθελα νά δώσω ἕνα παράδειγμα-μέ παιδιά τῶν 10 μέ 12 χρονῶν, σ' ἕνα

παιχνίδι στό γυμναστήριο-τῆς ἠθικῆς ἐνέργειας τῆς μή-παρέμβασης.
Ἡ παρουσία μου στό γυμναστήριο δέν εἶχε ἔννοια ἐπιβλέποντα, δασκάλου ἤ προπονητή. Κρατοῦσα τά ροῦχα, καθόμουνα στίς κερκίδες, μοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ νά κρατάω τόν κόσμο ἔξω. Ἄν αὐτό ἀκούγεται τόσο ἀσήμαντο, πού ὄντως εἶναι, θάπρεπε κανείς ν'ἀναλογιστεῖ τίς συνήθεις συνθῆκες ζωῆς ἑνός ἀγοριοῦ στή Νέα Ὑόρκη, ὄχι μόνο στό σχολεῖο, ἀλλά καί στούς δρόμους, στίς ἀλάνες, στό σπίτι, θά ἀντιληφθεῖ πόσο σπάνιες εὐκαιρίες εἶναι αὐτά τά μικρά διαλλείματα προστατευτικότητας. Καί θά γίνει προφανέστερο ἄν σκεφτεῖ κανείς ὅτι τέσσερα στά ἔξη παιδιά ἀνῆκαν σέ αὐτό-προστατευτικές ὁμάδες, καί τέλος ὅτι ἡ μή παρέμβαση ἑνός παρατηρητικοῦ μεγάλου ἔχει ἕνα δυναμικό ἀποτέλεσμα σέ παιδιά πού εἶναι συνηθισμένα σέ ἀπαγορεύσεις καί ἐπιστατήσεις. Δέν εἶναι μόνο ὅτι αἰσθάνονται ἐλεύθεροι νά κάνουν καί νά ἐκφράσουν πράγματα πού γενικά δέν ἐπιτρέπονται, ἀλλά αἰσθάνονται πολύ καλά, ὅτι ἡ δρῶσα πραγματικότητα ἔχει μετατοπιστεῖ ἀπ'τό πρόσωπο τῆς ἐξουσίας, σέ μιά συνολική κατάσταση, μέσα στήν ὁποία αὐτά εἶναι σημαντικά μέρη.Κι ἄς ξεκαθαρίσω τί ἐννοῶ, περιγράφοντας τήν συμπεριφορά τους κι ἀφοῦ σημειώσω ὅτι ἡ μή-παρέμβαση εἶναι μιά ἐνεργητική μορφή συνεργασίας.
Τά παιδιά παίζουν ντόῦτζμπώλ. Ἕνας ἀπ'αὐτούς σπάει συνέχεια τόν κανονισμό σχετικά μέ τήν κεντρική γραμμή τοῦ γηπέδου. Δηλαδή, κατά κάποιο τρόπο, ἀλλοιώνει τόν κανονισμό, γιατί βάζει τό ἕνα πόδι πάνω στή γραμμή, ἀλλά ὅταν ρίχνει τήν μπάλα, τό ἄλλο μπαίνει ἕνα ὁλόκληρο βῆμα στήν ἀντίθετη περιοχή. Οἱ ἀντίπαλοι φωνάζουν καί τώρα ἀρχίζουν νά χάνουν τήν ὑπομονή τους. Ξέρουν ὅτι ἔχουν δίκιο, ἀλλά ὁ ἄλλος εἶναι παλληκαράς καί χρησιμοποιεῖ τίς γροθιές του γενικά. Κι ἔτσι ἀπευθύνονται σέ μένα γιά διαιτησία. "Πατάει συνέχεια πάνω στή γραμμή". Εἶναι ἀλήθεια καί κουνάω τό κεφάλι καταφατικά'"Εἶναι ἐνάντια στούς κανονισμούς, μάγκα". Ξανά, κουνάω τό κεφάλι. "Λοιπόν πές του νά τό κόψει". Σηκώνω τούς ὤμους: "εἶναι δικιά σας ὑπόθεση".Κι ἔτσι, ὁ καλύτερος παίχτης τῆς χαμένης πλευρᾶς, φωνάζει ""Αει στό διάβολο, μάγκα, σταματάω" κι ἀρχίσει νά βγαίνει ἀπ' τό γήπεδο. "Θά σταματήσεις; θά σοῦ σπάσω τά μοῦτρα"" φωνάζει ὁ νταής. Ὁ ἄλλος διστάζει, ἀλλά κρατάει τή θέση του "κάνε ὅτι θές, ἀγόρι μου". Στέκονται καί κοιτιῶνται. Δέν μετρᾶν μόνο ὁ ἕνας τόν ἄλλον, ἀλλά ζυγίζουν ὅλη τήν κατάσταση καί μπορεῖ νά δεῖ κανείς τίς ἐπιθυμιές καί τούς φόβους πού ἀποκαλύπτουν τά πρόσωπά τους. Καί οἱ δυό θέλουν νά παίξουν, τό παιχνίδι ἦταν δυνατό, γι'αὐτό κι ὁ καυγᾶς ἔχει τέτοια ἐνέργεια. Ὁ ἀνταγωνισμός ἦταν ἔντονος, ἀλλιῶς δέν θάβγαιναν τέτοιες βρισιές. Ὁ νταής ξέρει ὅτι δέν μπορεῖ νά ἀναγκάσει τόν

άλλον νά παίξει, κι ακόμα κι άν οί απειλές πετύχουν, τό άγόρι θά παίξει μέ μισή καρδιά κι ό νταής χρειάζεται αυτόν τόν παίχτη στό παιχνίδι, άλλιώς κι ή δικιά του εύχαρίστηση έξανεμίζεται. Καί ξέρει ότι άν τόν χτυπήσει όλο τό παιχνίδι θά χαλάσει, άπ'τή μιά γιατί ή έκσταση τοΰ άγώνα στηρίζεται στίς προηγούμενες συμφωνίες κι άπ'τήν άλλη γιατί οί συμπαίκτες του, γιά νά δηλώσουν συμπαράσταση καί στόν συμπαίκτη καί στόν πορτορικάνο, θά φύγουν άπ'τό παιχνίδι. Μέ όλα αυτά φανερά γιά τήν εύστροφία τοΰ νταή, σηκώνει τά μάτια του, σφίγγει τά δόντια του καί χτυπάει έλαφρά τόν άλλον στό μπράτσο, "άντε γαμήσου" μορμουρίζει ό άλλος, διστάζει γιά λίγο καί φεύγει άπ'τό γυμναστήριο. Οί συμπαίκτες του τόν άναγκάζουν νά γυρίσει, μετά βρίζουν καί φωνάζουν "πέτα τή μπάλλα, ρέ μάγκα. Μπορούμε νά νικήσουμε έτσι κι άλλιώς"-άν καί χάνουν άπό τήν άρχή. Τό παιχνίδι συνεχίζεται, άλλά έχι χάσει σ'ένθουσιασμό, ό νταής φωνάζει καί βρίζει, σάν νά μήν άλλαξε τίποτα, τό πρόσωπό του όμως δείχνει ότι ή εύχαρίστησή του έχει διαλυθεί. Ή μπάλλα πετάει μπρός-πίσω, ή χαμένη πλευρά είναι όριστικά χαμένη. Ό έπόμενος γύρος άρχίζει. Τό παιδί πού έφυγε, γυρνάει καί στέκεται στήν πόρτα, ένας άπ'τούς συμπαίκτες τουφωνάζει:"Μπές μέσα, γαμώτο"-""Οχι μάγκα". Ή άλλη όμάδα φωνάζει:""Ελα, Βέκο, δέν θά ξαναπατήσουμε". Κι ό νταής, βαστάει τήν μπάλλα καί φωνάζει ""Ελα, ρέ μαλάκα, άντε" καί τοΰ ρίχνει τή μπάλλα, ό άλλος τήν πετάει πίσω, ό νταής τήν ξαναπετάει σκούζοντας "Κουτορνίθι, κουτορνίθι, έλα, μπές" ό άλλος πετάει τή μπάλλα καί μπαίνει στό γήπεδο, ό άγώνας γίνεται ξανά συναρπαστικό, ή παραβίαση σταματάει, καί στό τέλος φεύγουν όλοι μαζί συζητώντας έντονα.
Τώρα, πιά ήταν ή αίσθηση πού είχαν γιά μένα, τό δάσκαλό τους; Είχα άρνηθεί νά μπώ στή μέση στόν τσακωμό τους-καί έτσι είχα βάλει τόν έαυτό μου σέ σχέση μέ ότι συνέβαινε. Τό κάθε τί, σά συνέπεια, ήταν έγκεκριμένο-ό τσακωμός, ή φυγή-τό κάθε τί. Μά τότε, ποΰ είναι ή συνεργασία; Νομίζω ότι τό καθένα άπ'τά παιδιά ήξερε-όχι συνειδητά άλλά μέσα άπό μιά δυνατή διαίσθηση-ότι συνεργοΰσα στήν προσπάθεια τοΰ καθενός νά πετύχει μιά δρώσα ένότητα άτομικών καί κοινωνικών άναγκών, μία ένότητα πού δέν μπορεί νά έπιτευχθεί παρά μόνο όταν καί τά δύο αυτά σκέλη είναι ίσοδύναμα. Τό κάθε παιδί, έχει τή δυνατότητα νά καταλάβει τήν άναγκαιότητα τής σχέσης μεταξύ τής δικιάς του εύχαρίστησης καί τοΰ κώδικα συμπεριφοράς πού τόν ένώνει μέ τούς άλλους σέ μιά κοινωνική όμάδα, κι αυτή ή άντίληψη εισήγαγε ένα ήθικό στοιχείο στό παιχνίδι, γιατί αυτό είναι τελικά ήθικότητα: ή άναγκαιότητα ίσορροπίας μεταξύ κοινωνικής καί άτομικής έκπλήρωσης. Είναι ή έπίδραση τών "Αλλων στόν "Ενα-τελικά μιά βιολογική άπαίτηση. "Οταν αυτή ή

σχέση παύει νά εἶναι ἀναγκαία, ἡ "σωστή πράξη" δέν εἶναι πιά ἀρκετή καί ἐρχόμαστε ν'ἀντιμετωπίσουμε τό γνωστό δίλλημα τῶν κενῶν τύπων, τῶν ἀνεπαρκῶν νόμων κλπ Οἱ ἀγῶνες καί τά παιχνίδια, ὄχι μόνο τῶν παιδιῶν ἀλλά καί τῶν μεγάλων, δέν θά ἦταν τόσο συναρπαστικοί, ἄν δέν ἦταν ἁπλά ἀναγωγές τῶν στάνταρ τῆς κοινωνικῆς μας συμπεριφορᾶς στίς βαθύτερες βιολογικές καί παθολογικές της βάσεις.
Θά ἤθελα νά θίξω τό ἐρώτημα τῶν τάξεων καί τῶν μαθημάτων, περιγράφοντας μερικές ἀπ'τίς συναλλαγές μου μέ τόν Ραμόν, τόν 12χρονο πού δέν μποροῦσε νά διαβάσει. 'Ο Ραμόν εἶχε ἔρθει σ'αὐτή τή χώρα 6 χρονῶν καί πέρασε 6 χρόνια στό δημόσιο, ἀλλά δέν ἤξερε νά πεῖ οὔτε τήν ὥρα οὔτε πότε ἦταν τά γενέθλιά του ἤ τούς μῆνες. Δέν τά λέω αὐτά γιά νά κατηγορήσω τά δημόσια, ἄν καί δέν μπορεῖς καί νά τά παινέψεις. Προφανῶς, ὁ Ραμόν εἶχε τά δικά του προβλήματα. Εἶχε μιά ἀδερφή, ἕνα χρόνο μικρότερη (ἐρχόταν κι αὐτή στό σχολεῖο) καί ἡ μητέρα του ἦταν εὐγενικό πρόσωπο. 'Αν οἱ δυνατότητες τοῦ Ραμόν δέν ἦταν μεγάλες, ἦταν ὁπωσδήποτε μέσης διανοητικότητας. 'Ηταν ζωντανός καί κοινωνικός, ἄν καί πολλές φορές ἦταν κακός μέ τούς μικρότερους, δέν ἦταν βίαιος ἀλλά ἤθελε νά εἶναι συνεργάσιμος καί ἀκόμα καί τρυφερός. 'Αλλά πάντα ἦταν μπλεγμένος σέ κάποιες φασαρίες καίμέ τήν παραμικρή πίεση κόντευε νά χάσει τήν ἐπαφή μέ τούς γύρω του. (Σημειώνω ἐδῶ, ὅτι οὔτε ὁ Ραμόν οὔτε κανένα ἀπ'τά παιδιά μέ προβλήματα μάθησης, ἔδιναν ποτέ ἀσκήσεις-ἐξετάσεις. Βαθμοί δέν ὑπῆρχαν. 'Αντίθετα, βρίσκαμε ὅτι προστατεύαμε τά παιδιά. Εἶχαν ὑποφέρει πολύ ἀπ'τίς ἐπαχθεῖς συγκρίσεις τῶν δημοσίων-γιά νά μήν πῶ γιά ὅλη τήν κοινωνία-πού τό καθένα σταθερά μετροῦσε τήν δικιά του αἴσθηση ταπείνωσης μέ τό νά προσπαθεῖ νά ταπεινώσει κάποιον ἄλλον. Τά μαθήματα ἀνάγνωσης τοῦ Ραμόν γινόντουσαν ἰδιαιτέρως καί συχνά μέ κλειδωμένη τήν πόρτα, ὄχι γιά νά κρατηθεῖ αὐτός μέσα, ἀλλά οἱ ἄλλοι ἔξω, μιά κι ὁ Ραμόν δέν τόλμαγε νά ἐκθέσει τήν τρομακτική ἔκταση τῶν ἀναγκῶν του στούς φίλους του, καί φυσικά δέν θά μποροῦσε νά μάθει τίποτα ἄν δέν ἔδειχνε τόν ἑαυτό του. 'Η παρακάτω συνδιαλλαγή ἔγινε σέ μιά γωνιά τοῦ δωματίου, μόνοι μας, μιά ἀπ'τίς πρόσφατες συζητήσεις καί τήν γράφω ἐδῶ γιά νά δώσω μιά πιό ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς κατάστασής του.
Ρώτησα τόν Ραμόν, ποιό εἶναι πιό μεγάλο, μιά ἐπικράτεια ἤ μιά πολή κι αὐτός μέ μιά φωνή γεμάτη αβεβαιότητα καί ἀνησυχία, λέει: "Μιά πόλη!;" "'Οχι, οἱ ἐπικράτειες εἶναι μεγαλύτερες. 'Υπάρχουν ἀρκετές πόλεις σε μιά ἐπικράτεια. Σέ ποιά ἐπικράτεια εἶναι ἡ ΜΝέα 'Υόρκη;"- Ναί, ποῦ;" Καί ἀπαντάει: "Στήν πάνω πόλη". Λίγο ἀργότερα, μιλούσαμε γιά προσκυνήματα (ἤξερε ὅτι οἱ προσκυνητές εἶχαν περάσει τόν ὠκεανό) τόν ρώτησα ποῦ

είναι ὁ 'Ατλαντικό καί μποροῦσα νά καταλάβω ἀπ'τή φωνή του "'Ο 'Ατλαντικός;" ὅτι δέν είχε ἀκούσει ποτέ γι αὐτόν. Τόν ρώτησα ἄν είχε πάει γιά μπάνιο καμμιά φορά στό Κόνεϋ-'Αιλαντ. "'Ε βέβαια, ρέ μάγκα" τοῦπα ὅτι αὐτός ἦταν ὁ 'Ατλαντικός, ὅ ἴδιος πού εἶχαν περάσει οἱ προσκυνητές. Σάστισε κι εὐχαριστήθηκε. Κοιτάξαμε ἕνα χάρτη κι ἀμέσως ἔδειξε τό Πουέρτο-Ρίκο. (τό Πουέρτο-Ρίκο ἦταν τό σημεῖο ἀναφορᾶς σέ ἐρωτήσεις γεωγραφικές. Μῆνες ἀργότερα, ὅταν ζωγράφισε ἕνα αὐτοσχέδιο χάρτη τῆς γῆς ἔτσι ὅπως θά φαινόταν ἀπό τό φεγγάρι, ἡ Νότια 'Αμερική ἦταν προσανατολισμένη-καί σωστά-ἀπ'τήν σχέση του μέ τό τονισμένο καί σωστά τοποθετημένο Πουέρτο-Ρίκο, τή χώρα τῶν παιδικῶν του χρόνων καί ἐκεῖ πού ἀκόμα ζοῦσε ὁ πατέρας του).

Κοιτάζοντας τό εἰκονογραφημένο βιβλίο γιά τούς Προσκυνητές μέ ρωτάει:"'Ο Θεός γεννήθηκε τό ἔτος 1, ἔτσι;"-"'Ετσι; τί χρόνο ἔχουμε τώρα;"-"1964"-ἀλλά ὅταν τόν ρώτησα πόσα χρόνια εἶναι πού γεννήθηκε ὁ Χριστός, σκέφτεται καί μοῦ λέει:"Πολλά, πολλά, πολλά χρόνια πρίν".-"Μά πόσα;" "Τρεῖς χιλιάδες! 'Οχι; Δύο χιλιάδες; 'Οχι;". Δέν ἔκανα γενικά προσπάθειες νά ξεκαθαρίζω τέτοιες φιλοσοφικές συγχίσεις σάν αὐτή. Μιλούσαμε πολύ καί ἐρχόμαστε κοντά. Μοῦ εἶπε πῶς σκοτώθηκε ὁ θεῖος του σέ μιά μάχη στό Πουέρτο-Ρίκο. Δέν τόν ἔλεγε θεῖο, ἀλλά "ὁ ἀδερφός μου" (ἦταν ἀδερφός τῆς μάνας του). Τό σπαθί πού ἀνέφερε, πιθανότατα ἦταν μασέτα . "..Καί τότε, ὁ ἄλλος ἔχωσε τό σπαθί του ἐδῶ ἀκριβῶς (δείχνοντας τό στῆθος του) ἀλλά ὁ ἀδερφός μου τράβηξε πάνω τήν καρδιά του, ξέρεις...ξέρεις; Νά ἔτσι, ρέ μάγκα, ὅταν ἀναπνέεις ἡ καρδιά σου πάει μιά πάνω, μιά κάτω, ἐντάξει; 'Ε, ὅταν ὁ ἄλλος ἔβαλε τό σπαθί, αὐτός τράβηξε τήν καρδιά του πάνω, ἐντάξει; Μάγκα, τόν ἔκανε ν'ἀστοχήσει καί μετά σήκωσε μιά τεράστια πέτρα (ὁ θεῖος του) καί τήν ἔσκασε πάνω του". 'Ο θεῖος τοῦ Ραμόν πέθανε 3 μέρες ἀργότερα σ'ἕνα νοσοκομεῖο, ὁ ἀντίπαλός του ἀμέσως μετά τήν μάχη. 'Ο Ραμόν συνέχισε νά μοῦ λέει γιά ἕνα ὄραμα πού εἶχε ἡ μάνα του κάνα δυό μῆνες ἀργότερα, πού σηκώθηκε νά πιεῖ νερό τή νύχτα κι εἶδε τόν ἀδερφό της νά κάθεται στό τραπέζι καί νά καπνίζει. Λιποθύμησε, καί μέ τά λεγόμενα τοῦ Ραμόν, ἀπό τότε ἔχει προβλήματα μέ τά μάτια της. Εἶχα χαρίσει στόν Ραμόν ἕνα μ[illegible]άλο σημειωματάριο, ἐπειδή ἤξερα ὅτι τοῦ ἄρεσε νά σχεδιάζει κι εἶχε καί μιά κλίση σ'αὐτό καί τοῦ ζήτησα νά μοῦ ζωγραφίσει μιά εἰκόνα τῆς κουζίνας. 'Εφτιαξε τόν νεροχύτη, τή σόμπα, τό τραπέζι, δύο πόρτες. Μιά εἰκόνα στόν τοῖχο, ἕναν ἄντρα πού καθόταν καί ὁ καπνός τοῦ τσιγάρου ἔφτανε στό ταβάνι. Καθώς φαινόταν ἡ μητέρα του εἶχε ἤδη γεμίσει ἕνα ποτήρι νερό, γιατί σχεδίασε τό ποτήρι στό πάτωμα

καί μιά μικρή λακούβα νερό δίπλα στήν πεσμένη φιγούρα μιᾶς γυναίκας κοντά στό νεροχύτη καί τό τραπέζι. Τά μαθήματα ἀνάγνωσης ἄρχισαν μ'αὐτή τήν εἰκόνα. Ἤξερε τό ἀλφάβητο καί μποροῦσε νά γράφει λέξεις ἄν κάποιος τοῦ τίς συλλάβιζε. Τοῦ ζήτησα νά ὀνομάσει τά πράγματα τοῦ σχεδίου του καί τὄκανε, ζητώντας μου νά συλλαβίζω τίς λέξεις. Καί μετά μαζί γράψαμε τρεῖς προτάσειςκάτω ἀπ' τήν εἰκόνα, παρμένες ἀπ'τή δικιά του ἱστορία. Δέν τοῦ ζήτησα νά μοῦ τίς διαβάσει, ἄν καί σέ ἑπόμενα μαθήματα συχνά ξανακοιτάγαμε τίς σελίδες τοῦ σημειωματάριου, πού ἀποτελοῦσε καί τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἀναγνωστικοῦ του ὑλικοῦ. Οἱ σελίδες του ἦταν γεμᾶτες ἀπ'ὅτι ἐκεῖνος ἤθελε νά λέει στίς κουβέντες μας:οἰκογενειακά συμβάντα, τί ἔκανε ἡ παρέα του, ἐρωτικά ἐνδιαφέροντα, ἀνησυχίες κ.τ.λ. Ποῦ καί ποῦ τοῦ ἔκανα κι ἕνα τυπικ ο μάθημα ἀλλά ἔστω και γιά λίγα λεπτά-ἀρκετά αὐστηρό. Ἡ βοήθειά μου σ'αὐτές τίς περιπτώσεις δέν ἦταν νά τοῦ μεταδώσω γνώσεις ἀλλά νά τόν πιέσω ἔτσι πού οἱ βαθύτερες δυσκολίες του νά βγοῦν στήν ἐπιφάνεια: θυμός, ντροπή, πανικός, τέλεια σύγχιση. Μποροῦσε μετά νά καταλάβει ὅτι δεχόμουνα τόν θυμό του, ὅτι ἦταν μιά εὔλογη ἔκφραση κι ὅτι δέν ἦταν τό τέλος τοῦ κόσμου' καί μποροῦσα ν'ἀντιμετωπίσω τόν πανικό του καί τή ντροπή του, ὄχι φυσικά μιλώντας του γι'αὐτά, ἀλλά θεωρώντας τα σάν μέρη τῆς ἐμπειρία προόδου του καί βοηθώντας τον ἔτσι πού μόνος του νά ἀνακαλύψει τούς τρόπους νά διαμορφώσεις αὐτές τίς συγκινήσεις πού συνήθιζαν νά καταστρέφουν τίς μικρές του ἐπιτυχίες.

Τά μαθήματα αὐτά γινόντουσαν τό πρωί. Σπάνια κρατοῦσαν πάνω ἀπό μιά ὥρα, μερικές φορές ἦταν πολύ σύντομα κι ἄλλες δέν γινόντουσαν καθόλου. Ἡ ἀπόφαση, τελικά, ἦταν τοῦ Ραμόν, ἄν καί γώ ποτέ δέν δίσταζα νά τόν φωνάξω ἀπ' τήν μεριά μου. Ὑπῆρχαν πολλοί λόγοι, πού ἤθελα μερικές φορές νά γίνει τό μάθημα καί σ'αὐτέ τίς περιπτώσεις θά τοὔλεγα νἄρθει μαζί μου. Ἀλλά, μιά καί ἤξερε ὅτι δέν θά τόν πίεζα, ἤ δέν θά τόν κρατοῦσα παραπάνω ἄν δέν ἤθελε, οἱ συνδιαλλαγές μας ἦταν πιό πολύ σάν δυό παιδι παιδιῶν ἤ δυό μεγάλων πού διαφωνοῦν γιά τό τί θά κάνουν-διαφωνίες πού ὅταν τούς δοθεῖ ἡ κατάλληλη προσοχή,μετάτρέπονται στό μέτρο μέ τό ὁποῖο ἀνακαλύπτουμε τίς πραγματικές μας ἐπιλογές. Ἡ μπορεῖ νά λεχθεῖ κι ἔτσι: μέσα ἀπ'τή σύγκρουση καί τήν ἀνταλλαγή προτεινομένων ἐπιθυμιῶν, ἡ κατάσταση γίνεται πραγματική καί ἡ ἐπιλογή εἶναι ἕνα σημαντικό γεγονός. Ἔτσι ὅπως ἔπαιρνα τίς ἐπιθυμιές μου σοβαρά, ἦταν ἀναγκασμένος ν'ἀντιμετωπίσει τίς δικές μου. Τό κρίσιμο σημεῖο, βέβαια, ἦταν ὅτι οἱ ἐπιθυμιές μου, σέ τέοιου εἴδους πράγματα, δέν εἶχαν μεγαλύτερη σπουδαιότητα ἀπ'τίς δικές του καί δέν ἀντιμετωπίζονταν μέ βία.

Δεν υπάρχει χώρος νά δώσω πιό πολλές λεπτομέρειες άπ'τά μαθήματα άνάγνωσης μέ τόν Ραμόν. Ἡ βασική θέση-καί δέν μπορῶ νά μήν τήν ξανατονίσω-εἶναι ὅτι τό νά μαθαίνεις ν νά διαβάζεις δέν εἶναι δύσκολο. Μπορεῖ νά τεθεῖ σάν ἀξίωμα ὅτι ὅποτε ἕνα παιδί ἔχει πρόβλημα μέ τήν ἀνάγνωση, εἶναι ἀναμφισβήτητα ἀπό κάποιο βαθύτερο πρόβλημα τῆς ζωῆς του. Δέν εἶναι ποτέ "πρόβλημα ἀνάγνωσης". Ἡ αἰτία γι'αὐτό βρίσκεται ἁπλά στό ὅτι ἡ γραφή δέν εἶναι παρά μία προέκταση τοῦ λόγου.
Ὁπωσδήποτε ἡ δυνατότητα τῆς ἀνάγνωσης εἶναι στηριγμένη στήν ἀπόκτηση κι ἄλλων ἱκανοτήτων, ἀλλά αὐτές εἶναι τόσες (ὁ Τολστόϊ τό ὑπογραμμίζει συνέχεια) πού ἕνα παιδί μπορεῖ νά διδάξει ἕνα ἄλλο καί δέν θά χρειαστεῖ πάνω ἀπό ἕξη μέ ὀκτώ βδομάδες. Ἡ ἀληθινή ἀνάγνωση ἀρχίζει μόλις τό παιδί μπορεῖ νά διαβάσει τίς λέξεις δυνατά μέ τόν κατάλληλο τονισμό, πρᾶγμα πού εἶναι ἁπλά ἡ μουσικότητα τοῦ κοινοῦ λόγου. Σ'αὐτό τό σημεῖο τό παιδί θά ἔχει κάνει μιά κινητική-αἰσθητική ταύτηση μέ τόν γραπτό λόγο. Ἀκόμα κι ὅταν θά διαβάζει σιωπηρά θά ἀρχίσει νά ἀποκτάει τήν ἐμπειρία τῆς ὁλότητας τῶν ματιῶν, τοῦ λάρυγγα καί τῶν αὐτιῶν, γιατί ἀφοῦ τά αἰσθητικά δεδομένα εἶναι ὀπτικά, μέχρι ἕνα βαθμό θά "λέει" καί θά "ἀκούει" τίς λέξεις.
Σ'αὐτό τό σημεῖο, δέν θά τοῦ μένει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι οἱ γραμμένες λέξεις εἶναι μιά μορφή ὁμιλίας. Θά ἀνακαλύψει ὅτι τό διάβασμα ἔχει τά ἴδια προνόμια μέ ἄλλες κοινωνικές πράξεις: τήν πρόκληση, τήν ἀνταπόκριση, τήν ἀνάπτυξη, τήν ἱκανοποίηση κ.τ.λ. Ἄν κάποιος ἐπιθυμοῦσε νά καταστρέψει αὐτή τήν ἔμφυτη ὀργανική ἀκεραιότητα, τό καλύτερο πού θἄχε νά κάνει θἄταν νά υἱοθετήσει τίς τεχνικές πού χρησιμοποιοῦνται κανονικά γιά τή διδασκαλία τῆς ἀνάγνωσης: α) ἀντιμετώπιση ἁπλά σάν ἱκανότητα β) δημιουργία ψεύτικων διαχωρισμῶν μεταξύ ὁμιλίας καί γραπτοῦ. Καί θά γυρίσω στόν Ραμόν γιά νά ἐξηγήσω τί ἐννοῶ. Στήν ἡλικία τῶν 7, μόλις εἶχε ἐγκατασταθεῖ στήν Ἀμερική, ὁ Ραμόν μποροῦσε καί διάβαζε Ἱσπανικά. Στά 12, δέν μποροῦσε νά διαβάσει οὔτε Ἱσπανικά, οὔτε Ἀγγλικά. Ἡ κοινωνική "ζωή" τοῦ διαβάσματος εἶχε καταστραφεῖ γι αὐτόν. Ἕνα παιδί πού μπορεῖ νά διαβάσει θά πεῖ, μέ ἐκτίμηση τῶν τυπωμένων λέξεων: "Αὐτός εἶναι λόγος, σάν τόν λόγο ὅλων μας. Οἱ λέξεις εἶναι δικές σου καί δικές μου. Τό νά τίς βλέπεις εἶναι σάν νά τίς ἀκοῦς. Τό νά τίς καταλαβαίνεις πάει νά πεῖ ὅτι τίς κατέχεις. Γιά νά τίς κατέχεις, τίς χρησιμοποιεῖς. Τό νά τίς χρησιμοποιεῖς σημαίνει ὅτι εἶσαι ὅλο καί πιό βαθιά μέσα στή ζωή τοῦ κόσμου". Ὁ Ραμόν, κοιτώντας τό τυπωμένο χαρτί, τό μέτωπό του ζάρωνε, τά χείλια του ἔτρεμαν-θυμός, νευρωτική ἡ ἠλιθιότητα καί ντροπή τόν ἔπνιγε-φαινόταν νά λέει "Αὐτό

ἀνήκει στοὺς δασκάλους, ὄχι σέ μένα. Δέν εἶναι ὁμιλία, εἶναι καθῆκον. Δέν ἐννοεῖται ὅτι τό κατέχω, ἀλλά τό παριστάνω καί βαθμολογοῦμαι. Καί τελικά, ἀνήκει στούς 'Αμερικάνους, πού μέ ἀποξενώνουν καί δέν θέλουν νά γνωρίσω βαθύτερα τίς ζωές τους. Γιατί νά τούς ἀφήσω νά μέ δοῦν νά ἀποτυχαίνω; θά τα ἐγκαταλείψω ἀπ'τήν ἀρχή-ἀρχή". Καί γιά νά χειροτερέψει τά πράγματα, τήν ὥρα πού σκεφτόταν αὐτά καί βασανιζόταν, θυμόταν πολύ καλά ὅτι στά .7 του διάβαζε τίς κάρτες τοῦ πατέρα του-ἕνα μικρό γεγονός πού μοῦ ἀποκάλυψε μόνο ὅταν εἶχα κερδίσει τελείως τήν ἐμπιστοσύνη του. Τό πρόβλημά μας μέ τόν Ραμόν, τότε, ἦταν νά δημιουργήσουμε μιά κατάσταση μέσα στήν ὁποία τό διάβασμα νά πάρει τίς πραγματικές του διαστάσεις. Προσπάθησα νά δείξω πῶς ἔγινε κι ἴσως ἀξίζει νά ἐπαναλάβω ὅτι ὅλο τό χρόνο δέν χρησιμοποιήσαμε βιβλία-κι ὁ Ραμόν κέρδισε μιάμιση τάξη στήν ἀνάγνωση. Ἦταν ἀκόμα πιό πίσω ἀπό τούς συνομήλικούς του, ἀλλά εἶχε νικήσει τόν τρόμο τῆς ἀποτυχίας πιά. Φοβᾶμαι ὅτι ἔδωσα μιά πρόχειρη καί ὄχι ἰσορροπημένη εἰκόνα τοῦ σχολείου.

'Ενῶ ὁ Ραμόν, γιά παράδειγμα, ἦταν χρόνια πίσω στή δουλειά τοῦ, ἄλλα παιδιά ἦταν ἐντυπωσιακά μπροστά. 'Ακόμα ἀπό τάξη σέ τάξη, πολλά πράγματα παραμένουν σταθερα καί μπορεῖ νά διαφαίνονται ἀπ'αὐτά πού περιέγραψα. Εἶναι κύρια αὐτά: τιμιότητα καί εὐθύτητα στίς σχέσεις' ἡ ἀπουσία τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἀνταγωνισμοῦ' ἡ σπουδαιότητα πού δίνεται στίς κοινές συζητήσεις πού εἶναι πάντα ὁ πρωταρχικός τρόπος πού τό παιδί ἐπικοινωνεῖ καί μεγεθύνει τήν αἴσθηση τοῦ κόσμου μέσα του' ἡ χαρά, ὁ θόρυβος, ἡ ἡσυχία.

Εἶναι κι ἄλλα αὐτά πού θάθελα νά πῶ-ὅτι τά παιδιά δέν "ντύνονται" γιά τό σχολεῖο, ἀλλά φορᾶν τά ρούχα πού φορᾶν ὅταν παίζουν-τά παιδιά εἶναι ἕνα πολύχρωμο κι ἀκατάστατο πανηγύρι κι εἶναι πιό ζωντανά κι ἐλεύθερα ἔτσι' ὅτι ἡ μέρα δέν ξεκινάει μ'ἕνα κουδούνι, ἀλλά μ' ἕνα ἀνακατεμένο στριφογύρισμα, δάσκαλοι καί μαθητές μιλᾶν γιά τά χτεσινοβραδυνά, ἕνας διακριτικός καί γεμάτος ἐπιθυμίες τρόπος γιά ν'ἀρχίσουν ἕξη ὡρῶν ἐπεισόδια μαζί...

'Απ'τό νάδώσω ὅλες αὐτές τίς λεπτομέρειες ὅμως, προτιμῶ νά τονίσω ἁπλά τό γεγονός ὅτι ὅλες αὐτές οἱ ἐξάρσεις μάθησης, οἱ μεγάλες ἀλλαγές στήν προσωπικότητα καί ἡ εὐτυχία, δέν ἐξαρτήθηκαν ἀπ'τό διδασκαλικό ὑλικό, περίτεχνες μέθοδες διδασκαλίας ἤ κανένα θεσμοθετημένο ἀριστοτεχνικά προσωπεῖο. Ὅλα ὅσα χρειάζονται εἶναι ἕνας μικρός χῶρος, καλοί δάσκαλοι, καί πολλή ἀγάπη γιά τά παιδιά. Καί αὐτά δέν χρειάζονται πολλά λεφτά. Δέν ἀπαιτοῦν πιό πολλή ἔρευνα. Μποροῦν νά βρεθοῦν εὔκολα στήν πόλη τῆς Νέας 'Υόρκης.

'Ο Paul Goodmanιουδαϊκής καταγωγής καί γεννημένος στά 1911 στή Νέα'Υόρκη,ήταν άπ'τούς σημαντικότερους έκπροσώπους τοῦ Βορειοαμερικάνικου άναρχισμοῦ,στό χῶρο τῶν παιδαγωγικῶν.Πολέμιος κάθε μορφῆς "συστηματικῆς έκπαίδευσης"(σχολεῖο),πρότεινε ένα άνοιχτό, πλουραλιστικό σύστημα έμπειρικῆς κατάχτησης τῆς γνώσης.Στό πρῶτο κείμενο τοῦ βιβλίου του κάνει μιά άντιπαράθεση άνάμεσα στή συστηματική έκπαίδευση καί σ'αύτή πού πηγάζει άπ'τήν έμπειρική σχέση μέ τό κοινωνικό γίγνεσθαι,γιά νά περάσει-μέ τό δεύτερο κείμενο- στήν άνάδειξη τῶν έπιδράσεων τοῦ σχολικοῦ θεσμοῦ πάνω στό άτομο καί τήν κοινωνία,προτείνοντας ταυτόχρονα τίς δικές του έναλλαγές.'Ο Γκούντμαν προχώρησε πέρα άπό τό ρεφορμιστικό έρώτημα πού άκόμα καί σήμερα άποτελεῖ ένα άπό τά κύρια άντικείμενα προβληματισμοῦ τῆς "παιδαγωγικῆς έπιστήμης", ή σωστή,δηλαδή,μέθοδος διενέργειας τοῦ μαθήματος καί, άναρωτήθηκε ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ:"Διδάσκω:'Υπάρχει άραγε κάτι τέτοιο:..."'Υποστηρικτής τῶν "Σχολείων τοῦ Δρόμου", πίστευε στήν ίδιαίτερη άναγκαιότητά τους μέσα στίς νέες γενιές τῶν καταπιεσμένων μειονοτήτων, καί πάλεψε γιά τήν δημιουργία τέτοιων σχολείων μέσα στά νεγρικα γκέττο.

Γιῶργος Χάμπας

Τό κείμενο "THE FIRST STREET SCHOOL" γραμμένο άπό τόν ψυχολόγο-παιδαγωγό George Dannison,κυκλοφόρησε σέ πολλές διαφορετικές έκδόσεις σ'όλο τόν κόσμο.Δίνει ένδιαφέρουσες εικόνες καί άπόψεις πάνω στό πρόβλημα τῆς άντι-αυταρχικῆς παιδείας.Τό κείμενο πρωτο δημοσιεύτηκε στήν LIBERATION,τόν 'Ιούλη τοῦ 1966,καί στά έλληνικά στό "ΙΔΕΟΔΡΟΜΙΟ",τόν Φλεβάρη τοῦ 1981.Τά μέρη τοῦ κειμένου: "Κοινωνική άμοιβαιότητα","Μερικές περιπτώσεις έπιτεύξεων","'Ομάδες μέ έλαστικά όρια" καί "Οί πρακτικές άναφορές σέ προσωπικά γεγονότα τοῦ Ντάννισον", δίνουν στό κείμενο τήν έννοια μιᾶς μελέτης πού εἶναι δύσκολο νά μήν σέ έπηρεάσει.Σήμερα όπου οί κοινωνίες έχουν ταυτίσει τόν όρο παιδεία μέ τήν άλλοτρίωση,τέτοια κείμενα άποτελοῦν δαση γιά τήν ύποδομή κάθε έλεύθερου άνθρώπου.'Η μετάφραση έγινε άπό τήν Γιάννα Βράκα,άπ'τ'άγγλικά,παρμένη άπό τό Καναδέζικο περιοδικό:"OUR GENERATION".

Λεωνίδας Χρηστάκης

δρχ. 80.-